



ДОЛООН
ХОНОГТО
НЭГЭ УДАА
ГАРАНА

Зуряадай Залуушуул

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОН ОРГАНИЗАЦИН ОРГАН

ГАЗЕТ
1931 ОНОЙ
ОКТАБРИЙН 1-НЭЭ
БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ
ОРШУУЛАГДАЖА ГАРНА

Суббото,
майн 5,
1990 он
№ 18 (7101)

Сэтг 10 мүнги.



Дайн дажарай
аюул
гасалан
ехэ

АННА Васильевна Литвиновада эгээл дутын хүнүүд үлөөгүй, үбгэ-
нийн, хүбүүнийн дайнда наһа бараашоо. Тэрэ 77 наһанайнгаа 44 жэлөөн
эжал хүдэлмэридөө зорюулаа юм. «70 түхэриг пенси абанаб. Гүрэндэ
бавр хүргэхэ байнаб. Ажаһуужа боло моор даа, ганса дайн дажар бү бо-
лоһой. Пальтомни хуушаршоо, шэнье абахаар нэгэ бага мүнгэ суглуулаа
һаа, һайн лэ һэн. Хуушан пальтоого үмдөөд, газар гарахаддаа даарадагби».
Үгытэй ядуу байдалай түхэл шарай. Тэрэ юугээрээ анхрал татамаар бэл
Ямар шалтагаанһаа нимэ байдал тохолодооб? Хүн үндэр наһатай боло-
хогоо адли үгытэй ядуу байдалда орошохоол ханадаг лэ. Мүнөө нимэр-
хүү байдалда ороһон олохон хүнүүд урдандаа энэрхи сэдхэлтэй, эрхим
бэрхэ эрхэгдэ, ажалша коллективүүдэй дүүрэн эрхэгтэй гэшүүд байһан
юм. Ороһойнгоо хэдэн миллион хүн зонтой хамта тэдэ займануудта бэ-
шүүлдэг, ехэшье, багханшье ноодой шиндхэбэринуудые урма зоригтой-
гоор утгадаг, инэгэн хүн шэнье дүүгаа үгэдэг, бүхэ хэрэгтэ хабардалса-
даг, ороһойнгоо алдар солых аша тундаа гэртэхи ажабайдалаа хэрэгсээ-
дэггүй байгаа. Мүнөө үндэр наһатай болоод, уһаа асарига, түлээ халха-
жа, эдөө хоолоо бэлдэжэ, магазин ошоно, хоолоо абажа шадахгүй бо-
лоод байхадаа, тэдэ хэды ехээр үйдана гашууданаб даа. Иимэ эрхэ бай-
далда тэдэндэ ажаһууханшье урмагүй болошоно бшуу. Мүнөөнэй бай-
далтай эдир залуу наһаа, зол жаргалаа, элүүр энхэ байдалаа, инэг дү-
ртай, дутынгоо хүнүүдые дурдан ханажа, сасуулиа үзэхэдэ, хэды гол-
хормоор баядаг бэ.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВ.
[Авторай фото].

4-дэхи, 7-дохи
хуудануудые
харагты

© 2000 Blackwell Science Ltd *Journal of Internal Medicine* 247: 111–117

АДЫЕ,

лээ өрөндээ гуримар хүдэлж
байна. Гэвчье бүх юу мөн
тон баймар эли болоодуй.

Орокоймхай бүхы аграрна политика тарашанай ажбайдал хандаргаха, үрхэс гэхэн зорилготой байгаа гэжэ хэлэхээр бэшэ аб даа. Гэбэшье буруул политика хбуулагдадаг байгаа ха юм.

Коммуна, НЭП, удань колхозууд... Түрүүшээр хоёр үзэрымнай обаад, уданьшөгүн

хоёр морин болон хоёр унагын
емний абаад явшаас хэн,— гэж
эзлүүлсэн дэвсгэрийн эзэн
Антонина Федоровна Сороко-
винова хоёрэнэ.— Харин 1937
онд нэгтгэж фермнээ гэрээ
бусладамни хушатыемнай зуу-
лаж байба. Гэртний комму-
да оруулдаг гэж намда
ойлгуулав хэн. Ингэж би на-

Тарнашад хүдөөгэй ажилшад газар кютаганинга өнотойл эзэд байха эрээтэй ха юм. Николаевиич Сорочанков эхэнгээ нэгжээ хөөрөлдэ юун гэжэ һанадаг байгаа хаб! һайнаар бодожо үзэдэггүй, тобшоол хэдигүй байгаа хаш гэжэ юундэһыб һанаагар. Николаевиич гүрэнэй газар тарнашадэй мэдээдэ үгээгүй гэжэ бүтэ шадалаараа оролддог хүнүүдэй нэгэн. Тосконийхиды тэрээндэ өхлэ гомдодог боломдой. «Үлүү мэл баруундаггүй, оройдоол 60 соото газар үгээдэнь, гэмсэ үзэр болон туганда хүрэдэг байха юм. Тэрэһнээ һурангүнгөөр багаханшы үбһэ сабшала эрэлгүбдин».

Тамаре Петровнагай колхоздо бүхэ манаараа хүдэлһэн эхэдэһыэ газар хүртөөгүй. Түхэнэй гол, үргэн эхэ газар дээрээ бүхэли гүрэнникһыэ байгуулжархихаар гэжэ зарим хүнүүд хөөрэлдэдэг байха. Тэдэ юундэ тэндэ ажилуудаг тарнашадэ улшх газар үгэхээс болоо юм.

...Хүдэлмэрийшд болон колхозчингуудад баатарлаг ажил туульгалаагаа дээрэ хая болотор бэшгэдэгдэ байгаа. Юунда баатарлаг гэжэ бэшгэдэгдэ? Үлүү үггүйгээр, амаршье эрлэггүйгээр хүдэлдэг байһанайнхэ тула баатарлаг гэжэ нэрлэнэ гү? Таряашадай урда эхэ үргэнэбди гэжэ мартажа болохгүй, Хархи мүнөө дээрэз хувишш дээ мааньды, Сагаан-

Нуур. Е. СЛУГИНОВА.

Экономика

СОВЕТ ХҮНҮҮДЭЙ ХЭДЫ БААТАРЛИГААР АЖАЛЛААН БАЯ-
ГААШЬЕ НАА, «ТҮГЭС ХҮГЖЭНГИ СОЦИАЛИЗМЫН» ШАТАНАА,
ЭКОНОМИЧЕСКА ХУУЛИ ЕНОМУУДАТ ХАРШААР БАЯГУУЛАГ-
ДААН ЯМАРШЬЕ ТУНАГУЙ ЭКОНОМИКО МАНДА ДАМЖУУ-
ЛАН ҮГТЭНЭН БАЙНА. ЭНЭМНЭЙ БОДОТО БАРИМТЫЕ ЗҮБӨӨР
ТАЙЛБАРЛГА БОЛОНО. МАНАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО «ТОГТОШО-
НОН» ҮЕ САГАЙ ХОЙШОЛОНГУУДАЙ ХҮШЭР ХҮНДЭ ТЭМСЭЛ
ЯБУУЛНА. ТИИГЭЭД ЛЭ НОЕДНАЙ ЭКОНОМИСТНУУДАТ ТУНА-
ЛАМЖА ЭРИЖЭ ХАНДАА БШУУ. ОБЩЕСТВЕНЕ ХУРДАН ТҮРГЭ-
НӨӨР НЭРГЭЭХЬЕ НАЙДУУЛНАН ЗҮБШЭЛ ЗААБАРИНУУДШЬЕ
ТАНАЛГАРЯАГУЙГӨӨР ҮГТЭНЭ, ШАНГА ШҮҮМЖЭЛЭЛНҮҮДШЬЕ
ХЭЛЭГДЭНЭ.

МАНАЙ УНШАТШАДШЬЕ ЭНЭ БАЙДАЛДА АНХАРАЛАА
ХАНДУУЛАНГУЙ ЯАХАБ ДАА. ЭНЭ УШАРААР ИЛЬФ—ПЕТРОВОЙ
СЛЕСАРЬ ПОЛЕСОВЫЕ ДУРДАН НАНАХАГУЙБДИ. ХҮНҮҮД АЖА-
БАЙДАЛАА ЭРХИМ НАЙН БОЛГОХЫН ТҮЛӨӨ ТЭМСЭЛДЭ РЫЖ-
КОВ БОЛОН АБАЛКИНДА ҮНЭН ЗҮРХЭННӨӨ ТУНАЛХА ГЭЖЭ
ОРОЛДОНО.

МАНАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВЫН НҮҮЛШЫН МЭДЭЭСЭЛЭЙ ЕНООР
ЭНЭ БҮРИШЬЕ ГҮНЗЭГҮЙ УДХАТАЙ БОЛОНО («ДЭЛГҮҮР ТЭЭШЭ
ДАБШАН ОРОЛГО»—1990 ОНОЙ АПРЕЛИЙН 16-НАЙ «ПРАВДА»
ГАЗЕТЭ). ОРОН ДОТОРХИ ЭКОНОМИЧЕСКА БАЙДАЛ ТУШАА
ХОЕР МЭРГЭЖЭЛТЭД СОЦИОЛОГ БОЛОН ЭКОНОМИСТЫН НА-
НАМЖАНУУДШЬЕ ТААНАДАЙ АНХАРАЛДА ДУРАДХАНАБДИ.

КПСС-ЭЙ ЦК-ГӨЙ 1987 ОНОЙ
июнийн пленумын совет ху-
нууд урма баяртайгаар утгаан
байна. Ушар юуб гэхэд, энэ
пленум дээрэ экономика
реформы тухай эдэлхитэй хөө-
рэлдөөн болохо гарам. Ямар-
шье хүгжэлтгүйгөөр хэдэн
жэлнүүдтэ тогтошолон үе соо
ямар байдалда ажлуугаа биди
гэжэ мүнөөл ойлгож байнаб-
ди. Одоошье оройной өрөдэй
ажалхы доройтонги байдалгаа
гаргах өргө олдодгобо гэжэ
баярлаад абабди.

Гүрэнэй предприяти (нэгдэл)
тухай хуули, предприатнуудтэ
гүрэнэй захил хэлгэ, оптово
худалдаа наймаа эмхидхэлгэ,
коопераци тухай хуули гэхэ
мэтэ хэмжээнүүд манай орон
дотор социалист дэлгүүр бүрд-
хэхэ өргөтэй.

Гэхэ зуура, хубилган шизнэ-
хэлгын соносгодогхоор тэбхэр
табан жэлэй үнгэрбэшье, оро-
ноймнай экономика найжаргаа
бэшэ, харин бүхы шэлэлхүү-
дээр бирагүй баримтанууды
харуулна.

Ингэжэ гүрэнэй предприати
тухай хуули бэлэй найнаар ха-
ража үзэгдөөгүй болоно бшуу.
Амьаран коллективүүд гэнсэл
өөлхэдүнгөө тала хаража, бүхы-
дөө гүрэн тухай наймаага зо-
боогүй. Предприатини дирек-
тор коллективтээ үгээс нэгэ-
дэж, ажалшан бүхэнзүйнгөө на-
мажа шагнадаг байха юм.
Тээдшье нимэ байнгүй өргөгүй
ааб даа. Ушар юуб гэхэд, мүн-
өө ямаршье коллектив өөрөө
ударидагшалаа хуугадаг боло-
шонхой. Дээдын органуудай
захиралта үгэхэ, заабари буул-
гаха сэг үнгэрөө ха юм. Гэхэ-
шье дээрнээ хинатга, аха за-
ха гэлэн ойлгосые мэдэрхээ,
мэдэхээ болишолон үйлэдбэ-
ринэ буруушаха байнабди.
Ямаршье ажал хэрэг дээрнээ
хинатгана, шалгадажа, анха-
рагдажа байха ёготой ха юм.

Зонхилон захиралгын систе-
мэдэ эсэс табиха сэг хүрэнжэ
өрээ гэжэ ходо хөөрэлдэнбди.
Энэшье зүб. Гэнсэл була таби-
жархиган жолоодол адли ду-
ран соогоо аашалха болоо на-
мнай, амаршье үрэ гарахагүй.

Предприатинуудай коллекти-
вүүд хүсэ шадал бэлэй өхээр
гаргангүйгөөр, үйлэдбэрини
неосонүүд хэрэглэнгүйгөөр,
түрүү технологи нэбтэрүүлэн-
гүйгөөр өхэ олзо доход оло-
жэ шададаг болошонхой. Ямар
өргөөр нимэ өхэ мүнгэ олоноб
гэжэ уншагдайнай гайхажэ ма-
гадгүй. Гүрэнэй захилнууды
бага болгоно, хүн зондо най-
шаагдадаг шухаг продукци
өхээр гаргажа, зарим коллек-
тивүүд өхэ олзо доход оложо
хураа.

Хуушан зүйлнүүдтэ гүрэнэй
«Н» индекс (Новинка) няажа,
наймаагаа гүйлгэхэ ушарнууд-
шье гарадаг гэжэ тэмдэглэ-
бди. Иимэ ябадалда эсэс табиха
хэрэгтэй.

Жэжээлбэл, Улаан-Удын га-
дар трикотажай фабрика 1988
ондо абахан олоо доходойгоо
42 процентын продукциягаа
үнэ сэн дээшлүүлхэнэй ашаар
олонон байна. Иимэ байдал
1989 ондоошье үзэгдөө. Байгш
ондо гүрэнэй захил 67,5 про-
цент, шэлэй заводдо 78,5 про-

цент дүүргэгдээ. Гэхэ зуура
республика доторнай шэл ай-
хэбтер хомор болошонхой. «Бу-
рлатстройматериал» нэгдэлдэ
49,5 процент, бусадшье пред-
приатинуудта мүн лэ нимэрхүү
процент туйлгадаг байна.

Илангаа хүдөө ажархыда гү-
рэнэй захил бага болгохо
ушарнууд наанаа зобооно. Эр-
дэм наурын шэнжэлгэнүүдтэ
үндэлхэнэй нормативууды ха-
раада абаханай юм гү, али
бээс даагад хүдэлжэ эхилхэ-
нээ харуулха зорилготойгоор
юм гү. Түнхэнэй районой аж-
ахынууд 1989 ондо мянанай ком-
бинатта бүхы шахуу хонин хү-
ргөө тушаажархөө.

Хараад үзэгдэлшэ: 20 477
толгой хонид байхан наа, 1990
оной январин 1-нэй байдалаар
оройдоол 2138 толгой боло-
шоод байгаа. Хэдэ өхэ нооно
абажа шадахаа болибобди!

Үйлэдбэрини-техническэ хэ-
рэлгэлэй эд бараанай, продук-
цин сүлөөтэ дэлгүүр тухай
үйлэдбэрини коллективүүд бо-
домжолно. Материально-техническэ
хангаалыс оптово худал-
даа наймаанда оруулга бэлэй-
шье наймаагданагүй, дэмжэгдэ-
нэгүй гэжэ ханахаар. Энэ та-
лаар түрүүшын алхамууд ураг-
шаггүйдэнэ. Юундэ урагшагүй-
дэхиене хараад үзэбди.

Оптово худалдаа наймаанай
бааза дээрэ үйлэдбэрини ашаг
үрыс дээшлүүлхэ бэшэ, харин
түбхын түрүүндэ үйлэдбэрини
ашаг үрыс дээшлүүлхэнэй
ашаар оптово худалдаа наймаа
байгуулха, эмхидхэхэ шухала.
Түүхэй эд болон элдэб хэрэг-
сэл болон зүйлнүүдэй хомор
байгаа сэгта оптово худалдаа
наймаа эмхидхэхын аргагүй гэ-
жэ ханагдана.

Ветеранда стенкэ юундэ хэрэгтэйб?

НАНАМЖА

Пенсионернүүд амаралтада
гарахан хүнүүд ветеранууд
болон бусад хүнүүд холодиль-
нигуудыс, хубсаага угаадаг ма-
шинануудыс, мөхөн гаринту-
рануудыс, телевизорнууд, хо-
морой шухаг бусад эд бараа-
нуудыс хүлэжэ, хара наралан
магазиннуудай хажуудаа зогсоно.
Жара-дала хүрэнэй хүндэ стен-
кэ юундэ хэрэгтэйб? Тухайлбал,
тэрэ хүүгэдтэ, магад, ашанар-
таа тэрэнине худалдажа абадаг
байгаа ха. Тээд яахабши, тэрэ-
нэй ашанар стенкэтэй, (телеви-
зортэй, холодильник болон бу-
садтай) болонол бээ. Харин
бусад хүнүүд яаха ёготойб!

Хоморой шухаг болонон эд
бараанай шалтагаан олон гэжэ
ханаха байнаб. Нэгэнини гээ-
бэл, списогээр эд бараа хубаа-
рилга гэхэ гү, али 1-дэхи, 2-
дох, 3-дах болон бусад
«сортнуудай» хүнүүд гэжэ худ-
алдан абагшадые хубаадаг
хүнгэлэлтэнүүдэй системэ бо-
лоно. «Тенилнууд» гэжэ тэмдэг-
лэгдэдэг нилээд олон совет ху-
нүүд эндэлхэл бүхы юумэ аба-
даг.

Хоёрдох шалтагаанни юуб
гэхэдэ, «подсобконууд», лар-
гууд сооноо эд бараанууд нуюу-

саар худалдагдана гэжэ нэрлэ-
хэдэ болохо.

Хоморой шухаг эд бараанай
үгы болонон гол шалтагаан
гэхэдэ, тэрэнини бардам хүр-
хөөр үйлэдбэрилдэггүй байна.
Энэнтэй дашарамдуулан,
манай делегатуудта удаадахи
асуудалнуудыс шиндэхыене
дуредхана: үйлэдбэрилдэг про-
дукция республикаа гадуур
абаахаа болохо, хэндэшье
хэрэггүй эд бараа гаргахыс
болоод республика дотороо
ТНП үйлэдбэрилгэ нэргээхэ.

Тингэхын тула республикын
Верховно Совет харин гүр-
нүүдэй капитал хэрэглэхэ, хо-
морой шухаг эд бараануудыс
үйлэдбэрилхэ талаар хамтын
предприатинуудыс гү, али коо-
перативуудыс байгуулха талаар
таатай зохид эрхэ байдал ол-
гохо. Тэрэ тоодо республика-
да юушье үгэдэггүй зарим
предприатинуудыс хубилгажа,
ондоо зүйлнүүд гаргадаг
болгохо.

Мүнөө дээрэ хүнгэлхын ур-
дахы программнуудыс бээ
бээхэ бээхэ абаханай үндэ-
лөөр хулахан тулгуурхан поли-
тигуудай тэмсэл ябуулагдана
(республикын ажабайдалыс
найжаруулха талаар эрдэмэй
үндэһөөр зохогдонон нэгэшье

программа үгы, харин гансал
урла-лозунгууд ба найдүүл-
хан үгэнүүд бии). Анхаралтай-
гаар бодоно үзэхын орондо
хооһоор гоо гоо үгэнүүд хэ-
лэнбди.

Худалдаа наймаанда онсо
эрхэ уседхаа шухала. Иимэ
зорилготойгоор хэлсэнэй үн-
дэһөөр өөрынгоо ажал ябуул-
га бээлүүлхэ худалдаа наймаа-
чай бээ даахан багахан пред-
приатинуудыс байгуулха. Энэ-
нээ уламжалан, хожомоо худ-
алдаа наймаанай министрст-
выс уседхаа. Магазиноудта
расчетно счет нээжэ, юридиче-
скэ нуюрай эрхэнүүдтэй болго-
хо, гүйсэд бээс дөвөөд ху-
дэлхэ арга олгохо.

ТНП үйлэдбэрилгэ болон худ-
алдалга гүримшуулхын тула
республикын эрилтэнүүдхээ,
эд бараа андалдалгын арга
боломжонуудыс уламжалан,
налог даралга доошлуулха хэ-
рэгтэй. Нютагай болон респу-
бликанска Советүүд үйлэдбэри
эрхлэн эмхидхэхэдэ хамеа-
ралсангүйгөөр үйлэдбэрини бо-
лон худалдаа наймаанай фир-
мэнүүдэй ажал ябуулгыс мүн-
гэн хангай талаар лэ хинан
шалгалга бээлүүлхэ зэргэтэй.

Юрий КРИВУЛИН,
социолог.

Дэлгүүрэй экономикын хүшэр асуудалнууд

Бүхы юумэ үргэнөөр, элбэ-
гээр гаргажа хурахадаал, опто-
во худалдаа наймаанда орохо
тухай хөөрэлдэхэ хэрэгтэй. Гү-
рэнэй захилгаа гадуур гарга-
даг продукцияс оптово худал-
даа наймаанда оруулагдангүй-
гөөр предприатинуудтай хэл-
сэгдэлэн сэнгээр худалдагдана.

Нэгэ нимэ байдал хараад
үзэе: «Бурлатлестопромдо» ши-
фер болон запасной частнууд
хэрэгтэй болобо. Иимэ юумэ
энэ нэгдэл ой модоор нэлгэ-
хэ өргөтэй. Харин нэрюун унда
гаргадаг завод болон нээс гу-
талай фабрика, мүн бусадшье
гүрэнэй захил зуун процент
АУРгэдэг предприатинууд хай-
шан гэхэ болоноб!

XV—XVI зуун жэлнүүдэй
феодализмда адли үйлэдбэ-
рини харилсаантай ушархан
болон гүбдэй Салин хүлхэнэй
ургалтаар дашууржа, эд ба-
раанай сэнгүүдтэ анхархаа
мартажарханабди. Энэманай бу-
руу ябадал гэхээ. Шэнэ эконо-
мическа арга ажал хэнгүйгөөр
өхэ мүнгэ олохо эрхэ болом-
жо предприатинуудта олгоо
гэжэ хэлэлтэй. Илангаа коопе-
ратива худалжэ байхан хүнүүд
өхэ ажал хэнгүйгөөр хэдэ өхэ
мүнгэ олоноб! Ингэжэ нүүлэй
хоер жэлэй туршада үйлэдбэ-
рини бүтээсын ургаагүйшье
наа, орон дотор мүнгэнэй ол-
зо доход 23 процент дээшлэ-
хэн байха юм. Гүрэнэй хэм-
жэндэ сэнгүүдэй реформыс
1991 оной январин 1 болотор
үнэн зүбөөр, аймагтар бодом-
жотойгоор бээлүүлхэ тухай хэ-
лэгдэлэн байгаашье наан, бу-
хы юумэнэй сэн мүнөө эндэ-
шье дуулгадангүйгөөр дээш-
лүүлэгдэхээс ханаа.

Тогтошолон үеин экономикыс
шүүмжэлжэ, тэрэнэй үлэгдэл-
нүүдыс дары түргэн уседхаад,
«социалист дэлгүүртэ» гараха
тухай хэлэнбди. Тээд бүхы
юумэн дары түргэн бүтээдэг
гэжэ ойлгожо болохогүй. Со-
циалист байдал адли тэгшэ бол-
гохо, ноёд найд, юрын хүнүүд
гэжэ байгаад илгаруулхагүй
гэхэ мэтээр хөөрэлдэдэг гээшэ-
бди.

Социалист дэлгүүр гээшэмнай
юун бэл бидэ капиталист рынок
гэхэ гү, али дэлгүүр, тэрэнэй
хатуу шанга хуули дүримүүдэ,
хүдэлмэригүйдэлгыс, баяншье,
үгытэйшье байдалыс ялала
найнаар ойлгохо болонохойбди.
Капиталист дэлгүүртэ элдэб үе-
ын болоомшье наа, эд бараан,
эдээ хоол гэхэ мэтэ хомор бо-
лошодоггүй байха юм. Харин
социалист дэлгүүр гээшэмнай
ямар удхатой ойлгосо боло-
ноб! Бидэ Югославини, Венг-
рини, Польшын экономикын
хойнохоо анхаралтайгаар ада-
лагабди. Эдэ ороонуудэй эконо-
мическа туйлалтанууд бэлэй-
шье найн бээшэ.

Юумэнэй үнэ сэн аймагтар
болгоомжотойгоор дээшлүүл-
хэ хэрэгтэй гэжэ ханагдана.
Регимонуудаар гаргадаг үй-
лэдбэрини продукцинуудыс
гол хараада абаха хэрэгтэй.
Эдээ хоолой продуктуудай
үнэ сэн дээшлэхэ ёготой. Ушар
юуб гэхэдэ, гүрэн эдээ хоол
үйлэдбэрилгэдэ хэдэн милли-
ард түхэриг нэмжэ үгэнэ. Ма-
най Буряад жэлэй туршада
225 миллион түхэриг нэмэлтэ
мүнгэ абана.

Эдээ хоолой продуктуудай
үнэ сэнгэй дээшлэлтэ, авто-
мобиль, архи, болор шэл гэхэ

мэтэ шухаг зүйлнүүдэй сэн
доошолхо ёготой гэжэ түрүү-
шээр ханахаар. Гэхэ зуура, гү-
дэнэй сэн хоёр шалтагаанаар
доошолуулагдаха аргагүй: нэ-
гдэхээр, дэлгүүртэ бүхы юу-
мэнэй элбэг болоогүйдэ, хоёр-
доо, гүрэн мүнөө дээрэ
үнэгүйгөөр худалдаха аргагүй.

Юумэнэй үнэтэй болоходо,
бага салин абадаг хүнүүд лэ
гарзатаха болоно. Эд бараа
эрхим шанартайгаар гаргадаг
болон предприатинууд олзо-
тохо байна. Тиммэнээ предпри-
атинуудай хоорондо мурисөөн
эмхидхэхэдэ ёготой.

Дэлхэйн капитализм хоер
зуун жэлэй туршада хүгжэлтын
замаар дабшажа, бүхы юумэ
элбэг өхээр, эрхим шанартай-
гаар гаргажа хураа. Феодаль-
на үйлэдбэрини товарна үйлэд-
бэри нүүлэй хэдэн өрөөд жэл-
лэй туршада нэлгэжэ шадаа.
Харин манай экономикой нимэ
байдалгаа хайшан гэжэ гараха
ёготой болоноб! Капитализмын
зам дабтаха аргагүй ха юмби-
бди. 17-доху зуун жэлдэ бээшэ,
харин 20-доху зуун жэлдэ аж-
луунабди гэжэ мартажа боло-
хогүй.

Хэрбээ рыночны системэ түр-
гэн нэбтэрүүлхэ болоо наамнай,
хэдэ өхэ түбэг бэрхшээлнүүд
дайралдаха байнаб! Гүрэн ба-
га салин абадаг эрхэгдэме
ямаршье пособи болон хүнгэ-
лэлтэнүүдээр хамгаалжа шада-
хагүй. Ушар юуб гэхэдэ, эдээ
хоол болон эд бараанай сэн
хэдэн дахин өхэ болохо байна
бшуу.

Тиммэнээ орон дотор наам
жэлнүүдтэ экономическа бай-
дал найн гээшээ хубилхаха гэ-
жэ найдаханай үлүү.

В. БОХИЕВ,
экономист.

Алтан одондо хүртэх гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ даа. Гэбшье, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда эрэлхэгээр хабдааһан хэдэн солото сэрэгшэднэй. Эхэ оронойнгоо эгээл дээдэ найшаал болохо Советсэ Союзай ба Социалис Ажалай Геройнуудай хүндэтэ нэрэ зэргэнуудтэ хүртэһэн байна ха юм. Эдэнэр хэд гээшэб гэбэл, Б. Р. Ринчино, А. И. Парадович, Б. М. Мажиев, М. С. Пристромов ба Д. Ю. Юндунов гэгшэд болоно. Байлдаһай газарта баатарлигаар унаһан Базар Ринчино тухай тусгаар зохиол бэшэгдээ һэн. Харин зарим бусад нүхэд тухайдан, тэдэнэй дайшалхы зам тухай эндэ тобшохоноор тогтохо хүсэлтэйб.

Александр Иосифович Парадович—1920 ондо мүнөөнэй Бурятская станцида түрэн, эндэ эдир наһанһын үнгэрһэн байна. Тэрэ бага наһанһаа эхилжэ, түрэлхидэйгөө ажал хүдэлмэридэ хамһалсан, хүбэлгэн бэрхээр үндһэн байха юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай эхилхэдэ, Парадович Улаан-Арминь эсгэдэ жагсаа һэн. Удаашыгун тэрэл жэлэйнгээ сентябрь нарада фронт зорижо мордохон байна. Тинхэдэ 8-дахы газар-дейскэ арминь 39-дэхи дивизидэ, 41-дэхи тусхай тагнуулшадан ротын бүридэлдэ ябажа дайналдаһан юм.

Александр Парадовичай дайшалхы зам Сталинградһаа эхитэй. Тэрэ Сталинградһаа түлөө тулалдаанда хабдажа, дайнай түрүүшын бэрхэшлүүлхэ даһан, сэрэгшын хатуужал абажа зоригжоһон байна бшуу.

Дайнай үедэ тагнуулшадан үүргэ онсо хэрюусалгатай, сэгнэшгүй эхэ удха шанартай байһан гээшэ. Тинхэдэ дайсанай номондо түрүүн дайрагдаха аюул ходоодоол хүлээжэ байдаг һэн.

1943 оной намар бэлэ, Парадовичай ябаһан часть Днепростровск шадор Днепрые гаталжа, довтолгоо үргэдхэхэ «хотой байгаа. Гвардин сержант Парадович бүлэг десантнуудтай сугта мүрэнэй баруун бэе гаржа, плацдарм эзэлжэ даабари абаа һэн.

Фашистууд Днепрэй баруун эрье хүбөөе окоп, траншей, блиндажуудар бүхэлхэй, үдэртөө боомбодожо, һүнийн-дөө ракетээр гэрэлтүүлэн буудажэ байгаа. Гэбшье, Парадович нүхэдтээ забда забһар оложо, онгосодо һуугаад, мү-

рэннхэ хүндэлэн нүгөө эрье шэглэн яараба. Мүрэнэй дунда хүрөөд ябахадан, немецүүд эдэннхэ обесон хараад, забда залигүй буудажэ оробо. Дайсанай номон мундэр мэтэ адхарна, эхэ буугай номонууд ба минзүүд тэлхэжэ, онгосонь уһаар булан алдана, олон хүн алуулба...

Александр хэдэн нүхэдтээ нүгөө эрье хүржэ, дайсад руу гранатуудые шэдэн сасуу, автомадайнгаа хүрээр сохижо, адаалхай шабын түмэрээр хэгдэһэн хорсо-хаалтада онго

эхилжэ айлуудай мал адуулан, гушаад онуудта Түүргэдэ Улаан-Сэсэг гэжэ коммунын тогтоходо, тэрэндэ ороһон байна. Нүүлээрн, арбан дүрбэтэй Бальжинима комсомолой гэшүүн, тингээд комсомолой эмхин секретарь, арбан долоотойһоо эхилжэ колхозой түрүүлэгшэ, тингээд Улаан Арминь бодото албан, удаан дахиад колхозой түрүүлэгшэ...

Октябрийн хубисхалай сасуутан Бальжинима Мажиевич Мажиевай залуу наһанэй зам ингэжэ эргүүр ерад зоной

хооргоо дайналдажа ороһон юм. Тинхэ Зүүн Пруссии Кенигсберг городые даһан абаһын түлөө үсэд нэтрүү байлдаанда (1944 оной ноябрь нарада) гурбадаха шархатабашье, баатарлигаар тулалдаһанай түлөө хоердох Улаан Одонной ордендо хүртэһэн солотой. Тэрэ тулалдаһанай үедэ хэди олон бэрхэшлүүлхэ дабагдаа гээшэб! Нүүлээрн Литвагай ой тайга соогүүр бандеровецүүдтэй тэмсэн, тэдэннхэ усадхаха талаар аюултайшье, бэрхэшлэлтэйшье хэрэгтэ Ма-

1943 оной зунай эхиндэ «инвалид» гэгдэн, гэртээ табидаа. Тэрэ гэртээ амард гээд, ажалда орохоор шиндэбэ. Тинхэдэнь, колхозой хүтэлбэрилэгшэд тэрэннхэ комбайнерой курсда элгээһэн байна. Михаил дүрбэн нара соо һуржа дүүргэдэ, комбайнер, ЦТЗ ба ХТЗ тракторнуудар, мүн слесарини, мэргэжлээр шалгалтануудые «дүрбэ» гэгһэн тэмдэгтэйгээр үгэһэн юм. Үшөө өөрөө токарини мэргэжэл шудлаад, энэжээрээ хүдэлһэн Михаил Пристромов нүхэртэй,

АЛТАН ОДОНУУДАЙ ЭЗЭД

(Очерк)

гаргаад, түрүүшын окоп руу гүйлдэн оробо. Тинхэ зуура, дайралдаһан немецүүдье буудажэ унагаабад. Парадович гүндэл дунда алуулһан немеций пулемет абажа, дайсадые буудана, өөһэдэнь гранатуудар тэдэн руу шэдэжэ тэлһэнэ.

Парадович олон нүхэдэе алуулбашье, үлэһэн үсөөхэн зоноороо дайсанай довтолгоонуудта сохилто хэн, бусад сэрэгшэдэй хүсэжэ ертэр энэ плацдарм эзэлжэ шаджа бшуу. Тингэжэ эдэнэр частингаа эхэ гээлтэгүйгөөр мүрэннхэ гаталан, энэ плацдармые үргэдхэжэ, улам саашаа довтолон дабшаха ерга зам нээжэ үгэһэн байна.

Гвардин сержант Александр Парадович Украиньн урда областуудые гитлеровскэ булимтаршадан эзэмдэлхэ сүлөөлсэлһэн, орден ба медальнуудар шагнагдаһан байна. Харин шухала удха шанартай плацдарма даһан абажа эзэлхэдэ баатаршалга хэрүүлһанайн түлөө 1944 оной февралини хори гараһар нүхэр Парадовичта Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо һэн. Мүн «Дайшалхы габьягай түлөө» гэдэг американ хэрэгшээр шагнагдаһан байха юм.

Александр Иосифович Парадович дайнай нүүлээр Кустанайда ажалуудар болоһон, пласажирска ватотрестые хүтэлбэрилэгшын орлогшоор хүдэлһэн байна.

Бальжинима Мажиевич Мажиев—1917 ондо Түүргэ нутагта түрэн, хотоной нургуулида һургад, арбаадтайһаа

ажал хэрэгүүдтэ хабдаалгаар эхилһэн юм.

Эгээл энэ үедэ гитлеровскэ фашистуудай үүдхэһэн аюулта дайн эхилшоо бэлэй. Мажиевше нутагайнгаа бүхэтэй шүүлтэй сугта дары фронт мордоо һэн. Удаашыгун, тэрэ үхэр буугай 99-дэхи бригадада, 152 миллиметрэй охэ буугай частини тагнуулан боложо, дайшалхы замаа эхилһэн юм. Тэрэ үхэр хүндэ үедэ Мажиев Смоленск, Вязьма, Орша, Витебск городуудай түлөө шанга тулалдаһануудта хабдаһан байна. Тинхэ эрхим сэрэгшэн байһанһаа өөрингөө бээр хэрүүлһан, дээшэ үргэдэн эзводой командирай орлогшоор томилогдохон, партини гэшүүндэ абтажа, партина бюрогой гэшүүнээр һунгагдаһан байха юм.

Тээд Бальжинима Мажиев дайнай газарта эрлэхэ зоригтойгоор тэмсэжэ, дайсаннхэ бута сохихо хэрэгтэ эрид шууд ородог байгаа. Жэшээнь, 1943 оной зун Дорогобуж городой түлөө шанга тулалдаанда шархатабашье тунхарагуй, дайсаннхэ худалсаһар лэ байһан юм. Энэ тулалдаанда шалгарһанай түлөө тэрэ «Шэн зоригтой түлөө» медальаар шагнагдаа һэн. Тинхэдэ 1944 оной зун манай сэрэгүүдэй довтолгын үедэ тагнуулайнгаа үүргэ эрхимээр дүүргэһэнэй түлөө нүхэр Мажиев Улаан Одонной ордендоор шагнагдаһан байна. Нүүлээрн дахиад шархатабашье, аргалууланайнгаа удаа

ажал шэн зоригтойгоор хабдаһан байна бшуу. Тинхэдээл дээрэ дурсагдаһанһаа амтараа дайшалхы шагналнуудта хүртэһэннхэ гайхалгүй.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайһаа хойшонхи замын—арад зоной ажана тэнгилэн байдал ба нийтын ажлын хүгжэлтэдэ зориулагдаһан үнэн сэхэ ажалан зам мүн. Бальжинима Мажиевич ганса колхозойнгоо түрүүлэгшээр дүшөөд жэл хүдэлжэ, түрэл Кирови нэрэмжэтэ колхозоо коммунист ажалай ээмда оруулаа. Арадуудай хани барисаһанай ордендо хүртүүлээ. Харо-Шэбэрье мүнөө үшын болбосон түхэлтэй гоё найхан һуурин болгоо.

Эдэ бүгдэнь түлөө Бальжинима Мажиевич Социалис Ажалай Герой, Октябрийн революцини ба Ажалай Улаан Тугай гурбан орденуудар шагнагдаһан, РСФСР-эй хүдөө ажлын габьяла хүдэлмэрилэгшэ, Атын Бурхадан автономно округой хүндэтэ эрхэтэн гэгһэн нэрэ зэргэнуудтэ хүртэхэл өһоороо хүртөө. Мүн 16 жэлэй турша соо СССР-эй Верховно Советдэй депутат, 30 жэл соо партини Шэтын обкомой гэшүүн абажа, олонийтын хэрэг абуулгада эдэбхитэйгээр хабдаһан байна.

Михаил Степанович Пристромов—1921 ондо Ундино-Поселье һууринда түрэн, бага наһанһаа эхилжэ, колхоздоо малшанай ажалда дүршэһэн, эхэ нургуули хажэ үрдэгүй хүн юм. 1939 оной намар Михаил сэрэгтэй албанда абтажа, Алас-Дурнада 116-дахы далайн сэрэгтэй бригадын бүридэлдэ алба хажэ эхилһэн байһан. Тэндэ албаа дүүргэдүй байхадан, баруун тээ дайн эхилшоо ха юм.

1942 он... Гитлер хажашье һаань, Москваа эзэлжэ гэгһэн зорилгоор, шэнэ түхэлэй хүсэтэ техникээр эбсэгжүүлэгдэһэн шэлэгдэмэл эрхим дивизинүүд болон арминь нислэ-лэйнмай шэлэгдэ элгээжэ байгаа. Дайсанай сэрэгүүдэй Москвада дүтлөөд байһан һурөөтэ үе һэн. Эгээл энэ үедэ Пристромовой алба хажэ байһан 116-дахы бригада Москваа аршалалгада абуулагдаба.

Москва баруун тээһэнэ бүхэлөөд, хэрэгшэ шанга тулалдаанууд боложо байгаа бшуу. Тинхэдэ Алас-Дурнада элгээгдэһэн 116-дахы бригадын сэрэгшэд Орел город шадархы тулалдаанда ороо. Нэгэ довтолгын үедэ немецкэ пулемедууд бригадын абаган сэрэгшэдэ хэдэн тээһэнэй хэрэгшэлүүлэн буудажэ байба. Толгойгоо үргэһэн аргагүй.

Халта замхаха үедэнь сэрэгшэд бодомо, урагшаа дабшаба. Пулемедууд дахиад буудажэ оробо. Михаил нүхэдтээ халта саһан руу шурган эбсэгдэбэ. Тинхэ гареерөө толгойлон буугаа абаһын тэндэ, баруун гарын «дуга» гээд халуу бусалшаба...

Пристромовой нүүлдэ мэдэхэдэ, дайсанай номон гарайн хургануудай дээгүүр аһиень бута сохөөд гараһан байгаа бшуу. Тэрэ табан нарын турша соо госпитальнуудта элгээгдэн аргалуулаа,

хүүгэдтэй боложо түбхинөөд, танилһангаа дуралдаһанай өһоор Бооржигантай зөөжэ ерээ һэн ха. Тинхэ зуураа, комбайнероор хүдэлһэн, жэлһээ жэлдэ шадбары мэргэжэлээ дээшлүүлжэ, үндэр баян ургаса хурлааг болоһон юм. Тэрэ 1954—56 онуудта илан-гала һайн дүнгүүдые туйлаа агшаа һэн. Тэрэ үедэ областной газетэдэ хүдэлжэ байһан тула, гурбан жэлэй турша соо 16 мянганһаа үлүү центнер орооһо тарха хурлажа абаһиень, тарха амларлан хурлаха үүсхэл гаргаһиень мэдэхэ байһаб. Ажалдаа асари эхэ амжалта туйлаһанай түлөө Михаил Степанович Пристромов 1957 ондо Социалис Ажалай Геройн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй.

Тэрэнһээ хойшо кукуруза ургуулдаг боложо, мүн лэ эрхим дүнгүүдые туйлан суурхаа һэн. Тээд дайнай шарха амарзаа үзүүлжэ һэн гү дээ—1979 ондо пенсидэ гаража, механикаторайнгаа гол ажалые орхихо баатай болоһон юм.

Дамша Юндунович Юндунов—өөрингөө нутаг хубуун Базар Ринчиноһоо наһаар дүүмэршье һаа, нүхэдһөө үлөөгүй. Тэрэ Эхэ ороноо харин дайсадыа хэмгээлгэдэ, арад зоной баялжэ зөөри арьбдаһагдашье туйа нэмэриез арга сооһоо оруулһан хүн юм.

Дамша Юндунов дайнай үедэ Эхэ оронойнгоо зүүн-урдахи хилэ шадар алба хажэ, Япон самурайк довтолон ороо һаань сохилто үгэлсэхөөр бэлэн байгаа һэн. Тинхэ милитарис Япондо эсэргүү дайнай эхилхэдэ, Квантунай арминь бута сохилгодо хабдажа ороһон байна. Тинхэдэ халта, зекитизэ буугаараа буудажэ, япон самолетуудай довтолгыё сарадаг байһан юм. Тээд зүүн-урдахи дайн богино сар соо болоһонһаа һаа, үсэд шанга байгаа. Энэ дайнда хэба зориг хэрүүлһанай түлөө нүхэр Юндунов хэдэн дайшалхы медальнуудар шагнагдаа һэн.

Дайһаа хойшонхи жэлүүд Дамша Юндуновтэ ажалай алдар сола асарһан түүхэтэй. Юндунов хойшон боложо, жэл бүхэндэ үндэр дүнгүүдые туйлаһаараа сууда гараа. Тэрэ 1964 ондо даашынгаа зүүн эхэ хонин бүриһөө 129, тинхэдэ хойто жэлһын 131 зурга абажа түлжүүлһэн, хонидые хоролтогүйгөөр, тарган тобироор ондо оруулаа болоод түсбэһөө үлүүлэн нооһо хайшалха талаар үндэр дүнгүүдые туйлаһан габьяатай. Эдэ амжалтануудай түлөө Дамша Юндуновтэ Лениний орден ба Алтан Одон медаль барюулагдаа һэн.

Ингэжэ округийнай эрхэмэй эрхим хубууд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда эрлэхэ зоригтойгоор хабдажа, иланга асарласаад, нүүлээрн дайгаар хандаргадаһан ажагыгаа нэргээн бодхоожо, улам саашан хугжөөхэ талаар асари эхэ амжалтануудые туйлаад, Алтан Одонуудай эзэд болоһон наһартэй. Иимэ хүмүүдэй хэрэг абуулган, нэрэ солонь хээгдэшье залиршагүйл! Арслан ЖАМБАЛОН.



ДАЙН ДАЖАРАЙ ХАТУУ ШЭРҮҮН ЖЭЛНҮҮДЭЙ УЛААН ГАЛААР СОРОБХИЛҮОН УДЛУУН ДҮЛЭН СООҢОО АМИДЫ ГАРАНАН ДАЙНАЙ ВЕТЕРАНУУДАТ ДОРО ДОХИЕ!

Буряадай гүрэнэй багшанарай дунд нургуулиин буряад хэлэ бэлдэлгын факультет дүүргэд, Хайшан, үдэнэй Ородон-Ада-тай дунд нургуулида багшалаа нэм. Энэ үедэ буряадай Ним-тын эрдэмэй института уран зохиол шэнжэлхэ хүн хэрэгтэй болоо гэһэн нурга дуулаа бэлдэб. Эрдэмтэн боложо, бээз туршаад үзэхэ гэжэ тэнхэдэл шэнхдэ нэмб.

Далаад онуудай һүүн багта буряад хэлэ үзэгдэхэ болонгожо, уран зохиол шаар-дуу байдалда оронхой байгаа. Төвөөрөөр энэ байдалыг сэт буруу шэнги ханадаг байгад, өргө шөдөл соогоо уран зохиол шэнжэлхэ, өөрынөө баг-хан хубита оруулха гэжэ хүсөөгшэ нэм.

1979 ондо БИОН-ой литера-турэ, аман зохиол, искусство шэнжэлдэг талгата лаборан-таар ажалда абтабаб. Тингээд буряад арадай бүрн урданай уран зохиол, түүхэ үзөө нээ, сэт хэрэгтэй байна, арад зон-до тухатай ажал боогоно ма-гад гэжэ найдаһандаа, XIX зуун жэлэй буряад ламанарай зо-хиолон номуудыг үзэжэ зин-лээ бэлдэб.

Энэдхэг арадаа үндэһэтэй, түбэд, монгол арадуудаар дам-жан эрхэн суута «Панчеган-тын» зохиолнуудыг үзэжэ тур-шын гэжэ намга шэбн бол-гоһон А. Б. Соктоовой дурд-дахадан, тэрэннөө өөрынөө ажалыг гол зүйл болгоо нэм. XIX зуун жэлэй үедэ «Панча-гантраһаа» абһан расказуу-дыг Ринчин Номтоо, Галсан-Жимба Дылыгоров, Хайшан дооромбо Галшине, Галсан-

Жимба Тугулдуоров, ондоошье зохиолшод буряад шэнжэлтэй болгожо, «Аршаанай дундхал тайлбар», «Сагаан Ленхуагай багшаа», «Эрдэмтэн сан», «Суб-хашита» гэжэ номууд соогоо бэлдэһэн юм.

Хубисалай урда тээ ураг-шаа ханаатай, эрдэм бэлгэ тү-гэлдэр хуууд арад зоноо гээ-гээрүүлхэ эрмэлзэл гаргадаг, ном худар зохиодог байһан

Саарһан дундхал, олон но-мууд хэлбэлдэ орошошье, ун-шагшадта сэг соогоо хүрэнэ-гүй. Энэ асуудалда республи-кымнай дээдэ зургаануудай, Министруудай Советэй, Ара-дай эрдэм нуралсалай болон Соёлой министрстэнүүдэй ан-харалаа таблагүй хаань, мүн-гэ багатай, өөрын хэлбэлгүй ма-най эрдэмэй түб арад зоной

Мүнөө үедэ хубисалай ур-даху уран зохиолдо зориула-даһан шэнжэлгэнүүд гараһагүй, Ц.-А. Дугарнимаевой оролдо-гоор «Бэлгэгүйн толи», «Буряад уран зохиолой баримтанууд» гэжэ тоорхон ном гараһан бай-даг. Харин тинхэдэ Бальжан-хатанһаа эхилээд, Базар Бара-дин, Чойжил-Лхамэ Базарон гэгшэдэй номууд хүртэр хэл-бэлдэхэ ёһотой гэжэ ханагда-ча. Буряадай угай бэшгүүд, харбаалганууд, аяншалганууд мүн Түбэд, Монгол, Хитэд оронүүдһаа дамжан эрхэн

уран зохиол түргэн түгжэнгүй. Илангаа залуу уран зохиол-шод ямар хэргээр ябахаа ойлгожо ядана ха. Тини нияг дуран, тоонто нутаг мэтэн те-мэнүүдһээ ондоо ороо хүндэ, бүхэ зондо хабаатай зохиол-нуудыг бэлдэхэ зүрхэ алдана хэбэртэй. Шэнэ зохиолнуудайн гарахада, эрдэмтэнэй газетэ, журналнуудта өөһэдхэлгөө хо-номжовуудыг бэлдэхэ болоо хаань, зүбшье, тухатайшье бай-ха ёһотой.

Тобшоһон хэлбэл, бидэнһээ, эрдэмтэдһээ, өхэ юмэн дул-дыдана. Хубилган шэнэдхэл-гын үедэ арад зоной үндэһэн мэдэрэлэй ургэхэда, тэдэнэй ургэһан эрилтэ хэрэглэмжэнүү-

Шэнжэлэгшын

нэрэ зэргэ

уялгална

юм. Эдэ зохиолнуудын мүнөө болотор буряад зондо мэдэг-дэггүй, үзэхэдэ хорюултай бай-гаа гэжэ аб даа. Мүнөө ху-билган шэнэдхэлгын үедэ арад зонойнгоо түүхыг, ёһо зан-шалнуудыг, хадагалжа бай-һан номуудыг дууһан шэн-жэлхэ сэг эрээ. Тинмэһээ мүн-көө үеын эрдэмтэдэй зорилго эдэ зохиолнуудыг шэнжэлхэ, хэлбэлхэ хэрэг болоно.

Шэнэ үеын хүнийг хүмүү-жүүлхын тула нэн түрүүн уг-изагуурын мэдүүлхэ, түүхы-г ойлгуулха, ёһо заншлын нэргээхэ, найр наадануудыг баталалгатай болгохо — сагай эрилтэ мүн.

Энэ хэрэгтэ манай эрдэмтэд өөһэдхэлгөө хубита оруулжа байна. Хуушан монгол бэлдэг-гүй үзэглэл, буряад угсаатан зоной үлгэр, домог, уг гарбал, ан-хан шүтэжэ байһан мүргэл бү-хы тээһээ шэнжэлэгдэхэ гэжэ аб даа. Минин ханахада, олон уншагшад эрдэмтэдэй хэһэн ажалыг өхэ мэдэнгүй ха.

эрилтэ хангажа шэдэхгүй бай-но.

Үндэһэн хэлээ, ёһо заншал-нуудыг мэдэхэ эрдэмтэй хүнүү-дэй республикын засагай зур-гаануудта үсөөн байһанин хар-амтай.

БИОН-до хэгдэһэн шэнжэл-гэнүүдэ хаража үзэхэ болоо нээ, социологийн, түүхын, уран зохиолой, аман зохиолой, хэлэ бэлдэгшэй олохон ном бэлдэг-дэнхэй аад, нутаг дээрээ хэл-бэлдэхэ аргагүй байна. Тинмэ-һээ Москва, Ленинград, Ново-сибирск хотонуудай хэлбэлнүүд-тэ үсөөн хэгдэгшээр гаража төрөнэ. Һүүлэй жэлнүүдтэ, илангаа буддын, бөө шажан-нуудта, буряад угсаатанай уг изагууртэ зориулагдаһан но-мууд хэлбэлдэгшэй. Иймэ бай-далһаа боложо, уншагшадта мэдэгдэнгүй үлшэдэг.

уран зохиолой баримтанууд, буряад ламанарай зохиол бар-лаһан номууд хэлбэлдэн гараа нээ, ямар өхэ тухатай байха гэжэб.

Гансал урданай уран зохиол шэнжэлэгдэхэ бэшэ, харин мүн-көө үедэ бэлдэгдэжэ, буряад хэлэн дээрэ хэлбэлдэгдэжэ байһан номуудай шэнжэлэгдэхэ оро-доггүйн буруу гэжэ ханагда-на. Буряадаар бэлдэгдэжэ уран зохиолшодой өөһэдхэлгөө но-мууд соо мүнөө үеын ханал бодол харуулдаг болохонь дамжаагүй. Зүгөөр хэлбэлдэгшэн зохиолнууд сэг соогоо шэнжэл-эгдэгдэггүй байхадаа, тон зү-бөөр сэгнэгдэнгүй, Тинмэһээ

дые сэг дары хангаа аргагүй байһаа тодорхойлоб. Хэды хэлбэлэй удаарбашье, хүн зо-ной уулзалгануудыг, нийтин-политическэ удаа шонартай хэм-жэ ябуулгануудыг эмхидхэл-сэжэ, тэдэнэй хонирхолыг ба-га зэргээршье хангаһан мэдэ-нүүдэ, эхидхэлнүүдэ эрдэм-тэднай хэлэ, Тингээ хубилган шэнэдхэлгын үе сагта сагай эрилтын ёһоор эрдэмтэнэй ба-га бэшэ ябуулгануудыг эмхид-хэнэ гэжэ.

Б. БАЯРТУЕВ,
Буряадай Нимтын эрдэмтэй институтай эрдэмтэ хүдэл-мэрилгэшэ, хэлэ бэлдэгшэй эрдэмтэй кандидат.

ЖУРНАЛИСТЫЕ НУРГАН БЭЛДЭЛГЫН ХУБН ЗАЯАН МҮНӨӨ ХЭНЭЙ МЭДЭЛДЭ ГЭЭШЭБЭНЭ ШУХАЛА АСУУДАЛТАЙГААР ТАСС-АЙ КОРРЕСПОНДЕНТ МОСКВАГАЙ ДЭЭДЭ ПАРТИЙНА НУРГУУЛИДА ХАНДАБА. ЖУРНАЛИСТИКЫН КАФЕДРЫЕ ХҮТЭЛ-БЭРИЛГЭШЭ, ТҮҮХЫН ЭРДЭМЭЙ ДОКТОР В. ШИНКАРЕНКО ЭДЭ АСУУДАЛНУУДА ИГЭЖЭ ХАРИУСАБА:

— Аппарадай мэдэлдэ байна. Түрүүшын асуудалда нимэ хар-юугай үгтэһэннэй гайхалтай-шье бэшэ. Хэрбээ хүдэлхтэ бол-годо, энээннөө бэлдүүлхэ бо-лоо гэжэ нээ, партийна жур-налистын өөрынөө дураар эр-дэм шөдөлжэ шадахагүй бай-һанда этгэхэншье хүшэр. Ма-най нургуулида журналистнууд-дай бүрнэлхэ хэнэй тодор-хойлдог байһыг ойлгоно гэ-шэ гүт? Нутагай партийна ко-митетүүд. Бодото дээрээ Мос-квэгай. Дээдэ партийна нур-гуули тэдэнэй шиндхэри-нүүдэ бэлдүүлдэг юм. Юрээ-дөөл, бүхэ юмэн арбан, ар-бан табан жэлэй урда тээх-дэл адларав үлэнхэй.

Мүнөө дээрээ партийна жур-налистнуудыг нуралсхыгнэ элэгдэхэ гуримда хубилган шэ-нэдэлгэ хабаадаагүй байна гэ-жэ сэтхэ руун мэдэрхэ ёһотой-бди. Тэрэ хуули ёһото гүрэнэй удхада зүрхэ харша байна. Юб гэбэл, нуралсхыгнэ жур-налистнуудыг абалга хангалта-гүй ёһо гуримвар бэлдүүлэгдэ-дэг. Ерээдүйн хурагшад болон багшанар — тодорхойлон хэлэ-бэл, энэ хэрэгтэ хабаатай бүхэ хүнүүд тэрэндэ хабаадуула-даагүй. Тэдэнэй түлөө эдэ бүхэ асуудалнуудыг партийна аппарат шиндэхэдэг юм.

— Магад, энэнь зүбшье бай-хадэ болохотой! Юундэб гэбэл, нутагтаа өөһэдхэлгөө нургуу-дыг хайнаар мэдэнэ ха юм...

— Бүхэ юмэн юрын бэлдэ-хэ юм даа. Мэдэхэ гэжэ бага. Мүнөө, Москвагай Дээдэ пар-тийна нургуулида нуралхыгнэ хү-сэдэ журналистнуудтай тоогой эрид ургэжэ байдаһан, ню-татай партийна аппарат өөрын-гөө журналистыг нислэл хо-тодо нуралхыгнэ элэгдэхэ ду-рагүйдэг байна. Тэндэ тэрэ-ннөө ямар юмэнда нуралхы-гнэ мэдэхэдэ даал — гэжэ зө-римдөө хэлэдэг. Энээнэй үндэ-һэ һуури дээрэ олон тоото а-

— Тэдэ юугээрээ һаад тойбо татадаг юм! Хараха маягта, журналистнуудыг абаха хэрэ-гнэ гуримшуулха, тэдэнэртэ табигдаһан эрилтэнүүдэ дээ-шэлүүлхэ гэжэ тэдэнэй зө-рилго бэшэ гү!

ЖУРНАЛИСТНУУДЫЕ

ХАЙШАН ГЭЖЭ БЭЛДЭХЭБ?

мороз зүришлэдөөнүүд гара-даг. Үдэр бүхэндэ шахуу энээн тушаа намда хандадаг юм. Ороной бүхэ захэ булангууд-һаа хонходоног.

— Хэн хонходоног бэ, жур-налистнууд гү! Али аппаратай хүдэлмэрилэгшэд гү! Тэдэнэр юу хэлэхыгнэ хүсэһэб!

— Тэдэнэй аликиншье хон-ходоног. Гол түлэб заабарн зүбшэл эрижэ хандадаг юм. Хуушанай ёһоор нургуулида абаха гурим хангалтагүй байһа-наа үмн хада харуулаа, гэбшье тэрэннөө хайшан гэжэ яажэ тойрожо гаралтай гэжэб гэхэн ушерыг хаража шадаһагүй бшуу.

— Тойрожо гараха хэргы за-мүүдэ та тэдэнэртэ заажэ үгэдэг гү!

— Үгы, Юрэнхыдөө тохео-лдожо байһан байдалыг ойл-гуулдагби. Номенклатурыг са-хыгн аша туһада тогтоогод-һон ёһо гуримнуудыг заабол хараада абаһанай хэрэггүй гэ-жэ зүбшэл үгэдэгби. Нуралхыгнэ хүнүүдэ абалгын хуушанай ёһо гуримай бэлдүүлэгдэжэ байдэг бүхэ гурбан юмэ гүй-сэд дүүрэнээр хааха хэрэгтэй.

— Эдэ гурбан юмэн гэжэ-тивэй юм бэ!

— Нэгдэхын — нормо, хо-ердохын — тушаал, гурбад-хын — партийна стаж.

— Имагтал түрүүшынхи ту-хайнь нимэ байна. Бодото дээ-рээ нормын үндэһөөр партий-на аппарат хэды журналист-нуудыг нуралхыгнэ элэгдэхэ гэжэб гэжэ тон наринаар гу-римшуулдаг. Эгээл тинмэһээ нэгэ һуурида хэдэн хүн табиг-дажа, конкурс гараха аргагүй байна.

Тодорхой жэшээ харуулаа. Аппарадта журналистыг бэлдэ, харин библиотечарине маанад-та нуралхыгнэ элэгдэхыгнэ шиндэ-бэ гэлэй. Тэндэ, нургуулида, энэ хүнийг нургажа, районно газетын редакторай орлогшо болгог лэ. Юун гэжэ ханаба-та! Бидэ тэрэннөө абаха баа-тай болонобди. Хэрбээ нормын ёһоор орожо шадаагүй хаань, мэргэжэлтэ журналистда өрсө-набди.

— Мэргэжэлтэ бэшэ хүнийг нуралхыгнэ абахыгнэ ори таһа бу-руушаана гэжэ гүт... Москва-гай Дээдэ партийна нургуули-да журналистын мэргэжэл шү-далхыгнэ хүсэһэн хүнүүд яаха болоноб!

— Юрэнхыгнэ хэлэхэдэ, жур-налистикада нуралсалаа пар-тийна нургуулида бэлдэ, харин редакцинуудта дээдэ нургуу-линуудта эхлээд хаань, һайн байгаа. Манай нургуули ондоо юмэ, журналистнуудта тон шуухала удха шонортой дээдэ политологическэ эрдэм олгоно бшуу.

Мэргэжэлээрээ нуралхыгнэ ороогүй хүнүүдэ ори таһа буруушаана бэшэб. Наяа хада энэ зам шэлэһэн хүнүүдэ тус-

гаарлалга гэжэ абадаг байна-бди. Иймэ хурагшадта нэмэл-тэ хэлбэлнүүд, тусхай курс-нууд бин болгогдонхой.

— Гэбшье урдынга гурбан зүйлдэ бусаабди. Тушаал, пар-тийна стаж тухай хөөрөлдөө-нэй гарахада, хурагшадые бү-

абажа эхилхэ байһааа нюуна-гүйб.

— Энэ туршалгын хэрэгтэ ямар зүйлнүүдэ хүтэлбэрн болгоно гэжэбта!

— Бусад — нургуулинуудтал адли, дүримүүдэ анхаралдаа абанабди. Нуралхыгнэ хүсэгшэдэй эрдэм мэдэхэ, арга боломжо-нууд, хүсэл эрмэлзэл хаража абтадаг. Манайда нуралхыгнэ гэ-шэ нилээд орёо юм гэжэ хэл-эхэ ёһотойб. Политологическэ эрдэм ухаанда гол анхаралаа хандуулабди. Ушарын юб гэбэл, эсэсэй эсэстэ манайда нуралхыгнэ хараһан бүхэ хүнүүд, тэрэ тоодо журналистнуудыг политологуудай дипломуудыг абадаг байна.

Энээннөө хараада абажа, ка-федре журналистнуудыг нур-галгын бүхэ программыг ху-билгана. Нуралсалай хэрэг мүн-өөнэй политическэ ба мэдээ-сэлэй ажал хэрэгүүдтэй нягта холбоотой. Компьютернүүд дээрэ өхээр хүдэлнэбди нурал-салай эдэхитэй түхэл маягуу-дыг — оршон байдалай зорил-гонуудыг үргэнөөр шиндэнэ-бди. «Хубилган шэнэдхэлгэ ба хэлбэл», «Ёһо буса хэлбэл: ху-билган шэнэдхэлгэдэ оруула-гдаха бүтэмжтэй һайн хугита» гэхэн хоёр бюллетень гаргажа захилаа. Олондо мэдээсэлгын, албан хойрог ябадалтай тэм-сэлэй асуудалнуудаар шэнжэл-гэнүүд үнгэргэгдэнэ байгаа. Кафедрын үүсхэлээр журна-листнууд — СССР-эй Верховно Советэй гэшүүд, Москвада байдаг гадаадын корреспон-дентүүд, политическэ ашлал ябуулагшад «түхэрээн столы» саана сүглөрдэг юм. Нуралса-шад түбэй газетнууд болон журналнуудта, ТАСС болон АПН-дэ ходо ходо практика гардаг.

Тобшоһон, журналистнуудай Москвада нуралсалай нурсыг дүүргэхын тула, үгэ хүүрээрээ бэшэ, харин ажал хэрэгээрээ зүбэ заяагаа гартаа абаһын тула кафедра бүхэ юмэ бээ-лүүлхыгнэ оролдоног юм.

В. БУЛКИН,
ТАСС-ай корр.



Найдуулһаар зандаа

Аман мэндэ, хүндэтэ «Молодежкы» редакци!
Нэгэ гэртэ ажаһуудаг хүнүүдэй зүгһөө таанад-
та бэшгэ бэшнэб.

Манай гэр Октябрьска район найнаар мэдэхэ
эһотой. Тэрэ бултанһаа элээр тобойн харагдадаг.
Гэрнай городой гоё найхан микрорайонной боевая
үйлсийн 9 номертой. Түлүүр туйган байдалда хү-
шөө мэтээр тэрэннөө үлөөгөө гээшэ ха. Энэ гэр
үнийнэй үмхирэнхэй, хара тортог болошонхой,
хүйтэн байдаг. Хашаа соогүүрнай хүнүүд забда
залиггүй хүндэлдэг. Туалет болон шорой шохой-
гоо, угаадаһаа хаядаг нүхэн сонхоһоо оройдоол
5—7 метрэй зайда оршонхой. Гэрэй хажууда
трамвайн буудал бии. Тиммэнхэ хүнүүд манай
туалет саг үргэлжэ хэрэглэдэг. Тэрэ энэ микро-
райондо ори ганса, тэрэннөө удаан саг соо сэр-
бэрлэдэггүй байһанниһа халагламаар.

Шорой шохой хаядаг нүхэн намарһаа хойшо
сэбэрлэгдээгүй. Тиммэнхэ үбэлэй тэн багаар тэрэ
нүхэннөө халижа, хүнүүд муухай угаадаһаа ту-
аледэй хажуудад ахдаг болобо. Хабарай оршон
ерэхэдэ, угаадаһанай уһан хэрэлсэ, ябадаг зүргэ
харгы руу урдажа эхилээ. Энээнэй олон жилдэ
дабтагдажал байхадань, ехэл гомдолтой. Маа-
надые хаагуур ябаагүй гэжэ хананабтай Үнгэрэг-
шэ жилдэ депутадта кандидатүүд хүндэлдэг бо-
лошоо һэн. Гоё гоёор найдуулһан аад, тэрэн-
һээн үрэ гараагүй. Тэдэнэй түлөө би тон ехээр
эшдэгби.

Манай гэр КЭЧ-дэ хабаатай гэлсэдэг. Манай гэр
хэндэ хабаатайб гэжэ райгүйсэдиом болон КЭЧ
хоер хоорондоо арсалдаһаар. Тинхэдээ бидэ со-
вет хүнүүд бэшэ шэнги болонолди. Бидэ юундэ-
шье этигэхээ, найдаһаа болонхойбди. Аяар
Москва хүрэтэршье бэшэ һэмди. Хэды этигээ-
гүй байгааһье һаа, магад, ямар нэгэ туһа хүр-
гэжэ болохо гэжэ һанаад, дахад бэшнэб. Сэд-
хэлэймни гүн соо багахан найдал түрэхэдэл гэ-
нэ. Маанадта туһалты!

Хүндэлэи үлэгшэ Анна ФЕДОСЕЕВА.

Анхарал хэрэгтэй

Автомобилин аюулда ороһонойнгоо һүүлээр
Кабанский районной больницэдэ ороо һэм. Аме-
ралтын үдэр байгааһье һаань, медигүүд түргэ-
нөөр сугларшаба. Намда дары түргэн найн туһа-
ламжа хүргэгдөө. Илангаа түрүү хирург В. И. Мо-
скавинда баяр байхалан хүргэнэб.

Энэ больницэдэ хоер долоон хоног соо хэб-
тээб. Медсестранууд болон врачнууд саг үргэл-
жэ анхарал оролдолгоор хүрэлжэ байгаа. Ка-
банскдэ ажаһуудаг В. М. Стрекаловская намтай
хэмтэ нэгэ палата соо хэбтэдэг эхэдэ ходо ходо
ерэхэ. Тэрэ намдэһье һанаагаа зободог байба.

В. И. Москавинтай саг үргэлжэ анхарал орол-
долгоор хүрэлжэ, зулгы зохидоор хандадаг бай-
хадань, би түргэноор бараг боложо эхилээб.

Больницэдэ ариг сээр, эмхи гуримтай байдаг.
Медигүүд крахмелдәһән саб сагахан халаадуу-
дые үмдэдэг, үбшэнтэнэй унтарини бөлөе ходо-
доо сээр байдаг. Би энэ больницэдэһаа түргэн ту-
һаламжын Улаан-Үдйн больницэдэ ерэхэ хүсэл-
гүй байгааб. Тэрэн тухай олон юмз дууладаг
һэм. Травматологийн отделенидэ ороһон түрүү-
шын үдэрнүүдһэ минни һэжэглэһән баримтанууд

элиржэ эхилбэ. Медигүүд хоорондоо хемороо-
гоор ажалайнгаа үдэр эхилдэг. Үбшэнтэннөө үзэ-
жэ ябадаһаа, отделение даагша Мотолова үб-
шэнтэнэй табиһан асуудалда юундэһьеб харюу-
саагүй. Тэрэ бээ дээгүүр абадаг байжа болоо
ха. Тэрэнэй орондо медсестра залуурһан яна-
тайгаар харюусадаг байба. Палатанууд соо үй
түмэн тараханууд исалжа байдаг. Газар гушан
градус хүйтэнэй байгааһье һаань, отделени һаял
үбэлдэ бэлдэнэ эхилэнхэй. Усал аюулда орожо
үбдэжэ хэбтэһи үбшэнтэн хүйтэ абаба.

Больницэдэһаа гараха үедэмни карта намда үгөө-
гүй. Травматологическа 2-дохи пункттын врач нү-
хэр Васильева минни хуби заяанда хабаадалса-
һанэйн түлөө баяр хүргэнэб. Мүн аэрийнгоо
коллективэй гэхүүдтэ—2-дохи ТЭЦ-эй дирекци-
дэ, илангаа А. Д. Кабанцовадэ, химическэ це-
хэй начальнигта, минни хүршээртэ Л. И. Коши-
нада, дайнай ба ажалай ветеран Калининда үнэн
зүрхэннөө баяр хүргэнэб. Эдэ хүнүүд намда тон
ехээр туһалаа.

Түргэн туһаламжын больницын травматологи-
ческа отделениин коллективтэ Кабанский район-
но больницын коллективтэ үбшэнтэндэ хандаха
талаар дүй дүршэлдэнэ һурахые хүснэб.

Үбшэнтэндэ урин зулгыгаар, энэрхы зөөлнөөр
хандадаг боложо һураал.

Т. ПОКОЛОВА,
Улаан-Үдэдэ ажаһуугша.



Амар мэндэ, хүндэтэ «Мо-
лодежкы»!

Танай газетын үнгэрэгшэ жэ-
лэй нэгэ номерто гэмнэгдэһән
Сергейн бэшгэ уншаа һэм. Тү-
рүүшээр бэшгэ уншаадаа, най-
далгүйгөөр наадалһан янзатай-
гаар хандааб, гэжэ сэхэ хэлэ-
хэб. Тинхэдэ хүнүүд тухай бо-
дожо үзэхэдөө эндүүрһән бай-
гааб гэжэ мэдэрнэб. Тингээд
таанадта бэшгэ гэжэ шиндэ-
жэб. Магад, урагшатайһье бай-
жа болохо.

Минни ажабайдалда хабаа-
далсаһанайтай түлөө таңда
тон эхэ баяр хүргэнэб.

Мүнөө өөр тухайгаа хоёр-
һүүб. Минни намтар хэдээн
мүрнүүд соо багтахэ. Олөг гэ-
жэ нэрэтэйб. Улаан-Үдэ хото-
до түрэнби, 32 наһатай бо-
лохооо ябанаб. Хоер жил соо
армида албала үнгэрөөб. Ха-
рин 11 жил тухай саг соогоо
эрхээ хатуулгын газарта бай-
наб. Заримдаа бүхы юмзэн һа-
наһан соошни боложо үгэдэг-
гүй.

Ямар нэгэ басанан гү, апи
эхэнэр олдожо, намда туһалжа
болохо гэжэ найданаб.

ОЛЕГ,
(Адресын редакцида бии).

Танай газетын туһаламжаар
шэнэ нүхэдтэй, хөни басгадтай
болохо гэжэ найданаб. Юун-
дэһьеб заримдаа гансаардан,
үйдхэр гашуудалда дарагдажа,
тэсэхын аргагүй болошодог.
Хүшэр хүндэ хаһада шалайе
дэмжэхэ, сэдхэлшэһи зөһөхө
хүн байхадаа, хэды зохид бэ!
Мүнөө намда бүрхые хүшэр

болошонхой. Юундэб гэхэдэ,
минни эгээл дуратай эгээһини
машинын аюулда орожо, наһа
бараашоо, эрхим хөни басга-
мни ондоо город ошонхой.
Зүрхэ сэдхэлһин хоһон шэнги
болошонхой. Шэнэ танилһуудни
намда туһалжа, зориг бада-
руулжа магад. Би 19 наһатайб,
институдта һуранаб, бурхад ба-
саганби. Ном уншаха дуратайб.

Хэрбээ хэн нэгэн танилсеха
хүсэлтэй байбал, бэшгэ бэшгэ-
ты, бүхы бэшгүүдтэ харюуса-
хаб.

Улаан-Үдэ хото, Глазпочтамт,
IV-АЖ № 550606 паспорт ха-
руулжа, ерэнэн бэшгэ абахат.

НИНА.

Сибирин Томско областини
Парабель гэрэн гоё найхан тос-
хондо ажаһуудагби. 13 наһа-
тайб, 7-дохи класса һуранаб.
Ан амитадтай открыткануудые,
календарьхануудые суглуулдаг-
би. Амитадта ехэл дуратайб.
Хүгжэмэй һургуулида һуранаб,
фортепиано дээрэ наададагби.
Городуудар ааншалха дуре-
тайб, оронойнгоо олохон го-
родуудар ябааб. Нэхэдэгби,
өөдөгби. Һургуулин предме-
дүүдһэ литературда, харин
хэлэндэ, ажалда дуратайб. Ми-
нин бэшгэтэ сасуутамни харюу-
сеха гэжэ найданаб. Бэшгэ бү-
хэндэ харюу үгэхөөр найдуул-
наб. Бэшгэты. Бэшгэты ерэхы
хүлэжэ ядахэб. Баяртай.

Минни адрес: Парабель тос-
хон, Газовиковуудай үйлсэ, д.А.
индекс: 636600, Дмитриева
Юлидэ.

1990 оной мартын 11-дэ саг
зуурын водопроект түхээр-
дэһэн байгаа. Мүнөө хүйтэн-
шье, халууншье уһан бии бо-
лонхой.

В. ГОРБОВ,
Улаан-Үдйн агаанайн
үйлсэдэрини нэгэдэлэй
ЖКУ-гай ахалагша инженер.

«Һургуулида юундэ анхарнагүйб?»

Энэ статьяда 1989 ондо шэ-
нэ һургуули баригдажа эхилээ
гэһән харюу Бурядай АССР-
эй арадай эрдэм һуралсалай
министерствэдэ ерээб. Жэлэй
түсэбэй өһөөр 200 мянган тү-
хэригэй барилга-хабаралһан
хүдэлмэри хэдэхэ байһан аад,
бодото дээрээ 238 мянган тү-
хэригэй ажал эгдээ.

Бурядай АССР-эй Министр-
нуудай Совадэй Түрүүлгшын
орлогшо Е. А. Тарасюк «Тайл-
са һуурида һургуули барил-
га ябаса тухайн зүблөө 1990
оной мартын 7-до үнгэргөө.
Зүблөө дээрэ энэ барилгы
материалуудар хангаха асуу-
дал шундэгдээ. Энэ объек-
тын барилгын абасые шалга-
һы, хүтэлбэрлэжэ байһань
горгүйсэдиомой түрүүлгшын
орлогшо А. Г. Шибганова
даалгаба.

Мүнөө үедэ объект дээрэ 60
хүн худалжа. Барилгын норма-
нуудай өһөөр объект 1991 оной
хоёрдохи кварталда ашаглагда-
ха.

С. НАМСАРАЕВ,
Бурядай АССР-эй арадай
эрдэм һуралсалай министр.

16-дахы хууд.



«БЗ» ХАРИУСАНА

«Энэрхы найхан сэдхэлтэйгээр бэе бээдээ хандажа һураал!»

Л. Квактунай имэ гаршагтай
материал апрелин 1-дэ газе-
тмнай хууданда толилогдоо
һэн. Прибор-бүтээлгын нэгэдэ-
лэй генеральна директор В. П.
Брындин редакцидамай харюу
элгээгээ.

«...Прибор-бүтээлгын нэгэдэ-
лэй администраци мартын 17-
до Н. Н. Шунулинда Туполе-
вой үйлсэдэхи 16-дахы номе-
рой гурбадахы дахтарта 12-до-
хи квартира дурадхаа һэн. Те-
эд Шунулинда энэ һайшааг-
даагүй. Мүнөө дээрээ ондоо
гэжэ квартира дуредхэха арга-
гүй байһабди. 1990 оной эсэс
багта Сенчихинэй үйлсэдэ нэ-
гэдэлэй нэгэ гэр тушаагдаха.
Гэндэ һайн дахтарта Шунули-
нда квартира дуредхаабди.

Апрелин 5-до Н. Н. Шуну-
лина хоёрлөдөөндэ уригдаһан
аад, эрээгүй.

Редакцияһа: Агаанайнгоо по-

селогтохи Туполевай үйлсэдэ
түхүнхэн гэртэ Шунулинда
квартира үгэхэ тухай хоёрлө-
дөөнэй болоходо, эрэмдэг бээ-
тэй үхибүүтэй эхэнэр өрсөһөн
байна. Ушар юуб гэхэдэ, пси-
хоневрологическа диспансер-
һэзэ холо ажаһууха болонобди
гэжэ Шунулина хэлээ һэн. Саг
үргэлжэ врачай консультаци,
эм дом абажа байдаг хубуу-
гээ урагша хойшонь шэрэхээс
зүрхэ алдаа бшуу. Тингээшье
Нелли Николаевна өөрөө тех-
нологическа институтта худал-
дэг. Тэрэ харгыдаа ехэ сагаа
бараха болоно.

Сенчихинэй үйлсэдэхи гэр
зун тушаагдаха. Гэр байрын
асуудалнуудар генеральна ди-
ректорай туһалагша нүхэр Хру-
щев редакцида ингэжэ мэдээ-
сээ. Энэ гэрэй квартиранууд
баран эзэдтэй болонхой. Гэбэ-
шье Шунулинда гурбадахы
дахтарта квартира үгэхэбди гэ-
жэ заводой хүтэлбэрлэгшэд
хэлээ. Тээд юундэһьеб Шуну-
линагай абаха квартирын но-
мер заагданагүй.

Нелли Николаевна болон тэ-
рэнэй Саша хубуунэй хуби зая-
ан уншешадыймнай һанаа зо-
боно. Тэдэнэй һанамжануудые
уншагшадыйнгаа анхаралда ду-
радханабди.

Шунулинтай бүлэдэ нимээр
хандаһанһан дурас гутанабди.
Үбшэн үхибүүтэй эхы өөрын
гэрһээ гаргажархихан аад,
юундэ прибор-бүтээлгын нэгэ-
дэлэй хүтэлбэрлэгшэд хоер-
дохы дахтарта квартира үгэжэ
шадаагүйб? Гэхэ зуура, манай
совет хуули эхэ болон үхибүү-
дые хамгаалхые урлална ха
юм. Бодото дээрээ юун боло-
ноб? Шунулинтай бүлэ үмсын

гэрһээ гаргагдашахадаа, хэды-
дхи дахтарта, ямар кварти-
рада орохо байһанаа өөһэдөө
шэлэхэ эһотой ха юм. Шуну-
линтай бүлэ хэзээ һайн квар-
тиратай болохоб?

ЛВРЗ-гэй хүдэлмэрилэгшэдэй
коллективтэ даалгабарлар
Л. ПЕТРОВА, технолог; О.
ФОМИНА, технолог; В. АКИ-
МОВ, слесарь; А. МАЛЫЦЕВ,
энергетик.

Апрелин 1-дэ танай газетэ-
дэ толилогдоһон Л. Квактунай
«Энэрхы найхан сэдхэлтэйгээр
бэе бээдээ хандажа һураал!»
гэһән статья уншажа, дурас гу-
табабди. Үлбэр бээтэй үхибүү
хүмүүжүүлжэ байһан эхэ хүн-
дэ туһалха аргагүй гээшэ гү-
бди!

Прибор-бүтээлгын нэгэдэ-
лэй хүтэлбэрлэгшэд эзмэтэй
гэжэ һанаха байһабди. Бэе бээ-
дээ энэрхыгээр хандаха, дааса-
тай, хүлээхэтэй байха, адаһан
туһилһан хүнүүдтэ туһалха гэхэ
мэтээр ходо хоёрлөддэг бо-
лонхой ха юмбиди. Аман бай-
на гэжэ минн лэ хооһоор хо-
рлөддэг байнгүйгөөр бодото
хэмжээнүүдые абаха саг хүр-
жэ ерээл.

Г. А. Говдыга болон Е. Ас-
траханцевагай бодомжогүй аба-
далнуудые шоо үзэнбди. Н. Н.
Шунулина һааар квартира аба-
ха байха гэжэ найданабди.

И. ИВАНОВА,
В. ЗАЙКИНА.

Нелли Николаевна студен-
ческэ жэлнүүдһэ эхилжэ һайн
мэдэхэ болонхойб. Тэрэ манай
группада куратораар табан жэ-
лэй туршада худалдөө. Нелли
Николаевна тухай ганса би бэ-

шэ, мүн группмнай студент
бүхэн һайн найхан үгэнүүдээр
хэлэжэ ябадаг һэн. Һуралсалай
түрүүлгшын жэлнүүд студент бү-
хэндэ хүшэр байдаг гэжэ мэ-
дээжэ ааб даа. Нелли Никола-
евна түрэнэн эхы мэтээр ай-
хавтар дүтөөр хандадаг һэн.
Ямар бэ нэгэ орбо асуудалай
гараа һаа, Нелли Николаевна-
да гүйжэ ошохош. Мүнөө энэ
һайхан сэдхэлтэй хүндэ нимээр
хандаһанһан хэды ехээр ду-
раа гутажа байһанаа бидэ мэ-
дүүлхэ хүсэлтэйбди. Элдэб ян-
зын справканыудые эридаг,
саарһан данса обоо хубөө бү-
ридэхые оролдодог албан
хойрог ноёд һайдые эзмэлнэ-
бди. Эхэтээ, түрэнэн хубуун-
тээ хэдэн олон жэлэй турша-
да энэ гэртэ ажаһууһан эхэ-
нэртэ юундэ туһалжа шадаа-
гүйб?

Олон дахтартай гэр соо
һайн гэр бейра олдоогүй гээ-
шэ гүй Тэдэндэ анхаралтайгаар
хандыт гэжэ прибор-бүтээлгын
нэгэдэлэй хүтэлбэрлэгшэдтэ
хэлэхэ байһаб. Үлбэр бээтэй
үхибүүтэй эхын үйдхэр гашуу-
далы ойлгыл!

А. ГЕРШЕВИЧ.

«Уһан үгы болошоо»

Үнхөөрөөшье мартын 7, 8,
9, 10-да Туполевай үйлсэдэхи
2-дохы номертой гэртэ хүйтэн
уһан үгы байгаа. 1990 оной
мартын 7-до үдйн эабһарла-
да энэ гэрэй хажууда асараг-
даһан хүйтэн уһа оройдоол
долоон айл абажа үрдэ.
Удаадахы үдэрнүүдтэнь ха-
луун уһанай температура зо-
роута бага болгодошоо.

Автономито республикын
предприятинуудай, колхоз,
совхозуудай, эмхи зургаануудай,
ниитын эмхинүүдэй коллективүүдтэ,
хүн зондо хандаһан

ХАНДАЛГА

1989—1995 онуудай туршада
Дурсхаалай Бүхэсоюзна дэб-
тэр хэблэхээр бэлдэхэ тухай
СССР-эй Оборонны министр-
ствын, дайнай болон ажалай
ветерануудай Бүхэсоюзна Со-
веттэй, ВЛКСМ-эй ЦК-гай, хэб-
лэлэй, полиграфини болон но-
мной худалдаа наймаанай хэрэ-
гүүдтэй талаар СССР-эй Гүр-
нэй комитеттэй, 36 найрамда-
най Совет жасын үүсхэлэй
КПСС-эй ЦК-гай секретариат
үнгэрэгшэ жэлэй январь һара-
да һайшаагаа хэн.

Энэжэй өһөөр КПСС-эй об-
сомой секретариат, Буряадай
АССР-эй Дурсхаалай дэб-
тэр хэблэхээр бэлдэхэ шиндэхэри
баталан абаба. Эмхидхэлэй бо-
лон бусад бүхы ажал худалдаа
хүтэлбэрлэгэ, үнгэрэгшэ
бэлүүлэхэ зорилготойгоор Эм-
хидхэлэй комитет болон дэб-
тэрэй редколлегий байгуулагдаа.
1992—1993 онуудай туршада
заагдаһан дэбтэр гаргахаар зо-
рилго табигдаа.

Дурсхаалай Бүхэсоюзна дэб-
тэр болон Буряадай АССР-эй
Дурсхаалай дэбтэр дайнай
жэлнүүдтэ хатуу шанга тулал-
даануудай үедэ унаһан совет
хүмүүдэй дурсхаалы мүнхэл-
эхэ уялгатай. Эдэ дэбтэрнүүдэй
хэблэлгэ хадаа ами наһаа
хайрлангүгөөр Эхэ оронойн-
гоо эрхэ сүлөө, бээз даанги
байдалы хамгаалһан сэрэгшэ-
дэ гүнзгийгөөр хүндэлэн өһө-
лөгтэ болохо. Мүн эдэ дэбтэр-
нүүд залуушуулы, оронойн-
гоо бүхы хүн зоний сэрэгтэй
патриот өһөөр хүмүүжүүлгын
шухала эрхэ нүхээсэл болохо
байһанын дамжаггүй.

Дурсхаалай республиканска
дэбтэртэ оруулагдаха гэдэл:
Совет Арминь сэрэгшэд, тэрэнэй
бүридлэдэ оруулагдаһан хүл-
һөөр алба хэдэг хүнүүд НКВД-
гай сэрэг болон оргнууд, пар-
тизаныуд, подпольщикүүд, ара-
дай ополченецүүд, нстребитель-
ны отрядүүдэй сэрэгшэд, ко-
мандирнууд, совет тагнуулашад.
Эдэмэй гитлеровскэ булнта-
рагшадтэ, япон милитарист-
нуудтэ сэрэгүүсхэн байлдаа-
нуудай үедэ наһа бараһан (ху-
раггүйгөөр үгы болошоһон),
дайнай дүүрэхэдэ госпиталь-
нуудта эмшлүүлжэ байһан,
байлдаануудай үедэ хүшэр хүн-
дөөр шархатаад, наһа бараһан
хүмүүд болохо. Фашист, нэрэ
обог, түрэнжэ жэл, газар, ал-
банда татагдаһан, нутаг, үдэр,
сэрэгтэй нэрэ эргэ, националь-
ность, партийность, алуулһан
гү, али наһа бараһан һара, жэл,
хүдөө табигһан газар дэбтэр
соо оруулагдаха.

Үнгэрһэн үе соо республи-
кын, нийтын эмхинүүдэй хабаа-
далсаһанай ашаар партийна,
совет органууд, сэрэгтэй комис-
сариадууд нилээд горнойхон
ажал хүдэлмэри үнгэрөө. Гэ-
хэ зуура, эндэ хялаа олон түб-
эг бэрхшээлнүүдэй ушарна.
Олохон архивууд соо байлдаа-
да унаһан гү, хураггүйгөөр үгы
болошоһон сэрэгшэдтэй нийт-
лэй шухала мэдээнууд үгы бай-
на. Олохон сэрэгшэдтэй түрэл-
хиды, дүтүн нүхээсэл, сүг-

дайлагдаһан хүмүүдэй бэдэржэ
олохышэ хүшэр. Шадамар бэр-
тээр, үсэд нэтрүүтээр бэдэрэл-
тын хүдэлмэри абуулһан нутаг-
гуудта, шухала материалнууд,
мэдээнууд олодо. Дайнда ха-
баадаһан олохон хүмүүдэй ху-
би заяан элнүүлэгдэнэ.

Дурсхаалай дэбтэрэй эмхид-
хэлэй комитет, редколлег бол-
лон Сэрэгтэй комиссариат ал-
бала үнгэрэгшэн сэрэгшэн, сэрэ-
гтэй подразделени, тухай, шэг-
нэлнүүд тухай дурдагдаһан бэ-
шгүүд болон бусад документ-
нууд тухай, наһа бараһан ту-
хай мэдээсэлнүүд, намтар ту-
хай баримтанууды сэрэгшэдтэй
армиде татагдаһан военкома-
дуудта, арадай депутатуудай
нутагтэй Советүүдтэй гүйсэдко-
муудта мэдээсэл гүйлгэтэйгөөр
автономито республикын бүхы
ажалша коллективүүдтэ, нийтын
эмхинүүдтэ, хүн зондо, наһа
бараһан хүмүүдтэй түрэлхид бо-
лон дүтүн хүмүүдтэ, тэдэнэй
фронтын нүхээдтэ, дайнай бо-
лон ажалай ветерануудта хан-
дана. Эдэ бүгэдэн бэдэрэлтын
хүдэлмэри түргэнөөр абуулха-
да тулалха.

Ажалша коллективүүдтэ, ний-
тын эмхинүүдтэ, хургуулинууд-
та, библиотекануудтэ, музей-
нүүдтэ түрэлхид болон дүтүн
нүхээдтэ Дурсхаалай дэбтэры
худалдажа абаха арга болом-
жо олгохын тула тэрэниие олон
хэблэхээр гаргаха.

36 найрамдалай Совет жа-
са, нутагтай бюджедүүд болон
нийтын үүсхэлэй гуримгаар тус-
гаар суглуулагдаһан мүнхэ зоо-
ри Дурсхаалай Бүхэсоюзна,
республиканска, хизаарай бо-
лон областной дэбтэрнүүдтэ
хэблэхэ талаар гаргаһы бээ-
дэз даажэ абана. Энэнтэй да-
шарамдуулан, Мүнгэн һангай
министерство, 36 найрамдал
хамгаалгын комитет, 36 най-
рамдалай Совет жасын отде-
лени манай автономито респу-
бликын Дурсхаалай дэбтэр хэб-
лэлын тула мүнхэ зооирин за-
рим хубине һомолно. Олохон
ажалша коллективүүд, нийтын
эмхинүүд болон хүн зон энэ
дэбтэр хэблүүлгын тула мүнхэ
зооир суглуулхаар түгэс бэлэн
байһанга мэдүүлээ.

Тэдэнэй хүсэл эрмэлзэлшэ
дэмжээхэ зуура, мүнхэ суг-
луулгын тула Улаан-Үдэ хотын
Жилсоцбанкын операционно
управлендэ № 31134924 гэд-
һэн сүет нээгдэбэ.

Дурсхаалай дэбтэрэй эмхид-
хэлэй комитет, редколлег бол-
лон Сэрэгтэй комиссариат рес-
публикын предприятинуудай,
колхозуудай, совхозуудай, эм-
хинүүд болон албан зургаанууд-
дай коллективүүдтэ, нийтын
эмхинүүд болон хүн зонийе
Дурсхаалай республиканска
дэбтэрэй жаса байгуулгада
дэбхитэйгээр хабаадаһынь
урвална. Тингэбэл, Совет Эсэгэ
оронойнгоо эрхэ сүлөөгтэй бо-
лон бээз даанги байдалай тү-
лөө ами наһаа хайрлангүг-
гөөр үгэлэн эсэгэнэрэйнгээ, аха
ауу, эгшэнэрэйнгээ кынгин ду-
рсахалы сахин хамгаалха,
хүндэлэн өһөлхө талаар эрхэ-
тэн өһөной уялга дүүргэхэбди.

ЭМХИДХЭЛЭЙ КОМИТЕТ.

ДУРСХААЛАЙ ДЭБТЭРЭЙ РЕДКОЛЛЕГИ.

БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ СЭРЭГТЭЙ КОМИССАРИАТ.

«Буряадай залуушуул»

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу-
хэз дайнай болоһоор аяар 45 жэ-
лэй үнгэрөөшэ наа совет ара-
дай агууһа баатаршалга тухай
дурсхаал мартагдаһагүй, гэд-
шэ хэблэхэ мартагдаһагүй.
Хатуу шэрүүн дайнай хүрөөтэ
жэлнүүдтэ дабажа гараһан эрэл-
хэ совет хүмүүдтэ доро дохин
хүгэдэхэ өһөнойбди. Фашистууд-
тай тэмцэлдэ бүхы шанга туршал-
ганууды эрэгтэйшүүл нэ дабажа
гараһан ааб даа. Гэбшэе эхэнэр-
нүүд гартаа буу бариха, фашист-
нуудтай тулалдаһаа гадна дай-
санай ара талада шэн зориг, га-
бшаа хөрүүлһан гээшэ.

Станиславовна болон Радная
Николаевна дайшалхы олон шэг-
нэлнүүдтэй, Снержадуудай тэб-
рэн, һомонуудай эхэрээн, үхэр
буугай наараан мүнөөшэ хүртээр
шэхэндэн дуулдаһан шэнгээр
үзэгдэжэ.

Ябаган сэрэгтэй полкнүүдтэй, ар-
тиллерини батерейнүүд болон
дивизионуудай хэлхээ холбоошод
хэды ехэ түбэг бэрхшээлнүүдтэ
бээ дээрээ үзэжэ гарааб! Мария
Станиславовна тэдэнэй нэгэн юм.
Үдэршэе һүнишэ илгээгүй хэл-
хээ холбоошод таһарһан кабель
татаха баатай болодог һэн. Алуул-
шажа, үбдэжэ, гэмэлтэжэ бо-

чалыни болон полкын батерейн
командир плендэ абаа. Ондоо
частинууд эрдэ шууд довтолжэ,
дайсан бүтэ сохигдоод, плендэ
абаһан бүтэ хүнүүдтэй сүлөө-
лэгдэһэн байна. Хэлхээ холбоошод
үрдэнэ табигдаһан бүхы даабари
ямаршэ хүшэр байдалаа һур-
дэнтгүйгөөр сүм дүүргэжэ гарадаг
байгаа. Командиа пункты, бата-
рейнууды, ротонууды хэлхээ
холбоогоор хангаха гээшэ 5-тэн
байдаггүй һэн.

Тэрэ үеын фронтовой газетэдэ
Мария Станиславовна тухай нига-
жэ бэшэһэн байна: «Эрэлхэг ба-
саганай энгэрые «Шэн зориг, га-

ЭРЭЛХЭГ ХЭЛХЭЗ ХОЛБООШОН

Полкын комиссарай һамган ту-
шаа мүнөө унаһагдаһаа хөөрхэ
хүсэлтэйб. Энэмэй дайнда эрэл-
хэг габшаа хурулһан эхэнэрнүү-
дэй нэгэн мүн.

Улаан-Үдэн Октябрийн 50 жэлэй
ойн нэрэмжтэй проспекте дээрэ
түбхиндэн 25-дахы номерой гэр-
тэ Мария Станиславовна Яковле-
ва ажаһуудог. Тэрэ гурбан үхибүү-
дые хүмүүжүүлжэ, хүл дээрэнэ
гаргаа. Тэрэнэй долоон ашанар
сэг үргэлжэ хүгшэн эхиддэ ходо
ерхэжэ байдаг. Дайн тухай, үбэн
эсэгэ тухайнай хөөржэ үгыт гэ-
жэ ашанарын ходо гуйха. Пол-
кын комиссар Радная Николаевна
Яковлева дайнай жэлнүүдтэ та-
нилсажа, һамганын болоо һэн.
Хатуу шэрүүн дайнай улаан дү-
лэн соо мүнхэлһэн инаг дуран
наһанай дуран гэжэ зүб хэлсэдэг
байха. «Гвардинь младша сер-
жант Мария Станиславовна Бус-
ковская, национальность — полька,
Түршынэ үдэрынэ — 1923 он,
часть — 238-дахы гвардейскэ яба-
ган сэрэгтэй полк, Суворовой
Улаан Тугай орденот 81-дэхы гвар-
дейскэ дивизии». Ингэжэ Мария
Станиславовнагай дэбтэр соо бэ-
шэгдэнхэй байдаг. Үрн хүүгэ-
дэйнгээ ашанарынгаа гүйлгээр
холо хөдөлгөжэ байһан дайнай
үеын документнуудтэ гаргажа,
сэдхэлээ хүдэлгэн ирадаг. Ма-

лохоб гэжэ Мария даабарида га-
раад ябахадаа нэгтэшэе һанажэ
үзөөгүй. «Бидэ бээз гэмнадаггүй
һэмди. Гансал дайсаные хайшан
гэжэ бүтэ сохигоб, таһарһан ка-
бель холбохоб, бэшэндэ хайшан
гэжэ тулалхаб гэжэ мэтээр ходо
бодожэ ябахаш».

Энэ ушар Эсэгэ ороноо хам-
гаалгын Агууһа дайнай дүүрэхээ
байхада болоо һэн, — гэжэ гвар-
дейскэ полкын холбоошон яба-
һан Мария Станиславовна хөөрөө,
— полкын команда пункты хол-
бошоо ябааб. Телефонной утаһа
татажа, подразделенинүүдтэй хоо-
рондо хэлхээ холбоо тогтоохо
даабари абаабиди. Эдэ бүгэдэн
гушаа мүнөө дурдан һанхань нам-
да ехэл хүшэр байна. Волгогра-
дай Аня Пербузинатай хамта ута-
һа татадаг һэмди. Артиллерийн
гал доро утаһа татажа ябатарга
Аня һомондо дайрагдашоо һэн...

Үшөө нэгэ нимэ ушар мартадаг-
гүйб. Рууһинийн нэгэ тосхондо ма-
най часть тогтобо. Үглөөгүүр не-
мецүүд тосхондо һэмээхэн оро-
жо, маанадые хүрэлжэрхибэ.
Хойномай гол байгаа. Ингэжэ
бидэ табарай хэбэр мүнхэн
дээгүүр дайсанай тулалдажа бай-
гад гэдэргэе сухариха баатай бо-
лоо һэмди. Энэ тулалдаанда оло-
хон солдадууд болон офицер-
нууднай, тэрэ тоодо штабай на-

бывагай түлөөн гэгһэн медаль шэ-
мэглэнэ.

Гвардейцүүдтэй нэгэ үндэрые
добтолгоор абажа байхада, гвар-
динь младша сержант Мария Ста-
ниславовна адалан харадаг пункт-
да зогсожо байгаа. Буу һомоной
забда залгугүй шабадажа байгаа-
шэ наа, эрэлхэг хэлхээ холбоо-
шон таһарһан утаһа холбохо
оло дахин зорёо. Нэгэ тулалдаа-
най туршада таһарһан утаһа хэ-
дэн дахин холбохо ушарнууд бо-
лодог байгаа. Дайнай дүүрэхэдэ,
Мария Станиславовна Радная Ни-
колаевна Буряада орондо ажа-
һуухаа бусаа. Түрүүшээр Радная
Николаевна Эдэн районной «Мир»
колхозоты түрүүлгшээр томилог-
дожо, эндэ арбан гурбан жэлэй
туршада хүдэлөө. Шэн зоригто
ажалынгаа түлөө тэрэ Ажалай
Улаан Тугай орденот, «Хүндэлэ-
лэй тэмдэг» орденот, олон тоо
медальнуудар шагнагдаһай.
Тэрэнэй хаанашэ хүдэлхэдэ ха-
жуудань үнэн сэхэ нүхэрнэ ходо
ябалсаа бшуу. Радная Николае-
вна эртэ наһа бараа. Гэбшэе тэ-
рэн тухай дурсхаал мүнхэ гэжэ
үри хүүгэднэ, наһанайн нүхэр,
сүг дайлагдаһан, ажаллаһан хү-
хэдынэ хэлэнэ.

С. ХАНДАЖАПОВ,
дайнай ветеран.

НҮХЭД ТУХАЙГАА ДУРСАЛГА

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дай-
най дүүрэхээр 45 жэлэй ой энэ
жэл тэмдэглэһэнэ. Миний үетэн —
эхин хургуулин хүүгэдтэй наһан
гол түлэб энэ ехэ дайнай үедэ
тулалдаа. Тимэ дээрхээ манай
үетэниие дайнай үеын хүүгэд гэд-
хэдэ алдуу болохогүй аабза. Би-
дэ үхибүү наһантай дайнай ха-
туу сэгта хаксажа, гүлмэр хүү-
гэд ябахадаа абари зангараа
бүдүүржэ, болбосоржо үндэлһэн
байнабди. Хэдышэ дайн байлдаа-
най газарһаа хэдэ мянган модо
газар холо байһан болобошэ,
дайн дажарай шэрүүн хүйтэн
амисхал манай нутаг түдэжэ ерээ
ха юм. Гансата бүхы алибаа юм-
эн хоморжоо.

«Тамын амитон тамадаа жаргал-
тай» гэдэгтэл, классһаа класстал
дамжан абаабди. Эсэгэ ороноо
хамгаалжа ябаһан сэрэгшэд ту-
лалдажа болгон дулаан бэлэй,
нооһон оймһонууды суглуулжа,
бэлэг болгон эльгэдэг, сэрэгшэд-
һээ ерэнэн бэшгүүды гэрэхин-
дэн унажа гү, али хөрюу бэшгү-
гын бэшлэжэ үгэдэг һэмди. Зу-
найнгаа амаралтада гарахадаа
хурагшад үбһэндэ бухал шэрэжэ,
морин тармуурта хуура, косилкин
сэр тууха, мори унан жолоодохо
гү, али тарванай буртаг үбһэ,
үлэгдэл — хоолос гүүхэ, таржа
хураалгын сэгта жөөткын мори
унаха, боолонууды боохо ба
сэр тэргээр суглуулан шэрэлсэхэ,
сараар газар хахалалсаха трак-
торай анзаһанай принципик бо-
лоод ябаха гэжэ мэтэн элдэб
ажалда абалсадаг һэн. Зерим
жэлдэ хургуули октябрийн нэгэн-
һээ эхиллэ. Бүхы дайнай үе соо
хургуулин хурагшад амаралтын-
гаа сэгта наһажал зонтой адил
үүрээр бодоод лэ, һүнийн тэнһээ
хойно хүртээр булантай адил
ажал хүдэлмэри шадал соогоо
элсэжэ, Илалтада өөрынгаа ху-
бита нэмэри оруулалсаа.

Дайнай нүүдээр, 1945—47 онууд-
та ехэ хатуу ган гасуур боложо,

юмэнэй тон хомор муу сэг бо-
лоо. Энэ ушарһаа олон хурагшад
сэг соогоо хургуулида ябаха ар-
гагүй боложо, хаяжа эхилээ. Ха-
рин 1947 оной январин нэгэн-
һээ хургуулинуудта интернат нээг-
дэжэ, хургуулинуудта үргэлжэ-
лүүлэхэ аргатай болоо һэн.

Дайн соо, дайнай һүүлээршэ
Урда-Агын хургуулида бэрхэ, ху-
рагшадтаа эрдэм мэдээсэ, хургаал
заабари эрхмээр үгэдэг эрилтэ
шангатай олон багшанар хүдэлөө.
Дарма-Базар Жигмитов — арадай
гэгээрэлэй отличник, округот мэд-
дэжэ хизаар ороноо шэнжэлэг-
шэ, хургуулини хуралсалай таһаг
олон жэлдэ хүтэлһэн, директор
Сандак Лайдапович Лайдабон,
арадай гэгээрэлэй отличник, Даг-
ба Жигжитович Жигжитов, РСФСР-
эй хургуулинуудай габьяата баг-
ша, Тинхэ Тимофеевна Бахланова,
арадай гэгээрэлэй отличник, Ба-
лар Сампилович Сампилов, ара-
дай гэгээрэлэй отличник, Цыбик-
жаб Балданович Балдано, арадай
гэгээрэлэй отличник, Лыгжимэ
Жабэ, Дашидондон Цыдыбон. Эдэ
багшанар манай үетэнэй ажабай-
далай өөрын орё ута замда
гараха сэгта хүн бүхэндэ тон лэ
онсо өөртэнэ таарама мэргэжлээ
олохо зүбшөөл заабари сэг
соонэ зүбөөр үгэлэн байгаа. Ти-
гэжэ хүн бүхэн арбадхи класс гү,
али Агын багшанарай хургуули
дүүргэдэ, саашадаа тусхай дээдэ
хургуулинуудта хуража, элдэб
мэргэжлэдэ боложо, оронойн-
гоо олон нутагуудта ашатай үр-
тэйгөөр, үнэн сэхээр хүдэлнэ.

«Эрхим баян — эрдэм бэлит»,
«Ажал хэжэ, алдар олохон» — гэ-
һэн арадай эсэн мэргэн үгэнүү-
ды багшанарай маанадта оло-
хон дахин шэбшэн ойлгуулһан
байха. Эдэ үгэнүүдын мүнөөшэ
шэхэндэ элхэн тодоор дуулда-
һандал соностоно. Нүхэд тухайгаа
һанан дурсахада, тэдэнэй ажал
хэрэгээр баясангүй аргагүй.
Хубисхал Цыренжапов — аспи-

рантура дүүргэдэ, мүнөө нислэл
Москва хотодо түбэй телевиде-
индэ хүдэлнэ. Дамба-Цырен Шой-
доков — буряад хэлэн ба лите-
ратурын багша, Улаан-Үдэдэ гү-
рэнэй хэблэлэй хургаһадай но-
мой таһагай редактор, хэдэн үче-
бнигүүдтэй аатор. Батажаб Цыби-
ков — географин багшаар олон
жэлдэ хүдэлөө, «Согто уулын суу-
рлан» гэгһэн туужа бэшэ, мүнөө
урдамай буряадай түүхэ домог
суглуулан толилуулжа байдаг.
Цыден Жундее — физикын баг-
шаар, дунда хургуулинуудай ди-
ректорээр олон жэлдэ хүдэлөө,
РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй от-
личник, Цыден Чимитдоржиев —
партийн дээдэ хургуули дүүргэ-
жэ, олон жэлдэ партийно-совет-
скэ амалда хүдэлнэ. Боро Пала-
мов — эрдэмт-зоотехник, селек-
ционер, нутагтаа ажалтай. Дор-
жо Дугаров — инженер-барилга-
шан, Хандама Митупова — РСФСР-
эй арадай гэгээрэлэй отличник, 35
жэл соо эхин хургуулини баг-
шаар хүдэлөөд, мүнөө хүндэтэй
амаралтада. Даша-Цырен Черни-
нов — механик, урлан нарийулан
зохоогшо, анхангаал гартаа дүй-
тэй, уран хүн һэн. Хандама Базе-
рова, Базаржаб Цыденжапов, Ци-
рендаша Борова гэгшэд олон жэл-
дэ эхин хургуулинуудай багшаар
хүдэлөө.

Дүшэн жэлэй саана бидэ Урда-
Агын хургуули дүүргэһэн байна-
бди. Энэ үнгэрһэн жэлнүүдые хо-
нирхон бодомжолон, дурсан на-
нахада бултадаа олохон мэргэжэ-
лээрээ гуша ехэ гаран жэлнүүд
соо түрэл нутагтаа, зондоо аша-
тай туһатаагаар ажал бүтээжэ,
ажайдаһан орёо бэрхэ сагууды
тэмцэлэй зоримгойгоор дабан, зо-
риһоноо хүсэн бэлүүлжэ, аргугүй
түргэн, сүлөө заадагуй сэгта гэн-
тэ мэдэхэдэ жаран наһаной бо-
гоһодо тулган эрэгдби.

Цыбен НУРАЛХАЕВ,
багша.
Сахуурта хуури.

Хүннээ ансаарнагуйд?

Амар мэндэ, хүндэтэ «Моло-дежко»!

Танай газартаа болон бусад-шье үргэн олонитэдэ мэдээсэл үгэдэг органуудта ханджа, олон үхибүүтэй бүлгүүдтэ ту-наламжа хүргэгдэдэг, хүнгэлэл-тэнүүдтэй байдаг гэжэ хууде-лануудтаа бү бэшлэ гэжэ гуй-ха хүсэлтэйб. Иимэ гуйлтатэй-гаар хандхадэмин, газетын уншгшад гайхжа мэгдгүй. Тээд би нэгэл ушартай, шал-тагтай хадэа ингэжэ бэшэ ха юмбиб дээ.

Хүндэтэ нүхэд, элдэб янзын Советүүдэй депутатууд! Таа-над программанууд соогоо олон үхибүүтэй бүлгүүдтэ гүнэлхэбди, тэдэниие дэмжэ-бди гэжэ байгаад бү найдуу-лагты, гоо үгсүүдые бү хэлэ-ты. Ушар юуб гэхэдэ, иимэ үг-сүүдэ юрэл найдуулаад лэ, ямаршье хэмжээ абангүйгөөр үнгэршэдэг. Ямар бэ нэгэ хэ-рэгтэй гарахада, элдэб газер-нуудта хандха бэлтэй боло-хош. Тинхэдэшни таанадта олон хүнгэлэлтэнүүд олгогдонхой ха юм, улам саашаа бү бологты гэжэ байгаад гэмэрэлдэшэхэ. Тээд бидэ, олон үхибүүдтэй бүлгүүд, ямаршье хүнгэлэлтэ-нуудгүйбди гэжэ сэхэ хэлэхэ бэймэбди.

Дүрбэдэхи басоганай түрэхэ-дэ үблэмн бэлэйшье өхээр бэ-ярлазгүй лэн. Больницын пала-тадэ намтай суг хэбтэлэн эхэ-нэрнүүд олон үхибүүтэй боло-бош, элдэб янзын хүнгэлэлтэ-нүүдтэ хүртэхэш гэхэ мэтээр атаархадаг байгаа. Түргэн квар-тира абахабди, тухайн магазин-да ээлжээгүйгөөр эдэе хоол ху-далдажа абахабди гэхэ мэтээр хангадэшье абаха ушар болоо. Больницанаа гарахадаа эдэ бү-гэдэн тухайгаа үбгэндөө хэлэ-хэдэмн, нэгэл ондоохоноор мнээрэ лэн. Нэгэ хэды үдэр гэртээ амарнайнагаа удаа рай-гүйсэдком ошохо гэжэ бодо-бош. Тэндэ олон үхибүүтэй бү-лгүүдтэй асуудалнуудые шинд-хэдэ комисси бии юм ха. Тээд тэндэ ошоходомни, үхибүүдтэ-най тухайн нургуулида эльгээ-хэ асуудал шиндэхэ аргатай-бди гэжэ хэлэжэрхөө. Райгүй-сэдкомой энэ таһагай үүдэ ха-жа, собес ошобоб.

Харана гүт, манай гүрэн олон үхибүүтэй бүлгүүдтэ хэ-ды өхээр анхариба, туһалнаб! Бидэ таанадта пособи — харин 4 түхэриг үгэдэг болохомай.

— Ухибүүн бүхэндэ гүт
— Угы ааб дээ, бүхы үхи-бүүдтэнай.

— Тинхэдэ нэгэ үхибүүндэ оройдоол ганса түхэригтэй ту-наламжа хүргэлэн болоно гүт!

— Иигэжэ хэлэхээ эшэхээ яанабта. Гүрэн таанадта туһал-жа байна ха юм. Эдышье мүн-гэ үгэлэниинь болоо гэхээ яанабта. Бага гэжэ шамэрлан-хаар шанга барибал дээрэ ха юм.

— Нарай нялха үхибүү тэбэ-рээд, нара бүхэндэ дүрбэн тү-хэриг абахын түлөө урагша хой-шоо гүйхээс зүрхэ алданаб...

— Тээд эндэшье бүхы юумэн бодожо үгэдэнэйл дээ — үхибүүдтэй жэлтэй болохо-

до пособи түлэжэ эхилхэ. Тин-гээд лэ үхибүүдтэй табатай болотороо дүрбэн түхэриг аба-ха. Яһала олон жэлнүүдтэ нэ-мэлтэ мүнгэ абаха болохо ха юмтэ. Баярланагүй гүт!

— Угы дээ. Юрэдөө орой-доол дүрбэн түхэригтэй түлөө урагша хойшоо гүйхээс яана-нагүйб. Ондөө аргаар мүнгэ олоно аабзабди. Харин олон үхибүүтэй бүлгүүдтэ хангадаг тухайн магазин юундэ хаагда-шооб! Талоннуудай бии боло-ноһоо хойшо иимэ магазин хааха гэлэн шиндхээр гар-лан байна.

— Тээд таанад бултанһаа найнаар эдэлнэ ха юмтэ. Ушөө юун хэрэгтэйб!

— ???

— Би гансааран ажаһуудаг-би. Тинхэдэ бүхы юумэндэ ганса ганса талон абана ха юм-биб. Харин таанад бүлгүүдэ аяар зургаан талон абэдаг бай-нат.

— Тээд бидэ аяар зургаан хүн ха юмбибди. Энэниие ойл-гсхо хэрэгтэй.

— Тээд дүрбэнтэй үхибүүд болоно ха юм. Үхибүүдтэ өхэ юумэн хэрэгтэй болодоггүй...

— Эмхи зургаантэй собес гэжэ тон буруу нэрлэгдэнэ.

— ?

— Собес бэшэ, харин «собес» гэжэ танай организацие нэр-лэхэ өһотой байгаа. Юуб гэ-хэдэ, таанад өөһэдэгөө магазин-альна талаар гомдохооногүйт. Хэнхээшье өхэ мүнгэ абаад, бүхы найн юумэндэ хүртөөд байдаг хүнүүд гээшэт. Гансал өөһэдэгөө хангадаг организа-ци гэжэ нэрлэе һаа дээрэ бай-гаа ха.

Харин квартира тухай хэлэхэ болоо һаа... тэрэниие хореод жэл үнгэрлэн хойнол абажа болохо хэбди. Хубсаһа угаа-даг машина абаха зорилготой-гоор «Электротовары» магазин ошобоб. Үхибүүдэй хубсаһанай магазинда хандагты гэжэ хэлэ-хэдэнь, тинхээ һалирбоб. Юрэ-дөө машина худалдажа абахын тула минии ороогүй гээд бай-хагүй. Нүүлэй нүүлэ «Культ-быттехника» гэжэ нэртэй кон-тородо намайе эльгээбэ. Тү-рүүн ошоходомни үдын хоол-до ажалшадын гараһан бай-гаа. Хоёрдохоо ошоходомни, дүрбэн үхибүүтэй бүлгэдэ спра-ва үгэдэггүйбди гэжэ байбал дээ. Хубсаһа угаадаг машина энэ бүлгэдэ шухала хэрэгтэй гэ-лэн справа олохо өһотой бо-лобобди. Райгүйсэдком: «Тэн-да анхэрха сүлөөгүйбди». Со-бес: «Гэртэнай ошохо зон гү-бди!» Иигэжэ би хэрэгтэй до-кументнүүдэ суглуулаад, гэр байрын управлендэ ошобоб. Эндэһээ дөхөөд «Культбыттех-ника» зорибоб. Эмхидхэлэй таһагта намайе нэгэ эхэнэр үг-төөд, нигэжэ һураба:

— Хэды хүүгэдтэйбтэ!

— Дүрбэ.

— Саарһаа минии гэрта ба-рюулха гэжэ бү оролдогты, би-дэ таба болон табанһаа дээшэ үхибүүдтэй бүлгүүдтэ эл-жээндэ тобидагбди. Тэдэнэр-

тэ эд бараа худалдажа гү, али үгы байһаниинь мэдэгдэнгүй. Хэрбээ худалдашье һаа, таа-надые (үрматыйгаар мнээрээд абана) тинхээ оруулхагүй.

— Хулисэгты, табан үхибүүд өөрынгоо квартирада гү, али дүрбэн хүүгэд хамтын байрада ажаһууна гэжэ бодоод үзэт, эндэ илгээ бии бшуу. Иимэ байдалые ямар нэгэ аргаар гү-римшуулха гэжэ оролдохо хэ-рэгтэй.

— Энэ намда хэбаатай бэшэ.

— Харин танай хэрэгтэ юун ородог бэ!

— Хэрбээ таба гү, али та-банһаа олон хүүгэдтэй байгаа һаа, документнүүдые абаха гэшэ минии хэрэг болодог.

— Тээд энээн тухайгаа нам-да абһаар юундэ хэлээгүйбтэ, харин справануудые суглуу-лагты гэжэ эльгээгээбтэ! Би иишэтай аяар гурбадохеа өр-жэ ябаналби. Ягааа хүнине хайрлаха сэдхэлгүй байдаг юм.

— Танай арбадэхияшье өр-жэ ябахадэнай намда хамга-гүйл. Хэлэхэ үгсээ хэлээлби дээ.

— Тинхээшье документнүү-дые абаха аргагүй гэшэ гүт! Би яаха өһотой болонобиб! Хэндэ, хайшаа хандаха өһотой-биб!

— Би танай документнүүдые юундэ абажа байха гэшэбдиб! — Өһотойл абаха хүндэнь үгэхын аргагүй гэшэ гүт!

— Танда хэрэгтэй ха юм, та өөрөөл дамжуулан үгыт. Ха-рин энэтай намда хэбаатай бэшэ. Би өөрынгоо хэжэ ажал хэнэ гэшэбэ.

Бүгэдэ арадые хүндэлэл бо-лон дурлал гэшэмнай энэл болоно дээ. Эндэ юунышье гэ-жэ хэлэхын аргагүй.

Тээд яахабди, бэлэйшье олон бэшэ хүүгэдтэй хүндэтэ эрхэтэ-най, мүнөө манай хүнгэлэлтэ-нүүдтэ бэлэй өхээр атаархахаа болибо бэшэ гүт! Эндэ, туһал-хын аргагүй юумэндэ атаарха-хын аргагүйл. Гайхалтай байна дээ.

Ушөөл нэгэ хэдэн үгсүүдые нэмэжэ хэлэхэ хүсэлтэйб. Хэр-бээ минии долоон часай тур-шада 30-аад үхибүүдые хүмүү-жүүлдэг байхадэмин, энээнэй түлөө намда салин хүлэ, боль-нича, пенси түлэнэ ха юм. На-иннууд, тогоошод, хубсаһа угаадаг минии эрхим найнаар ажаллахын, хүүгэдтэ энэрхы зөөлхэнөөр ханджа, дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлэхын тула оролдоно ха юм. Түрэлхид хүү-гэдэ хубсалуулха, хооллуулха ээргэтэй. Тинхээд тэдэ намайе хүмүүжүүлэгшэ гэлэн омог нэ-рээр нэрлэдэг. Би 5-6-10 үхи-бүүдые зобожо тулижа бай-гаад түрэгжэ, 5-6-10 жэлнүүдэй туршада үнгэрлэн үргэлэ нойргүй һуниһуудые, оооо хү-бөө муухай болошоһон хубса-һа хунарые, хүүгэдэй үбшэлхэ ушарнуудые дурдан ханахада, иимэ бодоод ээлэгдэн бай-хаш: «Эды олон хүүгэдтэ ха-чаһаа хубсаһа хунар абаха хуб-



салуулха, эдэе хоол абажа, хоо-лоные тэнгээбэ». Хэрбээ ямар нэгэ газарта орожо, шорой ха-мэгше гэжэ тоолуулһан нэрэ зүүгээгүй һаамни, гүрэн намайе тусгаар муухай иимэ үгөөр нэрлэхэл: «хүүүүн дээрэ һууг-ша». Эхэ эхэнэрнүүдэ иимээр баяр баяхален хүргэдэг бай-на. Иимэ эхэнэрнүүд социаль-на талаар огтошье хамгаалгэ-данагүй, үбдэжэ болохогүй, ха-рин шэнэ хуулиин өһоор хэ-ээдэшье, хаонашье мургэй-гөөр худалжэ үзөөгүй бонж-нуудтай адли пенси абаха. Энээн тушээ гүнзэгыгөөр бодо-жо үзэхэдөө, элдэб бодолнууд-та ээлэгдэжэ, урмаа хухаржа, гомдоод, голхороодшье аба-хаш. Урданай хуулиин өһоор һаа, гэрэй эээн эхэнэрнүүд пен-си огтошье абахагүй лэн. Мү-нөө олон хүүгэдтэй эхэнэрнүүд-тэ нэгэ бага ондоогоор ханда-

даг боложо байна. Тээд эндэ-шье дутуу дунданууд олон дээ.

Угы дээ, намайе хайрлажа, хүн зон мулимсаа гоожуулха гэжэ найданагүйб. Мүнөө оло-хон хүнүүд муугаар ажаһууна бшуу. Магад, бидэ хэн нэгэн-һээ найнааршье ажаһуудаг байжа болохобди, юундэб гэ-хэдэ, үбгэн бидэ хоерто түшэг тулгуури болодог манай бүлэ байна. Нэгэ, хоер, гурбан хүү-гэдтэй бүлгэдэ орходоо маанад-та дүрбэн хүүгэднай дүрбэ да-хинаар дурлана, хүндэлнэ ха юм. Ээлжээндэ байхадэмнай, маанад тээшэ нюдэнзайнгоо бу-лангаар шоо үзэн, шобто бү ха-рагты гэжэ гуйха байнаб. Ма-най хүүгэд таанадай үндэр на-һотай болоод байхадэнай мүн-өө эдигһэн ууһаһаа хэрюулжа шедэхэл байха.

Елена РЕШЕТНИКОВА,
олон хүүгэдэй эхэ.

Р.С. НУХЭДУУД, ТҮРЭЛХИД (ЗААТАГҮЙ ОЛОН ХҮҮГЭД-ТЭЙ БЭШЭ ДАА!). БИДЭ ӨӨНЭДЫНГӨӨ ШИНДХЭГДЭХЭ АСУУДАЛНУУДТАЙ СЭХЭ МҮРГЭЛДЭШЭНХЭЙБДИ. ЭЛДЭБ ОРЕО БАЙДАЛНУУДТАЙШЬЕ УШАРНАБДИ. ЭДЭ БҮХЫ АСУУ-ДАЛНУУДЫЕ ЗҮБ МҮРӨӨР ШИНДХЭХЫН ТУЛА НЭГЭДЭХЭ ХЭРЭГТЭЙ, ОРОНОЙ ОЛОХОН ГОРОДУУДА «ТҮРЭЛХИДЭН АССОЦИАЦИ» БАЙГУУЛАГДАА. ЭНЭМНАЙ ЮУН БЭИ ЭНЭ-МНАЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКА, ОРЕО БАЙДАЛДА ОРОНОН ТҮ-РЭЛХИДТЭ, ХҮҮГЭДТЭ ХОЖОМОО МАТЕРИАЛЬНА ТУНАЛАМ-ЖА ХҮРГЭЖЭ МАГАД. ЭНЭМНАЙ ЭЛДЭБ АЛБАН ХОЙРОГ ЯБАДАЛНУУДНАА ЮРИДИЧЕСКЭ ТАЛААР ХҮҮГЭДЫЕ ХАМ-ГААЛГА БОЛОНО. НЭГЭН НАНАЛТАН ЭНДЭ СУГЛАРЖА, ЯМАРШЬЕ АСУУДАЛНУУДА ХАРИΟΥ, ЗҮБШЭЛ ЗААБАРИ ҮГЭХЭ, ОЛОН БАЙВАЛ, ХҮСЭМНАЙ ШАНГА БОЛОХО. ХЭН ЭНЭЭНЭЙ ТҮЛӨӨБІ ХАРИУСАГТЫ.

Хэблэлэй үдэртэ Журналистнууд баһал хүнүүд ха юм



Журналистнуудай мэргэжлэ хайндар амараар хариулта тухай удаан бодомо үзөөгүйбди гэж сэхэ мэдрэхэ байнабди. Ходоодоол энээн тухайгаа һүүлшын үедэ гэнтэ һанажархаш, бидэ таанадта, үншагшад таанай бүлхн альбомдо бүлхнгөө фото болон Александр Дружининэй экспресс-интервью бэлэглэнэбди. Манай ажалда огтошье хабаагүй асуудалнууд табигдана:

- 1) Таанай гэр бүлхн байдал.
- 2) Ажалһаа сүлөөтэй сагтаа та юу хэдэгбтай?
- 3) Ямар хүгжэм шагнаха дуратайбтай?
- 4) Ямар ном уншаха дуратай байдагбтай?
- 5) Таанай эгээл һайн һайхан хүсэл бодол.

Өөртөө табиһан асуудалнууд, номерой ёһоор үгтэһэн харюунууд:

1. Намганайнгаа урмагүй бейхадан, һамгатайб гэжэ ойлогдогбди. Нэстэ гэжэ нэрэстэй басагатайб, һамгатайшаг боложо абаһан аад, Сергей гэжэ хүбүүтэй болонхойб.
2. Элдэб бодолнууд толгой соомин мүнэлдэг.
3. Урданай ород романуудыг шагнахадаа, зүрхэ мин шэмшэрдэг.
4. Нүхэдэйнгөө арай гэжэ олоһон номуудыг уншадагбди.
5. «Энээнэй түлөө тэмсэлдэ нэгэл хүн шэнгээр һаһа барахабди» гэһэн дуунай мүнүүдһээ энэ сагын түргэн оршон ерэнэй гэжэ хүсэдэгбди.

Серафима Очирова, редакторай орлогшо:

1. Хөдөмгүйб, үбгэниг бэдэрнэб.
2. Юушье хэнгүй байха дуратайб.
3. Буряда фольклорно хүгжэмдэ дуратайб.
4. Хоригдоһон бүхн юумыг уншадагбди.
5. Ондоо түбигөө ерэнэн хүнүүдтэй уулзаха хүсэлтэйб, тэд би тэднэрһээ уридшалай айданһаа хүрэнэ.

Нордон Дашева, харюусалгата секретарь:

1. Намгатайб, Катя гэжэ нэрэстэй басагатайб.
2. Хэрэм бэрххн, дэлгүүрэй хэрлсэһэнһээ абархын тула сүлөөтэй сагтаа гэр бэдэрнэб.
3. «Битлз» шагнаха дуратайб.
4. Ном уншнэй уншаагүйб. Газетнуудыг уншажа үрдидэгбди, «Смена» журнал уншаха гэхэдэмни, жэлэй эхинһээ тэрэниг асарагүй.
5. Лотерейгээр «Жигули» шүүхэ хүсэлтэйб.

Олег Лебедев, үзэл сурталай таһагша даагша:

1. Намгатайб, Алеша гэжэ нэрэстэй хүбүүтэйб.
2. Элдэб хэрэгтэ хэрэггүй юумэнэй түлөө ээлжээндэ зогсодогбди.
3. Замшалаа джазда, гушаад, дүшөөд онуудай хүгжэмдэ дуратайб.

4. Валишевскийн «Первые Романовы» гэһэн ном уншаһаб.

5. Капиталис ажалай ударниг болоод туршаха хүсэлтэйб.

Владимир Леонов, социально-экономическа асуудалнуудай таһагша даагша:

1. Намгатайб, Сергей гэжэ нэрэстэй хүбүүтэйб.
2. Сүлөөтэй сагтаа перфоратор бэдэрнэб. Үнгэрэгшэ жэлһээ тэрэниг оложо ядаад, кучин соогоо шкаф үлгэхэ аргагүй байһанайнгаа түлөө һамгандаа эзмэлүүлдэгбди.
3. Ород, цыган романуудыг шагнаха дуратайб.

4. «Бурядай залуушуу» газет, Солженицынэй, Балгаковой зоһеолнуудыг һонирхон уншадагбди.

5. Перфоратор олохо хүсэлтэйб.

Антонина Фадеева, бэшгүүдэй, һуралсалай таһагша даагша:

1. Хөдөмдэ гархтайб, гурбан үхибүүтэйб. Тэдэмни Сая, Миша, Катюша гэжэ нэрэстэй.
2. 4. Сүлөөтэй сагтаа хүүгэдтэ зориулдагбди. Үхибүүдэйгээ унтахадан, гэртэй ажаллаа хэжэ дүүргэдэ уншадагбди.

3. Классическа хүгжэм шагнаха дуратайб.

5. Үхибүүдэ хүл дээрэнэ гөргөжэ, эрдэм һургаалтай болгохо хүсэлтэйб.

Ольга Галлас, мэдээсэл болон соносхоной таһагша даагша:

1. Үбгэнтэйб, гурба һамгатайхан хүбүүтэйб.
2. Сүлөөтэй сагтаа алдүү эндүүнүүд тухайгаа бодомжолдогбди.

3. Виссский минни эгээн дуратай хүгжэмшэн, Тэрэнэй дуунуудыг хэдышье болотор шагнаха дуратайб.

5. Коммунизм болотор ажаһуугаа һаа гоол байгаа.

Сергей Болотов, ахалагша корреспондент:

1. Намгатайб.
2. Журналистын мэргэжэл гүнзгыгөөр шудалхыг оролдодогбди.
3. Магнитофон эбдэршоод, һайн хүгжэм шагнаха аргагүй болонхойб.

4. Үдэшндөө Шиллер болон Умберто Эко гэгшэдэй номуудыг дуратайгаар уншадагбди.

5. Тимэ өхэ хүсэл зорилгонуудыг урдаа табяагүйб.

Лариса Квартун, бэшгүүдэй таһагша ахалагша корреспондент:

1. Үбгэнтэйб, Алеша ба Стасик хүбүүдтэйб.

2. Хүххэ дуратайб. Бүсөдөл адли һайнаар эдэлхышье дуратай байхаб. Тездэ эдэнэй зүйл хомор болохонхой...

3. Фаусто Пакеттин, гитарист Франциско Гойя гэгшын хүгжэм шагнаха дуратайб.

4. Хоридохи зуун жэлэй тэн багай болон литературда дуратайб. Американ проза намда һайшаагдадаг.

5. Һайн коттедж соо ажаһуудаг һаа, болохол нэн.

Наташа Дашева, бэшгүүдэй таһагша корреспондент:

1. Үбгэнтэйб, Жена гэжэ нэрэстэй басагатайб.

2. Урданай буряда хэрэгсэлнуудыг суглуулдагбди.

3. Хүгжэмдэ дуратайб.

4. Беловой «Ада» гэжэ ном дуратайгаар уншаһаб.

5. Диктофон худалдажа абаад, англи хэлэ шудалха һанган би.

Инна Рыжкова, үзэл сурталай таһагша корреспондент:

1. Хөдөмдэ гөрөөгүйб.

2. 4. Уран һайханай литература уншаха дуратайб.

5. Советскэ Союзэй эгээн мэдээжэ газет болохо «Молодежко» худалһэндөө баяртайб.

Дмитрий Алтас, фотокорреспондент:

1. Намгатайб.

2. Ута зайдэ гүйдэгбди.

3. «Хэви-металл» намда һайшаагдадаг.

4. XIX зуун жэлэй классика уншаха дуратайб.

5. Ямаршье хүсэлгүйб.

Жаргал Халбазыков, фотокорреспондент:

1. Намгатайб.

2. Ямаршье юмээр һонирходоггүйб.

3. Бетховенэй, Бах болон Моцартын классическа хүгжэмдэ дуратайб.

4. Мунөө усын американ проза намда һайшаагдадаг.

5. Гое зорилгонуудыг урдаа табидэггүйб.

Дмитрий АЛТАЕВАЙ фото.

«МоБи» таанадта туһалха

Һүүлэй үедэ комсомолсй дали доро элдэб түхэлэй залуушуулай түбүүдыг, нэгдэлнүүдыг байгуулга эхээр һайшаагдадаг боложо байхтай. «Бурядай залуушуу» газетэ баһал энэ хэрэгтэ оролсохо хүсэлтэй. Редакторай кабинет соо өөрин ажахын тоосоной нэгдэл байгуулха бодол түрөө. Хоёр долоон хоногой туршада статус олгогдожо, документнууд бэшгэдхэднэ, ямар түргэһөөр энэ бодол хараада абтаа тээшэб гэжэ гайхаабди. Тингэжэ «Бурядай залуушуу» газетын редакциян дэргэдэ залуушуулай творческо нэгдэл гэхэ гү, али тобохоһоор хэлэхэдэ, «МоБи» мүнделөө, Юундэ «МоБи» гэшэб! Юундэб гэшэдэ, «Бурядай залуушуулай» МТО харилсан ажаллаха хүсэлтэй хүнүүдыг урина. Директор Светлана Будашева зорилгонууд, онол аргууд, абата (МТО-гой гэшүүндэ) тухай хөөржэ үгэнэ.

ӨӨРӨӨ АБАҺАН ИНТЕРВЬЮ

Корр.: «Света, энэ зам шэлэһэн тухайгаа хөөржэ үгыш. Багша мэргэжэлтэй шамда мүнөө һургуулида хүдэлхэдэ» һонирхолтойшье, салин хүлэһинишье эхэ болонхой бэшэ гү!

Светлана: Үнэхөөрөөшье хоёр һарын үнгэрһэн хойно залуу багшын һарын салин хүлэһиндэл эдли түрүүшынгээ салин абхаб. Мүн гэнэдэ дуратай хүнүүдэй манда эрэхэ гэжэ оролдохогүйн тула бидэ зориута өөртөө багшын салин хүлэһи табяабди. Гэбэшье мааньдыг хоһон эдлэн үүсхэлээр хүдэлхэ хүсэлтэй гэжэ һанажа болохогүй. Эдлэхэ үүсхэлэй үндэһөөр өхэ юумэн эгдээхэ гэшэб гү! КТУ-гай өһөөр, бидэ олоо долоодоо 6 процент хүрээр оперативна худалмэрилүшэ бүхэндэ салин хүлэһи табяабди.

Корр.: Бидэ гэшэстэй хэд болоһотой?

Светлана: Бидэ — «Молодежкын» редактор А. Дружинин, хоёр Игорь — Тишин болон Эрдынеев, би болоһон. Иимэ нүхэдтэй хүдэлхэ өхөл дуратай, баяртай байһаб гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Шамда абатаар һайнаар ойгохо хүнүүдыг олохо гэшэ хүшэр байдаг. Комсомолой Улаан-Үдэн горкомтой гурба һарэ тухай огтошье үгсөө ойлголсожо шадаагүйб. Тингээд психологическа консультантайгаар телефонно найдалай албан нээхэ гэһэн минни бодолыг

тэндэ өхөл хүйтэнөөр угтахадан, урмаза хухэрээ һэм. Иимэл бодолтойгаар залуушуулай газетын редакцияда эрэхэ...

Корр.: Энэ бодолтай олзо оруулхагүй, харин тэрэниг бөлүүлхын тула мүнгэ һомолхо хэрэгтэй болохо гү!

Светлана: Республикын хэмжээндэ найдалай албан горкомдо ямар олзо оруулхаб гэжэ Прокопий Ильин асуугаа. Һайн һайхан нэрэһээ бэшэ, юушье үгэхгүй гэжэ мэдээдэ голхороод абла, Гэхэ зуура, профсоюзнуудай областной Советэй, тэрэнэй түрүүлэгшэ Н. А. Розановой, финансын таһагыг даагша Л. А. Юринская болон В. А. Озеровой туһалһанай ашаар мүнгэһэй талаар бүхн асуудалнууд шийдэгдэһэн байна. Хэды шагнарга шүүмжлүүлэшье һаа, профсоюзай А. Райкиной монолог соо абтаһан оёдолшондоо эдлэ бэшэ байһандан би баяртайб. Тэрэн соо ингэжэ бэшгэдхэнэй байһынь һанаме ёһотой: «Нэгэ оёдолшон шагта оёно, нүгөөднэ замсынь оёод, ингэжэ асууна: гомдол үгы гү!» Хэды хараалгаа, шүүмжлүүлэшье һаа, профсоюзнууд худалмэрилн шэнэ онол аргуудыг бэдэржэ, үнэхөөрөө ажалладай эрилтэнуудыг хамгаалагда болохоо эрмэлздэг байһанинь һайшаамоор. Түлөөһгүйгөөр эдөө хоол эмхидхэгдэ мүнгэ гөргөһалһынь гү, али манай пенсионернуудай пенсидэ нэмэлтэ

болгон нэгэ миллион түхэриг мүнгэ һомолһынь абээд үзэхэдэ болохо бшуу... Эдэ ажал хэрэгүүдыг бөлүүлһэнэй түлөө профсоюзныг шүүмжэлхэ хүнүүд олодохогүй бэшэ гү?

Корр.: Профсоюзай ажал ябуулагдам ямар кабинетүүд соо һуугаад хүдэлнэб, харин манай теповидеи гушаад жэл соо шингтэй гэр соо худэлнэ гэжэ хараад үзэбди.

Светлана: Үнэхөөрөөшье ухаан бодол ажаһуудалыг тодорхойлодог гэшэб. Ондоо кабинетүүдэй сонхонуудаар шагнаха болоод өөһадыньгөө хүл доогуур харадаг болоо һаманай дээрэ нэн ха. Бидэ алтан дэлгүүр гэххэдэ ябана бэшэ гүбди! Тингээд энэ тэрэ юмэ үгы гэжэ гомдол барихаа мэдэхэднэ. Өөһадынмай оролдсогүй һаа, хэнынь манда туһалхагүй. Энээн тухай ходо ходо һанажа байхэ хэрэгтэй.

Корр.: Шамда хэрэг даалгаба бэшэ гү!

Светлана: Би энэ даалгаһан хэрэгтэйг туһаламжаар хүнүүдтэ туһалха гэжэ оролдохоб. Гэһээр даха, һанаа өмөрөөр хандаха, нэрэзэ худэлхэ ябадалнуудһаа мултархадан туһалхада урматай байһгүй яахаб. Бишье, минни нүхэдшье найдалай албанай туһаламжаар энэ нэгэнэй ажабайдал, хамгаалн абархабди гэжэ найдаха байһаний гол шухала. Долсон хоногой туршада республика дотор хэдэн хүн бээ хорооно гэжэ мэдэһабди. Новосибирскэ психологическа консультацийн тоолоһоной өһөөр, арба дахин олон хүн бээ хорооноор нэдэдэг байна. Бээ хорлохоор нэдэһэн хүниг аберхын тула 22 мянган түхэриг хэрэгтэй болохо. «Сибирская газетэдэ» толиһон «бээ» хороолго хэды сэнгтэйб! Гэһэн статьяй автор ағы нүхэн, сооһоо татажа гаргахын орондо тэрэнэй эрмэг дээрэ байһан хүниг абарбал, бураггүй үнэгүй болохо гэжэ баталхадаа тон зүб.

Корр.: Найдалай телефонон таһаар нүхэд тухайгаа хөөржэ үгыш.

Светлана: Түрүүшээр тобохон тайлбарилта тухай хэлэхэ үгсэ хүсэлтэйб. Найдалай телефон үдэһын 20 сагһаа үглөөнэй 6 саг болотор һүни бүхэндэ худэлхэ. «Молодежкын» журналистнууд, психологууд, правослазна болон буддын һүмэһнүүдэй сенаартан, юристнууд, багшанаар, сексопатолог, наркологи, Минсобоһэй худалмэриллэгшэд худалмэригдэ хэбаадалсаха. Долоон хоногой үдэр бүхэн ямар нэгэ консультанта даалгагдажа үгсэхэ. Нэмэлтэ соносхолдо эдэ үдэрнүүд тухай мэдээсэхэднэ.

Телефондо худэлхэ хүнүүдыг бидэ нарин нягтаар шэлэжэ абанабди. Консультант нэн түрүүн хүнэй үбшэһини өөрынхи мэтээр ойлгожо, һанаагаа зобохо, хайрлаха шадабаритай байха ээрэгтэй. Имангал имэрхүү хүнүүд сулараа, бидэ бээ бээс гамнаһабди. Бүхн юумэн жэншэдгүй һайнаар эгдээхэ гэжэ хэлэхын аргагүй. Хэрбээ клиент ба консультант хоёрой хоорондо хемороонкой гарраа һаанэ, консультантын эзмэтэй байһыг эршэлбэл, тэрэ ажалһаа гаргагдаха. Клиент манай худалмэриллэгшэ зориута арасалдаанда, хемороондо хэбаадалсуулха хүсэлтэй байжа магад. Тимэ хүн байбал, энээн тухай мартаха ёһогүй. Бүхн телефонууд магнитофон дээрэ бэшгэдхэ абтаха. Консультант өөрынгөө дурээр имэрхүү бэшгэлгүүдыг баллан болуулха аргатай байха.

Корр.: Таанад клиентын фамили, нэрэ, адрес, ажалладаг газарын асууна гү!

Светлана: Клиент сидушье нэрэ хэлэхэ аргатай. Манай консультантууд тэдэнэй бодото нэрэ мэдэхэ гэжэ оролдохогүй.

Корр.: Таанад һуралсал үнгэрэдэг гү!

Светлана: Үнгэрэгнүгй яахабди. Мэргэжэлтэ психологууд, мун санаартаншье хэшээлнүүдыг үнгэрэгхэ эрхэтэй. Медицинскэ пси-

холог Е. В. Алексеевичко хэшээлнүүдыг һонирхолтойгаар үнгэрэгхэ гэжэ оролдоно.

Корр.: Профсоюзнуудай совет танда хэды мүнгэ үгөөб!

Светлана: 23 мянган түхэриг. Эндэ салин, аренда, командировочно, түхээрэлгэ гэхэ мэтэ ороно, Психологическа консультаци (үдэрэһыг, һүниһыг туршада), үнгэрэгхэ тушаа асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ байна. 1-дэхи поликлиникин бааза дээрэ нимэ консультаци үнгэрэгдэдэг болохо.

Корр.: Найдалай телефоноор хэзээ хонходоно болохоб!

Светлана: Майн 20-һоо хойшо.

Бурядай энэрхы сэдхэлэй жасаатай хамта хэдэн асуудалнуудыг зүбшэн хэлсэжэ үрдихэ ёһотойбди. Эмилиа Ермакова (фондын прелениин түрүүлэгшын орлогшо) урэгшаа һанаатай, эдлэхн үүсхэлтэй хүн байшоо. Тэрэ маанадта нилээд өхэ туһаламжа хүргэнэ.

Корр.: Найдалай телефон гэшэһэнэй ажахын тоосоной предпратн гэжэ зүб ойлгобо гүбди! Тездэ ашаг олзотнай тинмэһыг өхэ байхагүй хэбэртэй...

Светлана: Бидэ гол ажалһаа гадна элдэб янзын соносхолнуудыг толилдог байхабди. «Бурядай залуушуу» газетэ (ород хэлэн дээрэ) олон хэлһээр гарадаг байһан тула оронойнай элдэб регионуудтай нягта холбоо бариһаатай, газетын журналистнууд үндэр мэргэжэлтэй боложо шаданхай. Ингэжэ предприятинууд болон организацинуудыг, кооперативуудыг залуушуулай газетын хууданда соносхол гаргуулхынь уринабди. Газетын редактор Александр Дружининэй нэрэ дээрэ бэшгүүдыг эльгээгшэ.

Ондоо регионуудта, мун хилин саана соносхолнуудтайнай танилсаха аргатай. Бэшгүүд болон дуралхануудда «МоБи»-гой директор Светлана Дымбрылова Будашевагай нэрэ дээрэ эльгээжэ байгы. Счедойнго номер заахаа бү мартагы.

Корр.: Ингээд лэ «МоБи» фиома ажаллаа эхилхэнь гэшэ. Удэхн телефонуудаар хонходогы: 2-35-74, 2-34-41.

ХАНДАЛГА

ОЛОНДО МЭДЭЭСЭЛГҮЙН, ДЕМОКРАТИЙН ХҮҮЙН ЗАЯАГААР
НАНААГАА ЗОБОДОГ БҮХИ ХҮНҮҮДТЭ СИБИРИЙН ГОРОДУУ-
ДАЙ АССОЦИАЦИЙН БОЛОН АН-ЭЙ НИИТЭ-ПОЛИТИЧЕСКЭ
ХЭБЛЭЛ БОЛОХО «СИБИРСКАЯ ГАЗЕТА» НИМЭ УРЯТАЙГААР
ХАНДАНА.

Сибирь болон Алас-Дуриныг 80 гороудуудай арадай депутадуудай Совадудай үүсхэлээр байгуулагданан "Сибирская газета" гэж ээлбэл хуудануудтай политическ, социальн-экономическ, сөөл культурын болон үзэл сурталай шүжлал асуудалуудыг тобойсо харуулсан, дутуу дундануудыг элхэрүүлэ, хүн зоной нуудал байдал хейжаруулаа гэлэн гол зорилго урдаа тейбдэг. Уншигшдай нанаа зобоодог ямарьша асуудал газетэ харуулаа гэж оролдодог юм.

Мундо энэ газарт хаагдаха
туйлдаа хүрээд байна.

Апрелийн 7-до КПСС-эй Новосибирск обкомой бюорогой суглаан болсожо, энэ газетые хааха тухай асуудал табигдаа. Газетын редакци пертийна болон совет органуудай хүдэлмэринэ буруу тээшэн шэглүүлээ зорилготой материалнуудые толилно гэж суглаан дээрэ загсдаа. Орон доторнай боложо байхан хубилалтада туһалха бэшэ, харин тэрэниие буруу хүргэхэ гэхэн нэдэлгэ табигдаа. На гэжэ манай газетэ тухай на гэжэ гэлэгдэнэ. Энэниие бидэ эрид буруушаанбди. Газетын бээс даагаад хүдэлдэг болохо-до, КПСС-й обкомой гэшүүд дурва гутажэ болоо ха. Бидэ пертийна болон совет органуудай хүдэлмэринэ ондоо тээшэн шэглүүлээ зорилго урдаа табина бэшбди. Коммунистнуудай ударидаһан хунгуулиин комиссинууд дуугаа үгэлгын дүгнүүдые буруугаар хөрүүлэе, пертийна комитедадүү үнэн сэ-

хэ журналистнуудта дурэгүйдэ-
нэ гээх мэтээр сэхэ рууны бэ-
шэхэдэмнай, манай газетын хав-
ха гэжэ сродлошоо. Дутуу дун-
дануудыа үшөөл хайнаар ха-
руулжа шаданагүбди гэжэ хэлэ-
хэдэ бэйнабди. Профессоринууд
Шостаковский болон Орлов,
СССР-эй эрөдэй депутатууд
Саваров, Ельцин болон Зеслав-
ская гэгшэдэй газетэдэ хэды
эрид шууд үгэнүүдыа хэлэһэн
тухай ханана еһотой. Эдэ ав-
торуудтал адли бүтэ юумэ
сэхэ рууны хэлэхэ, дутуу дун-
дыа юоунгүжөөр бүгэдэнэй
анхарелда табиха гээшэ мүнөө
үедэ юунһээшье шухала. Тии-
гээгүй нээмнай, манай ажэбай-
далыа хүргүй болгодог бүтэ
дутагданнууд хээрдэмшэ үсэд-
хэгдэлэгүй. Уншагшад мааньд-
та туһалха бээ гэжэ найдана-
бди.

Бидэ КПСС-эй Новосибирск
обкомой бюрогой гашүүдтэ
ханджа, газетимной хуудана-
нуудта һанал бодолоо тол-
луужа байгыг гэмэ дурдахы-
хаар бэлэмди. Гансал обкомой
урда һүгэдэн унаха, юушөб
дүүлээ аргагүйбди. Бидэ бүхы
юмэ байһан соснь бэшээ, та-

руулха гэж оролдохобди. Энэ сэхэ замнан хажуу тээшээ хадуураагүйбди.

«Сибирская газета» хаага тухай асуудал партины обкомой бюро дээрэ хэндшье мэдүүлэгдэнгүйгөөр табигдаһан байна. Партийна худалмэрилэгшэд, редакциин коммунистуудтай, уншагшадтай түрүүн хөөрэлдэхэ, эүбшэхэ еһотой байгаа бүүв.

Энээнхээ уламжалан, манай
хэвлэл хосорхо болоно. Юун-
дэг гэхэд, мүнөөнэй байда-
лаар орсон доторнай КПСС-тэ
хамгаалгү нэгдэше типографи
үгы бшуу.

КПС-эй консервативна хүснүүдэй добтолжо эхилэдэн, «Сибирская газета» имэ байдтай тохолодбо. Партийна эзлэлнүүдэй ондсохонсор бодомжлодог редакторуудые, журналистуудые тушалнууднаань буулгана, партинаань гөргөнэ, демократическэ эхлэлнүүд загдана гү, али эхлэлдэхээ болино. Эндэ саархан дуталдана, типографикуудэй хүсэн нуладна гэжэ шалгаг бэснэ.

Олондо мэдээсэлгын, эрх-
тэдэй эрхэнүүд болон ханд-
гануудай асуудалнуудад СССР-
ай Верховно Советэй Комитет
тушаа өөлдынгөө бэшгүүдыг,
телеграммнуудыг элгээгөөнь
обществодо демократизаци
хүнэгэйрүүлэх, олондо мэдээ-
сэлгэ үргэхдээ хүсэлтэй хүн
бүхэниг, уншагшадые, арадай
депутатуудыг «Сибирская га-
зета» урвали. Юун болсоо
гэхэд, «Сибирская газета» Бо-
лон бусад хэвлэлүүдэ бүүдүл-
гээр хэвлэлт, хэрхэлгэдтэй
орон, тинмэхээ Хэблэл тууан
хуулиг баталан өбөлгэ үүргэд-
хээ эрилтэ тобигдана. Горо-
дууд болон хүн зоной ажлаау-
даг газарнуудтэ олондо мэдээ-
сэлгэ хамгаалта зорилготой-
гоор абуулгануудыг үнгэргэ-
партинна бүхы хэблэлүүдэ бо-
лон типографинуудыг гүрэнэй
засагай органуудтэ — эдэ хэб-
лэлнуудыг арадай депутатууд-
дай Советүүдтэ, ажлаша нол-
ективүүдтэ дамжуулан үгээ
эрилтэ шангаар тобигдана.
Олондо мэдээсэлгын хэрэгсэл-
нуудыг үзэл сурталай зүгөө-
шанга хинэлгэнэв сүлөөлээ
эрилтэ тобигтэ.

Танай халуунаар дэмжэлэнэ
ашаар «Сибирская газета» тэ-
рэл эхэндэ үлэхэ, демократини,
плюрализмын жаме өһөнүү-
днэ урдыкни мэтэ эрш шүүд
хэмгэлхэ, сибирининдэ болон
өлс-дурьининдэ ажабайда-
лың найжаруулхың түлөө тэм-
сэхэ, тэрэ өһотойл арадай хэл-
лэл болохо гэжэ бидэ найд-
мбди.

«СИБИРСКАЯ ГАЗЕТА»

«Сибирская газетэдэ» хандалгада
ХАБСАРГАЛТА

«Сибирская газеты» хойношсо адал хаража үрдэсгүй гү, али тэрэнннх олгоогүй хунуудтэ газетын түрүүшын 15 номнууудыг уншаад тэрэнэй түхэл шонжэ ямар бэ гэжэ ойлгоног абахаг гээд тобшохоноор мэдээсэньди.

Бидэ хоёрдохи номер бүхэндэ Сиби-
рийн гороудудай Ассоциациин ажал
ябуулга, Сибирийн хэрмэг, Сибирийн
хуудалдаа наймаанай холбоо барисаанууд
тухай хоёржэ үгөөбди. Газетин бүхэли
хуудалһанууд нидэ асуудалһуудта зо-
риулагдаа: «Енотойд дэлгүүртэй танил-
салга», «Нютагай засаг: «тэрэ ямар,
юундэ хэрэгтэй байхаб?», «Сибыртэ
республикын статус олгонгодо та ямар-
раар хандаха байнабтай?», «Сибыртэ
гол анхларал хандуулагданагүй», «Коопе-
ратив болон засаг», «Газар тухай хуу-
ли»; ороной хоолойе хэн тэжээхэбэ,
«Коопераци хашалга», «Өөрын захир-
гаанай хүшэр зам».

Сибирийн Томск, Тобольск, Эрхүү,
Барнаул, Курган, Стрежевой, Петровск-
Забайкальск, гэрүүд болон Новосибирск
академгородок мүнөөнэй шид-
хэгдээгүй асуудалжууды табина. Тэднэ
түүхэтэ үнгэрэн сагууда хабаатай.

«Сибирьж», юугээр амилнабши?», «Город тээш газай дэбтлго», «Радиоантнаа бодос гүй», «Амарай ой тайга ба алби зургаанай зоргоороо ашлалга», «Катунь: тобшолхоор хэдэлгэ гарга», «Обь абаралга — Сибирь абаралга» болон бусад материалууд соо экологини асуудалууд эрид хүрсаар табигдана. Хойто зүгэй үсөөн тоотой арадуута туһаламжа хүргэлгын асуудалууд экологициска темын сэээ үргэлжлэл болохо байна гэжэ тоолонобди. Гэзетын арбаад хуураханууд болон томо материалууд тэдэндэ зориулагданхай.

Сибирийн түүхэ тухай, тэрэ тоодо тэрэнэй бэлэй өхээр мэдээжэ бэшэ, тайлбарилгддаггүй хуудahanууд тухай 20-оод хуудahanууд болон статьянууд хөөржэ үгэжэ. Тэрэ тоодо Россиян Гүрэнэй Дуу-мын Сибирийн депутатууд тухай олон тоотой статьянууд, Сибирийн областынууд тухай статьянууд, репрессидэ ороhon түнүүдэй Сибирийн лагерьнууд тухай «Мемориал», бүлгэмэй эврин статьянууд 1917 оной Февральска революциин до-

кументүүддээ толиолго, Советсэз Союзай «бага» дайнууд тухай, адмирал Колчак тухай, бусад үйлэ хэрэгүүд болон хүнүүд тухай статьянууд тэдэний тоодо ороно. Түүхэ болон мүнөө үе сагыс холбоо хүсэлтэйгөөр газетэ өөһэдньгөө гэр бүлүүддэй түүхэ эльгээхэ гүйлтэйгөөр уншагшдагтаа хандгаа нээн. Эдээхэн багахан зүйлүүддээ өрөдэй түүхэ байгуулагдодог гээшэ. Хүнүүддээ бэшгүүд орожо эхилээ.

Сибирин ааторнуудай хэдэн расказууд, шүлэгүүд, Тюменскэ лицейн уран зурагай выставкэһээ, Междуреченскэ уран зурагай нугруулиһа репортажиууд толилогдсо.

Гэвэтэ регисной политическэ ажабай-
далда тобадалсангүй яахоб даа. Эгээн
түрүүлэн Сибиринк политическэ карта
зураглал харуулхөөр нэдэлгэ гаргаа.
Саашадаа бидэ энэ тэмдэг оло дахин
тэээрижэ, нимэрхүү томо хүдэлсөөнүүд
тухай хөөржэе үгөөбди: Кузбассай
ажалшадай холбоон, Демократическа
платформо, Омскийн арадай фронт, Де-
мократическа хүдлсөөн, партийна клу-
бууд, ажалшадэй нэгдэмэл фронт бо-
лон бүсэд тухай. Тэдэнэй толгойлогшо-
нортой танилсуулжа, нутагай засагтай
тэдэнэй хоорондо гарахан хеморсоо,
арсалдаан тухай хөөрэмэ үгөөбди, тэ-
дэнэй хандалганууды, деклараци, те-
леграммнууды толлособди. «Сибир-
ская газет» эдэ материалнууды то-
лилхо үедөө ямаршы «неформалнууд-
та» «нэгдэснөө хуудаланууды дургүй-
гөөр үгэдэг нутагай болон түбэй гэвэ-
тэнүүдэнэ абтаһан материалнууды то-
лилдаг, КПСС-тэ гү, али ВЛКСМ-дэ ор-
ходоо тосгойнгоо талаар үсөөхэн, са-
суулжа үзэхэн аргагүй байгөөшы һавы,
тэдэниие политическэ ажабайдалай та-
лаар адли тэгшэ эрхэтэй партнернууд
гэжэ бидэ тоолодогбди.

Бунгуулийн компанийн үедэ бүхы кандададууд тухай бэшэлэи байнабди. Партиин Алтайн хизаарай секретеры нүхэр Жильцовһоо эрилээд Кузбассай шохтер

Траченко хүртээр, Эрхүүгэй КГБ-гэй
начальник Федосеевһээ эхлээд Ново-
сибирскийн «хүдэлмэрингүй диссидент-
Манаников» хүртээр газетэд гаргаг-
даһан байна. Регионууд хоорондын нэ-
гдэлэй деклараци, Сибирьһээ хунгаа-
даһан арадай депутадуудай бүлэгтэй хан-
далга, Эрхүүгэй кандидатнуудай группын
хандалга, үшөө тэнхээд хуналтын урда-
гээ өбтөһөн документнууд (тэднинеи бу-
сад газетэнууд толилхсоо араса) газе-
тэдэмнай толилогдоо, «Сахаровай кон-
ституци» болон тэрээн тухай материал-
нуудые уншагшадтаа дурадхаабди. Тоб-
шоор хэлэбэл, «Сибирская газета» бүхы
юмз үнэн сэхээр, нэгшье хубилган-
гүйгээр хөрүүлж гэжэ оролдодог бай-
һанайнгаа түлөө мүнөө хашагдажа хар-
дуулжа, хаагдаха туйлдза хүрөөд бай-
һа гэшээ.

Сибирийн хүнүүд орон доторнай болохо байсан үйлэ хэрэгүүдээр үнэн зүрхэнхөө хонирхсоно. Тиймэнээ бидэ тэдэндэ нэгшье юума июунгүйгөөр зөөрөжэ үгэхэ үйлгэтэйбди. Лыгвада болохо бөйхөн үйлэ хэрэгүүд тугаша материалнуудые гаргаханайнгаа түлөө байл хэрэглэнэбди. Төд бидэ сэгшадөөшье икмэл байхэбди гэжэ мүнөө сэтэ руунэ хэлэхэ хүсэлтэйбди.

«Вечные ценности», «Жизнь как она есть» гэхэн хоёр сери тушаа дүрдөнгүй байха өргөгүйбди. Түүрүүхн сери соо хүний доторой байдал тухай материалнуудыг, бүрэлхэй номуудыг хэдэн хэлэгүүддэ толилолбди. Рерихтээнэй бүлэ тухай газетитнээс хуудалдана хоёрхэдээнхэй уншагшад эхлээт хонирхоо. Хоёрдохи сери соо бомжнууд тухай, нэрлэмэлүүд болон бээт наймаалдаг элхэрнүүд тухай, эхэнэрнүүдэй шонга гуриитай колонн тухай хөөргэдэнэ.

«Сибирская газета» уншгшдагй һа-
намжануудыг гол хараадаа эбахыг
оролдодог. Эрдэмтэд-социологуудтай
хамта газартаа сибиринийнх болон алас-
дуурынхидтай хоорондоо үнэгэргээ. Эндэ
КПСС-эй ЦК-гай платформо болон пар-

түдэ болсожо байһан хубилган шэнэд-
элжэ тухай өөһэд өөһэдүйт һанамжа-
нууд хэлэгдэһэн, дүрөдөлнүүд оруу-
лгдөһөн байна.

«Сибирская газета» бүхнэ өмөт хэрэгтэй шалгалта, шэглэлүүд байха, орон дотор болон Сибирь, Алас-Дурина зүгтэй регионуудта боломж байхын үйлэ хэрэгүүднэ үнэн сэтхээр харуулха талаар үгт булалдагдта асуудалнууднэ шийдэхэд редакциноннэ совет байгуулагдда.

Мэдээж совет эрдэмтэн, совет социологически ассоциацийн Сибирийн штедленийн түрүүлэгшэ, Сибирийн городуудай нэгдэлэй вице-президент, экономико болон СССР-эй АН-эй СО-гой промышленности үйлдбэрике эмхэнд-элэгын институтай төлөхө дагша, эконо-микын эрдэмэй доктор Фридрих Маркович Бородин редакцисно совет-дэ толгойлон. Тус советдэ газетин хүтэлбэрлэгшэ гэжэ хэлбэл, зүб байла.

«Сибирская газета» редакционно со-
ведзэ бурдэлдэ ороно гэдэл: СССР-эй
арадай депутатууд Е. Д. Айлин (Тю-
мень), Л. И. Ботынкас (Красноярск),
Ю. В. Голин (Кемерово), А. И. Казим-
кин (Омск), В. А. Писаренко (Барнаул),
Г. А. Портной (Омск), С. С. Сулакшин
(Томск), Г. М. Фильшин (Эрхүү), А. П.
Ищенко (Новосибирск); РСФСР-эй арадай
депутатууд СССР-эй АН-ай гшүүн-кор-
респондент А. Г. Гранберг, болон «Мо-
лодость Сибиря» газетин редактор
Б. А. Коновалов; «Огонек» журналай
корреспондент З. М. Ибрагимова.

Түүрүүшын 15 номерто уншагдай бэ
бэшэг толилогдоо, Газетын байгуулаг-
даахөөр оройдоол дүрбэ нэра үнгэрөө.
Эбшье энээхэн болзор соо редакцда
хөөр манга геран бэшэг зыгээгдэхэн
байна.

Эдэ бүлэгийн тоолохондомнай хүл-
сэрэйгтү. «Сибирская газета» тухай
хэ юумэ мэдэнгүй байжа болохо гэж
хэнэд нимэ дэлгэрэнгыгээр шөхэд туг-
айгаа хоорзба гэдди.

11-дэхн хууд.

ХҮДЭЛМЭРЭЭ ҮРГЭЛЖЭЛҮҮЛХЭ ГҮ?

Үгээ ойлголсохо саг ерэнхэй

Югославин Коммунистуудай Союзай саашанги хуби заяан тухай мүнөө үедэ хэлэгдэ хүндэ хүшэр боломхой. Тус партиин XIV съезд дээрэ коммунистууд хоёр мохо боложо таһархан байна. Югославиде демократическа социализм байгуулла таһар шэнэ проект тухай декларацие зүбшэн хэлсэлгын үедэ Словенин СК-гай делегацие толгойлогшо республиканска партиорганизациин түлөөлэгшэд засадниин залһаа гержа ошо-ло ушартай болобо гэжэ мэдүүлэ бэлэй. Тэдэнэй хэлэгдэниие хэлһеэ харада агааргүй гэжэ тус партионг тээгдэни түлөөлэгшэд томдоо юм. Тиммэнэ съездын хүдэлмэринэ таһалдуула гэжэ шиндэгдэ бэлэй. Үргэлжлүүлэгдэхэ болзооринь коммунистууд СКЮ-гай ЦК-гай пленум тодорхойло еһотой гэжэ хэлсэгдэ хүн.

Тэрэ гэлтнээ зохио хоёр хараһаа үлүүтэй саг үнгэрбэ, тээд Югославин коммунистуудай ехэ хуралдаан үргэлжлүүлэгдэ-гүй байһаг.

Словенин Коммунистуудай Союз өөһэдөө бээ даанхай пар-ти гээшбди гэжэ тоолоод, саашадаа тус партиин гэхүүд СКЮ-да хабаагүй юм гээд мэдүүлбэ. Наяа үнгэргэгдэһэн пленум дээрэ СКЮ хадаа тараагдаха еһотой гэлэн шиндэгдэһэн абаба Словенин СК мүнөө Словенин СК—демократис шэлэгдэлгын парти гээд нэрлэгдэнэ. Тус партиин шуудла зорилгонуудай нэ-лэн гэхэд, орон дотр эсэган дээдэ оргонуудыг хуульгад үнгэргэгдэхэ багшаа хуульгада бэлэгдэл болоно. Энэ хуу-льгада олон партинууд хабаадаха юм.

Иймэл зорилгонуудыг Хорватин Коммунистуудай Союз ур-даа табиһаг. Мүнөө энэ парти Хорватин Коммунистуудай Союз—Демократическа Хубилгалгын Парти (СКХ—ПДП) гэжэ нэрлэгдэнэ. Тус парти СКЮ гээшэ саашадаа хүдэлжэ шадахаа болонхой гээд тоолоно. Тиммэнэ социалие обществое сааша-дан демократизацилхын түлөө оролдодог зүгтэй хараа бодол баримталдаг оронон политическэ органицинуудай съезд үн-гэргэлгын тула энэ парти оролдно.

Республикануудай ба хизварнуудай коммунистуудай союзууд булта шэнэгдэлгын замда гаранхай. Орон дотор политическэ олон ондоо һанал бодол баримталжа байһаг, һедели бүхэндэ хэзэр шэнэ партинуудай гү, али урдань тараагдаһан партинуу-даг бии боложо байһан үедэ өөһэдэньгөө ээлжэ байһан хуу-рини алдарагуйн тула коммунистууд мүн лэ ежал хүдэлмэрээ шэнээр эмхидгэхэ ушартай болоно ха юм.

СКЮ-гай съездыг саашан үргэлжлүүлэ хэрэгтэй гэлэн һа-чигеи Черносгорин, Сербини, мүн тэрэнэй бүрдэлдэ ородог Воёводинэ, Косово гэлэн автономито хизварнуудай коммунист-нууд дэмжэнэ. Югославин аргдай армийн СКЮ-гай комитет бидэ панамингэ баримталла.

Македонин, Боснини, Герцеговинин, Хорватини республикан-ска органицинууд шэнэгдэлгын программа баримталла, шэнэ съезд зарлаха тухай мэдүүлбэ. СКЮ-гай мүнөөнэй оргонууд хуулие бэшэ гээд тэдэнэр тоолоно. Мүнөө үедэ Югославин коммунистууд нимэ олон ондоо һанал бодол баримталжа бшуу.

Съездын хүдэлмэринэ үргэлжлүүлэ зорилготойгсор СКЮ-гай президиумэй бии болгоһон тусхай бүлэгтэй гэхүүд партиин ажлабуулгыг хубилгата талаар дурдгалуудыг оруулһаг до-кумент зохоогоо юм. Партиин ехэ хуралье шэнэ программын ба эмхидгэлэй шэнэ үндэһэ хуури дээрэ үнгэргэхөөр тус до-кумент дотор хараагдгынх, СКЮ-да ородог союзууд бүхэн бээ даанхай юм демократическа централизм гээшэ «demo-кратическа холбооной үндэһэ хуури» гэлэн ойлгосоор нэлгэхэ гээд энэ бэлэгдэнхэй. Гүрэнэй ба сүүдэй оргонуудта парти-еи органицинууд байха еһотой гээд хэлэгдэнхэй. «Борбан» га-зетин бэлэгдэнхэй өһоор, тус документ хадаа үгэ андгалаа хэ-рэгтэ эвн табижа үгэһэн гэлэн найдал түрүүлнэ.

СКЮ-гай XIV съездын хүдэлмэринэ үргэлжлүүлэ тухай асуу-дал зарлаха үгэһэ еһотой партиин ЦК-гай пленум хоёр дахин хойшоуулагдаһаг байна. Тини пленум һаяхан лэ үнгэргэгдэбэ Пленумдэ тон үсөөч хүн хабаадаба. Словенин, Хорватин, Ма-кедонин делегацинууд ерээгүй. Боснини ба Герцеговинини тү-лөөлэгшэд пленумэй эхилһэн хойно гержа ошоһон байха юм.

СКЮ-гай ЦК-гай президиумэй түрүүлэгшэ Милан Панчевский элдхэл элбэ. Тиммэнэ парти дотор боложо байһаг үйлэ хэрэ-гүүд урдань хэлэгдэн алдууулаһаа үндэгдэтэй гээд сэгнэһэн бай-ха юм. Съездын хүдэлмэринэ таһалдуулаһаа хойшо орон до-тори байдал муудаа, нацинууд хоорондохи харилсаанууд хурса болонхой. Мүнөө үедэ партиин эдэхи оролдлоготой байлаа.

Хараа зорилгоо тодорхойлоогүй ушар тэрэнэй гэхүүдтэ нүлөө муугаар үзүүлнэ. Энэ гээд партиин урдаһаа тэмсэгшэд хүдэл-мэрээ дэлбэлжүүлнэ. Тиммэнэ СКЮ-гай съездыг үргэлжлүүл-тэ хадаа бүхэ югославска политическэ партиин саашанги хуби таһалда, социалие обществои гол үндэһэ хууриини ба Югосла-вини федеративне байгуулаһаа хамгаалаа хэрэгтэ онсо нүлөө үзүүлэ юм гээд Милан Панчевский тэмдэглэһэн байна.

Пленумдэ хабаадагшад орон дотор тохолоһон байдалыг хэлэгдэхэ гадна партиин гэхүүдтэ хандаһан бичиг элэгдэбэ. Партиин саашанги хуби заяан тухай, тэрэнэй съездыг үргэлжл-үүлэхэ тухай асуудалаар өһөдлөгөө ланамануудтай хубаа-далынь коммунистуудыг энэ бэшэг урваһаа. Ороһон дурд-галуудыг партиин Центральна Комитет хаража үзэхэ юм.

Партиин съездын хүдэлмэринэ үргэлжлүүлэ гээшэ хүндэтгэн хэрэг болонхой гээд мэдэргэдэнэ. Гэбшье СКЮ-гай дүй гүр-шэл, өһө заншал үлөөгдэхэ эргэгтэй гээд шэнжэлгшэд тооло-но. Апрель һарын һүүлээр энэ таһалдуулагдаһаг хуралдаан ха-даа шэнэ партиин эмхидгэл байгуулгын съездээр нэлгэ дэжэ болонхой гээд тэдэнэр ланамжата

Ливанда дейн даяаг эхээ бо-люулагдаха гэлэн агаардаа зар-юу үгэхье эндэхи журналист-нууд оролдодог ааб даа. Ливанай до-содын хэрэгүүдтэ зарини гү-рэнүүдтэ хабаадахаа болонхой, дейн даяаг сарэгдэха юм гээд зарини нэгэнини тоолодог. Энэ асуудал шиндэхын тула гүрэнэй бүрдэл баталхадаа, үндэһэ аһа-танон илгээо һайгаар сэлхэа еһо-тон, тинхэдээ президентини ту-шалада христиан-маронит, премь-ер-министрэй тушалада—мусуль-ман-суниит, парламентини түрүү-лэгшын — мусульман-шунит, парламентини түрүүлэгшын орлог-шын тушалада—грек—православ-на христианни дэбжүүлэгдэхэ ээр-гэтси юм гээд нүгөөдүүлхы мэ-дүүлнэ.

Орон дотор граждэн дайнай эхилхэнхэ хойшо 15 жэл үнгэр-бэ. Ороной урда зүтгэһэ газар даанда Израилин хиналаа доро ороххой. Баруун Бейрутда, Бскаа голдо, Хойто Ливанда Сирийн сэр-гэг, байрлана. Тэрэнэй тоо 35 мянганда хурддэг юм. Гадна эн-дэ иран инструкторнууд ерэнхэй, палестиницуудтэ орогдууд бии болгодоно. Нүүлэй үедэ Ирагай аргһөө нүлөө ехээр үзүүлэгдэхэ болонхой.

Гадаадын хүснүүд бүхэн өөрын зорилготой ааб даа. Палестин «радикалинууд», исламист инст-рументуудһаа хамгаалаа зорил о

Израиль табина. Ливан бүлэглэл-нүүдэн хоорондохи харилсаану-дыг туримшуулхы Сири орол-доно. Гэбшье ливанецуудай зар-иманин Сирийн сэрэгшэдыг эхэмдэгшэд гээд тоолодог. Изра-ильтай тэмсэхэ гэлэн урва доро иранайхид мусульман-шунитүүдэн дунда хүдэлмэри эдэбхитэйгээр абуулдаг. Тини тэдэнэр Ливанда исламий республика бии болго-хыг оролдого бшуу. Палестине-цууд сэрэг бүрдлэхэ байһаг Иран энэ Сирида тохидол үзүүл-хыг эрмэлзэнэ.

Ливанай дотоодын байдалдаһыг хүндэ хүшэр үе тохсолдонхой. Гүрэнэй оргонуудай нүлөө гээшэ бууранхай. Шаман мүргэл барим-талһаараа хүн зон илгарна, хоо-рондоо тэмсэнэ. Энэ тэмсэлдэ ар-ми хабаадуулагдаа. Христиан мүргэлтэйшүүлтэй адли эрхэтэн болохын тула мусульманууд орол-додог юм. Мүнөө үедэ өөһэд өөһэдэнь бүлэглэлүүд дотор тэмсэл хэгдэхэ болонхой. Хрис-тиан мүргэлтэйшүүлтэй ажаһуудаг газарта һаяхан тон ехэ зүришэл-дөөнүүд болоһон байна. Энэ ге-нерал Мишель Аун ба аргч мэр-гэлэл шудалжа байһанаа орхи-һон Семир Джааджаа гэгшэдэй тала барчгшад тэмсэе юм. 1988 онһоо хойшо сэрэгтэй претель-ствы толгойлогшо Мишель Аун гээшэ ороной шэнэ президенттэй зүришэлдөө үүсэгшэдэй нэгэн

юм. Харин Джааджаа гэгшэ «Ли-ванай хүснүүд» гэлэн сэрэгтэй-политическэ эмхине хүтэлбэрлэнэ. Энэ эмхи граждэн дайнай эхил-хэдэ бии болоо бэлэй. Тини эдэ хүснүүдтэй тэмсэл хадаа эрсти-ан мүргэлтэйшүүлтэй ажаһуудаг газарта өөрингөө нүлөөе сэгд-эхэ гэлэн зорилготой ааб даа. Энэ тэмсэлэй үедэ 800 хүн зон хуадагдаһаг байха юм. Хахад миль-лиард доллартой сэгтэй гай гарза ушаруулагдаха гээд тоолодоно. Аун гэгшэ ороной мүнөөнэй пр-авительстватай үгэе ойлголсохо дурегүй, Сирийн урдаһаа «сүлөөл-гын дайны үүдэхыг урваһаа. Ха-рин тинхэдэ «Ливанай хүснүүд» бодото байдалдэ үндэгдэнэ гэжэ тоолохоор. Тэдэнэр Ливанай пер-ламентини баталһаг «Национальна абларэлгын хартига» нэгдэхыг дурддаг юм.

Бидэ мүнөө үедэ алишье халхыг баримталхаа ойлгоно-гүйбди. Шуната тэмсэл үргэлжэл-һөөр. Эдэ бүхыдөө хүн зоной дурд сэдэхыг гутаана.—гээд Зүүн Бейрутдай багша Френс пресс хэлэлэй корреспонденттэй хоо-рлэгдэхдөө мэдүүлбэ.

Ливанһаа гаража ошоғшодой тоо олошорно. Үнгэрлэн жэлдэ эндэгдэ 250 мянган хүн ондоо оргонуудта нүүлэе юм. Ливанай дотоодын байдал хүндэ хүшэр байһаг.

(ТАСС).

Хөөрэлдөө үнгэргэхөөр болоо

Мүнөө үедэ Урда-Африкада на-һа барагшадан тоо хэдэн зуугаада хүрбэ. Бангустан Спсхейдэ сэр-гэгтэйндэ засагта ерээ юм. Тини эндэ тоолого, хүсэ хэрэгшэлгэ гаарашаһаг байна. Хоумленд Бо-путсанадаһыг үймөөн боложо, буу эбсэг хэрэгшэгдэе юм. Ио-ханнесбургын тоброод оршодог африкан четтонуудтаһыг, Натал провинцидаһыг хүнэй шуһан ад-харһаар. Тус провинцида хэтын эхтэхэ нааша зулус угтан ажа-һуудаг юм. Тэдэнэй тоо мүнөө зургаан миллиондо хүрэнхэй. Энэ үйлэ хэрэгүүд 1984—86 онуудта Африкада болоһон буһалганууд-ыг һануулна гээд полициин ге-нерал Херман Стадлер тоолоно. Тинхэдэ урда Африкада онсо эр-хэтэ байдал тогтоогдоо.

Гэхэтэй хамта, минини һанахада, тэрэ үеын ба мүнөө сагай үйлэ хэрэгүүд бээ бээлээ илгарна гээд тоолого байһаг. Тэрэ үедэ сагаан шарайтай полициинд хара ша-рангание хуадаһан юм, харин мүнөө олонхи ушарта хара шарай-тад хеморолдоно.

Иоханнесбургын шадархи Кат-лехонг хууринда тэмсэл үргэл-жэлһөөр. Энэ тахсини хара ша-райтай жоолошодой хоёр асо-циациин түлөөлэгшэд хоорондоо шангаар тэмсэдэг юм. Нүүлэй хо-ёр неделени туршада хэдэн ар-баад хүн алуулһаг байна. «Инка-та» гэлэн зулусуудай түлөөлэгшэд хэдэн жэлэй туршада Нэгдэмэл демократис фронтын талыг ба-ригшадтай тэмсэе бшуу. Энэ зү-ришэлдөөнүүдэ политическэ удаа ша-нартай юм. «Инкатын» түлөөлэг-шэд ЮАР-ай мүнөө үедэ засаг баригшадтай харилсаатай байхыг хүснэ. Харин тинхэдэ Нэгдэмэл демократис фронтынд Африкан национальна конгрессэй тала ба-рижа, засаг бариха байгшадтай урдаһаа тэмсэнэ.

Энэ амар һанаа үмөөндэ ороо-гүй эрилтэ табигдаа гээшэб гэ-жэ түрүүшээр һанагдаһыг бо-лохо. Гэбшье мүнөө үедэ ЮАР-та боложо байһаг үйлэ хэрэгүү-дыг хаража үзэхэдэ, энэ эрилтэ табигдаһаг зорилгоо элрижэ ү-э-нэ бшуу. Ушар юуб гээдэ, аф-риканецууд Африкан национальна конгрессэй ба засаг баригшадтай түлөөлэгшэдтэ хоорондоо хоорон-дөөнүүдтэй хэгдэхыг хүлээнэ. Эдэ хоорондөөнүүд тэдэнэр политич-

ескэ эрхэнүүдыг олгохо юм. Тини африканецууд засаг түрэдэ эрхэ өргө боломжотой болоо байна бшуу. Энэ африканецуу-даг тоо сагаан шарайтада ор-ходоо дүрбэ дахин олон юм. Тээд политическэ үйлэ хэрэгүүдтэ хабаадаһыг тула тэдэнэр Урда Африкын гүрэнэй эрхэтэн байха еһотой болоно. Харин Бангустан-да ажаһуугшад наагуураа эрхэ сүлөөтэйшье һаа, апартеид гүр-энэй эрхэтэд бэшэ ха юм.

Тээд энэ тэмсэлдэ хүснэ хэрэг-шэгдэнэ. Иймэ байдалтай тохоло-долом ушараар һанаагаа ехээр зобожо байһаг тухайдаа Африкан национальна конгрессэй хүтэлгэ-рилэгшэд үгэ хэлэхэдэ мэдүүл-гэ. Харин долоон жэлэй турша-да түрмэдэ һуһанаа һаяхан сү-лөөлэгдэһэн тус конгрессе тол-гойлогшо Нельсон Мандела эдэ үдэрнүүдтэ үнгэргэгдэһэн миниг дээрэ үгэ хэлэхэдэ, буу эбсэг ба хутагануудеа сүүлүүлжэ, «ада-лай руу хаяхынь» африканецуу-дыг урваһаг байна.

ЮАР-ай сагаан шарайтай хү-тэлбэрлэгшэд энэ удаа өхэл тэ-сэмгэй. Тэдэнэй зүгһөө айлгала, һурдаһаг гэлэн нэгдэлгэнүүд хэг-дэнгүй. Хэнэй эрхэ сүлөөтэй тү-лөө үни удаан саг соо тэмсэе, биди даа бүхы дэлхэй мүнөө хаража байг лэ гэлэнхүүгээр Пре-торини засагваранд аниргүй һуу-на ха юм.

Хара шарайтай зондо «дүү-рэн эрхэ» олгохын тула зарим-шуул гүрэнэй претельстватай хоорондөөнүүдэ хэгэ дурегүй юм гү даа гээд энэ боложо бай-һаг үймөөнине сэгнэбди.—гэжэ ЮАР-ай Конституционно хүгжэл-тын асуудалуудар министр Гер-рит Филльон мэдүүлһэн байна.— Бидэ хоорондөөнүүдыг эхилхынь африканецуудыг хүлээнэл байн-б-ди.

Хэрбээ хүсэ хэрэгшэлгын бо-люулагдаа һаан, орон дотор со-нистогдоһон онсо эрхэтэ байда-лыг болоулаа байгаб гээд оро-ной президент Ф. де Клерк тэм-дэглэбэ.

Преторини зонхилогшод нимэ үмгэ хэрэгүүдтэй болого байһыг урьд тухайлаһыг болоо. Манде-лын сүлөөлэгдөө, Африкан на-циональна фронтын хэрюултэй байһыг болоулагдаа, хоорон-дөөнүүдыг үнгэргээг гэлэн дурд-

халыг дэмжэхэдэ, тэдэнэр аф-риканецуудай хоорондоо хемо-ролдохыг, засагта өбөаһаа зүр-гэ дээрэлхэ бээ бээ түлхихыг оролдохыг мүн лэ урьд тажа болоо. Тиммэнэ үшөө удаан бол-зорт орон доторхи байдал ху-билеадахагүй байна ха юм.

Урда Африкада ажаһуугшад бидэ зүһэ шарайн үнгөөр лэ хубаарилжа хурашангйбди. Гэ-хэтэй хамта энэ үшөө политич-ескэ талааршыг олон үнгэнүүд бии ха юм: хэдэн партинууд ба нэгэ зүһэ шарайтанай бүлэгүү-дэй дунда элдэб хүдэлөөнүүд эм-хидгэдэнэ бшуу. Хэрбээ сагаан шарайтан тэдэнэй хууһаһаг пре-зиденттэй, претельстватай бай-бал, хара шарайтан нимэ юумэ-гүй байна ха юм.

Африкан национальна конгрес-сыг Урда Африкада, мүн гадаа-да африкан хүн зоной бүрүн эр-хэтэ түлөөлэгшэ гээд тоолоно. Тус конгрессэ Нэгдэмэл демо-кратиске фронт ба зүһэ шарай-тай нлгөө гаргалгатай тэмсэдэг үшөө хэдэн арбаад эмхинууд ба-римталдаг хараа бодолоороо дү-гэрхэ юм. Гэбшье зулусуудай «Инката» гэлэн политическэ хү-длөөн бии. Энэ хүдлөөнэй хү-тэлбэрлэгшэ Мангосуту Бутеле-зи гэгшэ бангустанууд хадаа тус тус угсатан хандаа үлэхэ гээд мидана. Тиммэнэ үмгэн дээрэ Урда Африкын зон зүһэ шарай-гаараа илгарзал өһотой гэлэн ха-раа бодол баримталдаг бшуу.

Гадна тус хүдлөөнэй түлөөлэг-шэд прамышленностьда нацио-нализаци хэгдгүй гээд Африкан национальна конгрессэй урдаһаа тэмсэнэ. Тингэжэ орон дотор шу-һата үйлэ хэрэгүүд үүдэгдэнэ. Сагаан шарайтанай хууһаһаг пр-авительстватай хэгэ хоорондөөнүүд-тэ ороной бузы хара шарайтание түлөөлһэн делегаци хабаадаха өһотой гээд һанагдана. Тингэгүй һаа, энэ орондо ачигал таба-нини сэлхынь хүндэ хүшэр бо-лонхой. Тиммэнэ африканецууд нэгдэхэ, хамтын платформотон болохо байна ха юм.

Мүнөө дээрэз нимэ абуула-нууд хэгдэнгүй. Урда Африкада хүнэй шуһан дамы адаарһаг. Энэнь эрхэ сүлөө олохо эрхтэй томо татана.

(ТАСС).

ХҮНЭЙ ШАДАЛ, НӨӨСЭ ХҮСЭН, ГЭЖА ЗҮНЮУ НЮУСА-НУУД ТУХАЙ

Энэ һонирхолтой

ЭГЭЭЛ ДУРАТАЙ
УНДАНИЙНЬ

Хүн эхдн саг соо нэгдэе аме-
риггүй, ото сүлөөгүй хүл дээрээ
ебэе, хүдэлжэ шадаагүй. Энэ
асуудалда 54 наһатай фини Таймо
Силло харюу үгэбэ. Нэгдэе тог-
тон торонгун, зуурандаа америка-
гүй, һандайлаа һуунгун, тэрэ ар-
бан сүүдэ соо хүл дээрээ ябаа,
үшөө тикэдэ энэ хүн 38 зоногто
нэгдэе унтаггүй, ото ябажа га-
рлан байгаа.

Бельгийн спортсмен Роше Пье-
кун Страсбург —Париж гэхэн
маршрутаар эшигшала спортмена
«Белгээр 1980 ондо үнгэргэгдэнэ
хүрээндэ илажа гарсаа һэн,
505,5 километрай хайе тэрэ 60
час 1 минута 20 секунда соо га-
талаа юм. Дунда ээргээр Пьеску-
н чэс соо 8 километр 489 метр
ябадаг байгаа.

Белоруссин гүрэнэй универси-
тетэй багша А. С. Шевченко пен-
сионерка Л. А. Картевинко хоер
1985 ондо Минск хотһоо Астра-
хань хүртээр ябагаар аяншалһан
байлаа. 43 үдэрэй туршада эдэ
хоер эхэнэр 2100 километр зай
гатаһан юм. Тэдэ эхэнхдээ тү-
мэр харгын далан зүбшаада, зар-
идаа автомашины субадаг дар-
дам шоссэ харгн дахаад ябадаг
һэн. Үдэр бүхэндэ тэдэнэр үглөө-
нэй 6 часта бодоод, гимнастика
эжэ бээ һоридог, массаж хэ-
дэг, хүйтэн үһээр бээ сүршэдэг
байлаа. Тингэжэ эхэнхдэ хоо-
лоор үлөө залгадаг һэн. Долоон
час хахадта аян замаа үргэлжлэ-
хүүлдэг һэн. Үдэр бүрн 50 кило-
метр ябагалдаг байгаа. Элүүр эн-
хэ, шанга бээтэй ябахын тула хо-
ер эхэнэр аяншалгада гарсаа. Минск
гараа хобсараад һуухада, үбшэ
бүрн һүжэрдэг, бээ муудадаг,
харин ябан жергахэда наһан ута
болодог, бээ солбоц, хүнгэн бо-
лоно гэжэ тэдэнэр үнэн зүрхэн-
һөө эгитгэнэ.

1988 ондо инженер Г. Бушув
кифарит абан байгаа. Энэ ушар-
һаа уданшьегүй пенсидэ гараха
баатай болоо һэн. «Та шадаал һаа,
сэбэр агаарта ябаарайгүй», — гэжэ
врачиууд захха һэн.

Бушув Ригзһээ эхилдэд, Вла-
дивосток хүртээр ябагаар зори-
то гэжэ шийдэбэ ха. 8 нара соо
энэ хүн 11 мянган модо зайе га-
талжа, гэртээ тон элүүр болоод
бусса һэн. Электрокардиграмма
дээрэ зүрхэнэйн шарха үгы бо-
лоод, тон элүүр гэжэ дарагдабэ.
Үдэр соо Бушув 50 километрай
зай гаталдаг байгаа.

Журналист Юрий Шумицкий
Москвада болоһон Олимпиадада
Владивостокһоо ябагаар эрхэн
юм. Москва хүрэхын тула тэрэ
жэл соо ябагаар махан байгаа.
Дан түргэншье бээ, юрын лэ
алхасаар гэххэлдэг һэн. Шумиц-
кий 1 час соо 6 километр зай
гаталдаг бэлэй. Тингэжэ аяар 24
килограмм шэгнүүрээ гэххэн, 11
паар гутал элэхэн байгаа. Зерим
үдэрнын 40 километр дабадаг,
25 килограмм шэгнүүртэй рюкзак
үргэлдэг һэн.

Зүгөөр ябагаар аяншалгаар Гин-
несэй рекордда америка багша
Джордж Роусдейл хүрэхэ өһоо-
роо хүртэнэ. Энэ хүн хэдэн зуун
мянган километртэ ябагалжа, 155
оронор аяншалһан байлаа. 75 на-
һатай Д. Роусдейл бүхы наһан
соогоо ябагаар аяншалһан бай-
гаа.

60-аад онуудай тэн багта фран-
цуз Жак Пьер Маркан Калифор-
нийска «үхэлэй хүндэ доро гэгээр»
(Долина смерти) гэшые ябагаар
хүл нүсгөөр гатаджа гараһан
юм. Юндэб гэхэдэ, энэхэн эл-
һэн гүби гэгээр гэххэын аргагүй

халуун, юрэдөө пэшэнэй шэрэм
мэтэ болодог юм. 8 сүүдэ соо
150 километр ябажа, Маркан сүл
губине гатаджа гарсаа һэн. Энэ
48 градус халуун болодог, элһэн
дээрэхи температура 90—95 гра-
дус хүртээрэ халадаг юм.
[Эрдэм ухаанай туйлалтанууд
медицинада гэһэн брошюраһаа].

ТҮРЭЛХИД НЭРИМЖЭТЭЙ БАЙГТЫ

Урда Африкын нэгэ бүлэдэ бо-
лоһон ушар видеофильмүүдые бо-
лон телепрограммонуудые тата-
гараагүйгөөр хаража байдаг үх-
бүүдтэй гэртэхидэ һургаал бо-
лохо ёһотой. Ушарын гэхэдэ,
бүхы шахуу сагаа гэртээ телсан-
зорээ хаража үнгэргэдэг 12 на-
һатай Жайме Хенинг гэдэг тө-
лөвизорһээ боложо, наһа бера-
шоо.

«Санди таймс» газетын мэдээ-
сэхэнэй өһоор, тэрэ үдэр телеви-
зорээр наркотигуудые худалдадаг
хүнүүд тухай дамжуулгын һуушын
хуби харуулагдажа байгаа. Үз.
Тинхэдэ хоер эзмэтэ нюурай бо-
жо үхэжэ байһание аргагүй элээр
харууһан кадрнууд түгсэхэдэ
үнгэрһэн байгаа. Тэрэнэй һуу-
лээр хахад чэсай үнгэрһэн хойно
Жайме эхэ, эсэгынээ таталга соо
үлгэлдэшөөд хэбтээ ха. «Телеви-
зорээр хараһан юмэнуудһээ на-
жаама наададаг хүбүүн юм һэн»,
— гэдэ эхэнэ хүбүүгээ дурсахадаа
тэмдэглээ. Тэдэ хүбүүнэй түрэл-
хид тэрэнэйнгээ ямаршье дам-
жуулга хаража һуудагые нэгэ-
тэшые анхаржа үзөөгүй ха. Тус
бүлын табан үхбүүдтэй эгээл ба-
гын болохо Жайме видеофильм-
үүдтэ илангала дуратай байгаа.

ЧАС БҮХЭНДЭ ХЭБЛЭГДЭХЭ

ЮПИ агентста, «Стейтс ньюс
сервис» болон «Файнэншл уорлд»

гурбан хамтаржа, нэгэ час бо-
лоод лэ хэблэгдэжэ банха га-
зетэ гаргаха предприятн байгуул-
ба. Тэрэ газетэнь ороодоор «Һүүл-
шын һонинууд» гэжэ нэрлэгдэнэ.

Шэнэ газетэ 20 хуудатай юм.
Тэндэнь дүн хамта 50-яад статья
болон бусад материалнууд оро-
но. Тинхэдэ эхэнхи хубинь со-
носхолнуудһаа бүридэнэ. Тэдэ-
нэйнгээ хүсөөр предприятн мүн-
гөөр хангагдадаг байха юм.

Гэхэ зуура, уласхоорондын бо-
лон орон доторой соносхолы мэдээ-
сэлнүүд, биржын һонин, сагай
үлэрл тухай мэдээсэлнүүд нэгэ
час болоод лэ шэилэгдэжэ, нэ-
мэгдэжэ байха юм.

Вашингтонһоо апрелин 2-то га-
раһан аварейсын пассажириууд
тус газетын түрүүшын уншагшад
болоо юм. Нэгэ харын үнгэрһэн
хойно тэдэ газетнүүд Нью-Йорк-
һоо ба Бостонһоо гараһан пасса-
жирнуудай дунда тараагдахаар ха-
раалагданхай.

БИШЫХАН ЭЖЫНЭР

ФРГ-дэ олон жаахан басагад
һургуулида һуража байтараа, эжы-
нэр болошоно. Энэ ушар обще-
ствын болон түрэлхидэй һанаае
зобооно гээд Баруун-Германийн
газетэ бэшэнэ. 1988 ондо 13 на-
һатай 8 басагад, 14-тэй—52, 15-
тай 250 басагад эжынэр боло-
шоо.

Залуушуулай дунда харилсаа-
нуудые шийдэхэдэ эндэ үнийнэй
нюуса бээ болонхой юм. Мэр-
гэжэлтэдэй тэмдэглэхэнэй өһоор,
үргэжа ябаа залуу үетэн нимэ
харилсаагаар үлүүсэ һонирхоно
бээ, харин гэр бүлэ соогоо тү-
рэлхидэйн зүгһөө тэдэндэ ан-
харал һулаар хандуулагдаа, тү-
һатай зүбшэл саг соогоо үгтэнэ-
гүй.

Ямар орондо өфн эгээл өвээр
үүдэг ааб? Хэрбээ та Бразилида
гээд болоо һаа, алдуу хэжэ. Дэл-
хын эгээл үндэр рекорд энэ та-
лаар Финляндия туйлагданхай.
Энэ ороной хүн бүхэндэ хүсөөр
үзбүү оруулан, жэлдээ 12 ки-
лограммһаа дээшэ кофе хүртэнэ,
Финнууд кофеине национальнэ ун-
дамнай гэжэ тоолодог. Хойто
ороной хүн бүхэнэй үдэртэ 4—5
аята кофе уузань юрын нормо
болонхой юм.

Кофине одоо өхээр сэнгэжэ
шадаха финнууд хадаа өһоотор
шанагдаһан кофеине үнэтэйдэ тоо-
лодог юм. Түргэн хайладаг кофе
тэндэ тоогдодоггүй шахуу.

Энэ орондохн эд баруанай хэ-
дн үндэр сэнтэй гэжэ мэдээжэ-
шы һаань, харин кофеин һана-
һанһаа хамда сэнтэй юм. Тэрэн-
һээ гадна магазиннуудын хирэ-
хирэ болоод лэ, юумынгээ үнэ
сэнгые доошоны болгодог. Нүбэл-
гэн эхэнэриүүд тэрэ үеын һам-
баашалан, кофеин ехэ нөөсэ бэл-
дэжрхидэг заншалтай.

ИНДЕЕЦҮҮДЭЙ УГСААТАД

Хүнэй гаталашагүй намга нел-
хитай, бүртэг шэдхэтэй Амазон-
ко мурэнэй гүн дунда сагаан ша-
райтай хүнүүдые огто хараагүй
индеецүүдэй 50 шахуу угсаатад
ажаһуудаг юм гэжэ Бразилин
эрдэмтэд-антропологууд баталаа.

Эдэ угсаатадтай уулзажа, хол-
боо барисаа тогтоохо гэшэ ай-
хабтар хүшэр хүлдэ байна гэжэ
Посуэло тоолоно. Эрдэмтэдэй хэ-
дн оролдошые һаань, индеецүү-
дэй араа угсаатан мүнөөнэй хүг-
жэлтэ дэбжэлтэтэй амер нэгэн
холбоо барисаа тогтоохын тула
13 жэл соо ядалсажа байна гэжэ
тэрэ жэшээ болгон харуулаа. Тин-
гэбшые мэдээжэ бээ угсаатад-
тай үгээ ойлголсохо гэһэн нэ-
дэлжүүд үргэлжлүүлэгдэхэ юм
гэжэ Бразилин эрдэмтэ баталба.

[ТАСС].

Манай фотограф Саша Бородулин «Рос-
сия» гостиницада номер бүрн урид захи-
һан байжа, бидэ эндэ эрн сасуугаа яһала
һайнаар түбхнэбэбди. Энэ гостиница
Улаан талмайһаа хоер алхам газарта га-
хээр оршонхой. Энэманай нэгдэхөөр, ха-
рин хоердохөөр юуниинь һайн бэ гэхэдэ,
гостиницын хажуугаар сэбэр гоё һамгад
тогтодожо һаладаггүй.

Түрүүшын үдэш бидэ «Мистер Москва»
гэжэ конкурсын үнгэргэгдэхэ дискотекта
ошобобди. Элдэб янзын мисс, миссис бо-
лон мистернуудэй конкурснуудые үнгэр-
гэдэг байхада хамаагүйл гэжэ Советүүдэй
орон һаял ойлгобо хэбэртэй. Саша Боро-
дулин сэбэр һамгадые обөөрхые оролдон,
нишэ тиншээ хараашалһаа...

Олон дахбар гэрнүүдтэй нэгэ микрорай-
ондо энэ дискотекта түбхнэйнхэй байба.
Хажуугаарнь эхэл үзэмжгүй байдал обсо-
родоно. Клубай үүдэ татажа үрдэсгүй
байтарнай, багжагар томо бээтэй нэгэ за-
луу хүн гаража ерээд, 20 түхэриг эри-
шэбэ...

Клубай досоонь орон гэхэдэмнай аме-
рикан залуушуудал адли ажиниүүдые,
«Найки» болон «Рибоки» гэжэ эмблемэ-
нүүдтэй хүүртнүүдые үмдэхэн залуу хү-
нүүд хатаржа байба. Гансал баруун оро-
ной сасуутанһаа юугээрээ абаһээр илгар-

наб гэхэдэ, тэдэнэр муугаар хатарна, хо-
ердохөөр, ойро зуура энэбхилхэдэнь муу-
хай шүдэнүүд харагдаха юм. Саша эрээ-
дүйн модельнуудые бэдэржэ, урагша хой-
шоо абана. Дүрбэн сэбэр басагадые оло-
жо, тэдэнэртэ хигэжэ хандабабди: «Бидэ
гоё һайхан зурагуудые харуулдаг журнал-
да хүдэлдэгбди. Таанадые шэлэжэ, модель-
нүүд болохыетнай дурдахаа байнабди.
Юун гэжэ һаненатй»

Москвада хүдэлмэринин үдэрнүүд нимээр
лэ эхилшэбэ. Саша түрүүшын үдэр агенти-
нүүдэй бүхэлн сетэ эмхидхэжэ, кандидат-
кануудые нарин нягтаар шэлэхые оролдоо.
Ерээдүйн журналай гэдэрта харуулагдаха
фотографн Улаан талмай дээрэ буулгада-
һан байха ёһотой һэн. Ингэжэ бидэ дүр-
бэн сэбэр басагадые өбаад Кремль тээшэ
ошобобди.

Амаралтын үдэш байһан тула талмай
дээрэ хүн зон олон, эхэл хүлгөөтэй... Са-
ша Василий Блаженнын сүмын дэргэдэ
нэгэ зохид газар оложо, басагадые буул-
гажа эхилбэ. Олон тоото туристууд, сол-
дадууд, Кремлийн харуулашад дүтэлжэ эр-
бэшые, һаалта хэшые оролдоогүй. Ямар
юумэ хэнэбэ, юун боложо байнаб гэжэ
нэгэшые хүн һонирхон асуугаагүй. Энэмаа-
надые эхэтэ гайхуулаа. Юрэдөө СССР-тэ
ямаршые юумэ хэхэдэ болохо байна гэжэ

одоол ойлгоо һэмди.
Москвада нэгэ хэды үдэр хүдэлһэнэй-
гөө удаа бидэ Сочи ошото гэжэ бодо-
бобди.

Аэрофлотой дотоодын рейсээр (совет
авиакомпани) индэхэ гэшэ хара зобо-
лон гэжэ сэхыень хэлэхэ байнабди. Пасса-
жирнуудта нимээр хандаха ушарнуудтай
түрүүшынхээ дайралдаабди. Арай шамай
гэжэ самолёдой салон руу ороод, муухай
гэгшын бүрэлхэтэй креслэнуудтэ һуулаш.
Салон соо ямаршые журналнууд байхагүй.
1,5 час тухай индээд байхадамнай, стюар-
дессын хубсаһатай томо гэгшын матрешко
гаража ерээд, саарһан стакантай жэмээсэй
унда гартамтай барюулжархива. Уһанайн
амтан муу...

Франкфурт хүртээр аэрофлотой биле-
дуудые «Пан америкэн» компанин биле-
дуудуудээр һэлгээ гэжэ эрид шийдээ һэм-
ди. Юрэдөө совет ороной аэрофлот нимэ
байха гэжэ һанаагүйбди.

...Сочидо элдэб янзын хүнүүдэй олон
гэшэнын Эндэ бээ наймаалдаг эхэнэриүү-
дые бии. Архиншан үбгэнтээс гэртээ байн-
хаар нимэ газарнуудуудар ябажа, бээз «Тя-
маала» һаамитай дээрэ гэжэ тэдэнэр һан-
даг хаш. Энээгээрээ тэдэнэр мүнэ, хуб-
саһа хүнэр, үнэтэ зүүдэлнүүд, перфюме-
ри гэхэ мэтые олоно.

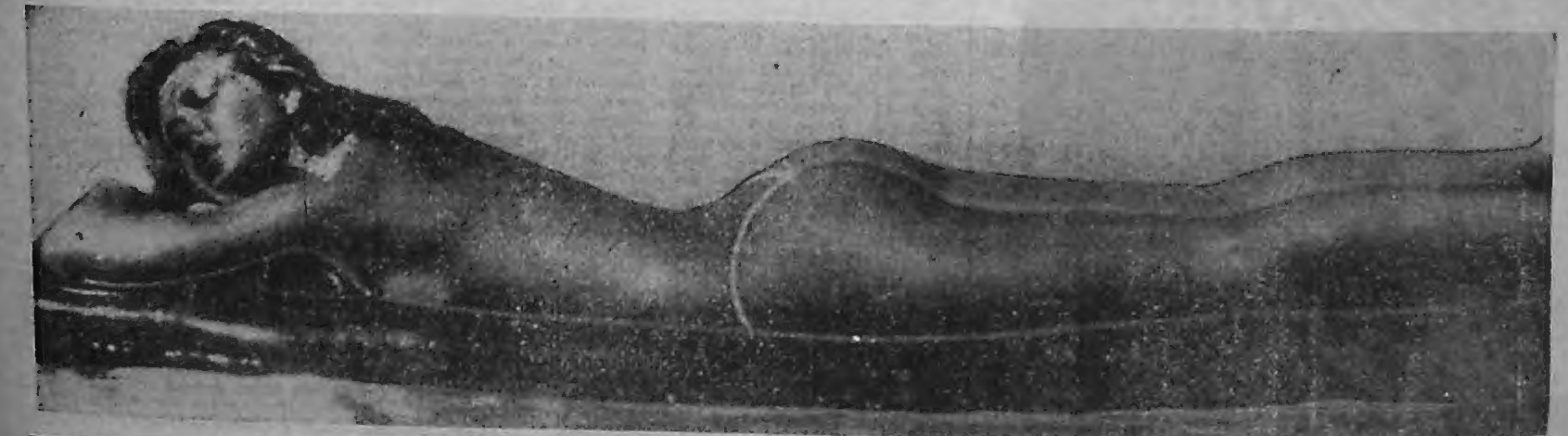
Сочини гудамжа болон сээрлигүүдээр
ябажа, басагадые буулгабабди. Фонтанай
дэргэдэ олон буулгабарн хэбди. Сочини
сээрлиг соогуур амаржа байһан нэгэшые
хүн мааньдта дүтэлжэ, юу хэлэбта гэжэ
асуугаагүй. Хоер чэсай туршада нүсэгэн
басагадые буулгаһан байнабди. Бассейнэй
администрацийн нэгэшые хүн мааньдта
ажалалта хээгүй. «Беверли-Хиллс» гэжэ
манай отелыда нүсэгэн басагадые огто-
шые буулгуулахагүй һэн. Тинхэдэ Совет
орондо илээд ехэ хубилалтанууд боло-
жо байна гэшэ аабза. Буулгабаринуудые
эмжэлтатыйгаар хэжэ дүүргэдэ, гэртээ бу-
сахааа түхээрбэб. Асарһан бүхы юумээс
СССР-тэ орхимо, барнха бага юумэтэй,
ехэл хүнгэн һөөргөө бусахаб гэжэ һанаа
һэм. Тэдэ гэнтэ элдэб янзын гарай бэлэ-
гүүдтэй хайрсагууд, матрешконууд, галсту-
гууд, медаль болон тугууд, майханууд,
эрхи болон бэшэшые элдэб янзын зүйл-
нүүд сугларшаба...

Эдээн сооһоо амер юумэниинь намда
тон үнэтэйгөөр һанагдааб гэхэдэ, Улаан
талмай дээрэ болон Сочидо буулгаһан зу-
рагууднай... Эдэ зурагуудаа 1989 оной ап-
релин 10-да «Тайм» журналда гаргуулаа
һэм.

«Плейбой» журналай материалнуудуудар
ИМА-пресс].

«Плейбой» журналай продюссер уршагта ябадалнууд тухайгаа хөөрэнэ

„БҮХЫ ЮУМЭН ХУБИЛШОО...“



1577 ондо Дотор Монголд түмэдэй Алтан-шэрээт хаанай гурбадай Далай-лама Содном Жамсые залажа урихангаа хойшо хори буряадуудай дунда буддын шажан дэлгэрүүлэгдэ- лэн түүхэтэй. Тингэжэ эртэ ур- да сэгһаа хойшо өнөжөөн бөө шажан хүнэһэн юм гэлсэ- дэг гээшэ.

Бата-Мүнхэ хаанай бусад үрч бээнэр монгол арадай агамад тайжанар боложо хууһан гэлсэ- дэг. Тэрэнэй нэгэн Пүрэб- Буладай дүрбэдэи үеын Бу- анта-Сэсэгэй хаан шэрээ да- ража хууһан сэгтэ 1594 ондо Хорини арба нэгэн эсэгэнэрэй улад зон тэрэ хаанай мэдэлэй болохо холонгууд аймагай эзэн бүүбэй-Бээлэй баатар ноёной албатан болоһон юм ха. Бүү- бэй-Бээлэйи түрүүшын хатай- наа түрэнэн Дай-хаан тайжа 1600ндэ бэрини буулганд бэри Бальжин хатан хадаа Мон- голлой баруун аймагһаа бууһан, бүүбэй-Бээлэй баатар хүүбүүгээ хүн болгожо, албатан зонһоо үнөөхи Хорингоо хонгор арба нэгэн обогтоноо мэдэлдэнь үгэһэн. Хорин арбан нэгэн обогтоной хүүхүүрүүд галзууд, гушад, харгана, хуасай, хуб- дууд, батанай, шарайд, бодон- гууд, худай, сагаан болон халы- бан обогтоһоо үдэлхэн, үнэр- жэлхэн олон түмэн бурлад уг- саатан тэрэ холын сэгтэ Ар- гунь мурэнэй зүүн гар талада оршодог Улирэнгэ гэдэг гол-

до ажаһууһан юм. Дай-хаан тайжын албатан болоһон Хо- рини арба нэгэн обогтоной за- рим нэгэнинь адууһа малайн- гаа бэлшээрини тала хаража, Улирэнгэһөө наашаа Онон го- лоор, Хүхэлбын, хубшэ ша- дар, Ага болон Түүргэ нота- гуудээр нүүн тараһан, удаань бүри олон болоходоо, Хелго, Худан, Үдэ, Түгнэ, Итанца бо- лон Бэшүүрээр, хойшоо—Байгал шадар, Сэлэнгын баруун бээр, зүүлжээ—Ярууна, Витин туласа нутаглан ажаһуудаг болоо.

Хойто Монголд, тэндэһээ хойшоо дамжан, Хорини бу- рлад нутагуудта буддын ша- жан дэлгэрэн нэбтэржэ эхил- бэ. 1673 ондо Халха Монгол ба өөлүү хоер обогтон эбэз таһаржа, өөһэд хоорондын дайн дажар болошобо. Өөлүү- рэй түрүү Галдан Бошогтын сэрэгэй хаан хүрээдэ довтолон ороходонь, тэндэ хуужа бай- хан түбэд болон монгол лама- нын тэрьсэлжэ, хойшоо хори буряадуудай газар дайда руу ошохо баатай болоо. Тэрэн- лээ шалтагаалан, ламын ша- жан түргэнөөр дэлгэржэ, бөө мургалтэниинэ түрнжэ захалба.

Хори буряадуудай дунда ла- манарай 150 болоходо, 1741 ондо оролой хатан хаан Ели- завета Петроангай залынгаар комплект баталагдажа, ахалаг- шань тангууд ороной Агаан-

ХОРИ БУРЯАДУУДАЙ ДУНДА БУДДЫН ШАЖАН ДЭЛГЭРҮҮЛХЭН ТУХАЙ ТҮҮХЭ

Пунсыж соржо лама болоһон гэхэ. Энэ лама Сэлэнгын сон- гоол обогтоной лама Дамба- Держаа Залагай гэдэгтэй зүб- шэжэ, тэрэл жэлдэ Сүхын Хи- лганата гэжэ газарта нэгэ эшэ- ги гэрые дуган болгожо, тэн- дээ хурал, мүргэл хэдэг бо- лоһон юм. Мүн энэнтэй ээр- гэшэн лама Жэмбэ Агаадын гэгшэ Хүл нуурай эрьсэд ба- ха нэгэ эшэги дуган табижа, хурал мүргэл үйлэдэжэ эхилэ. Ород гүрэнэй хаан шэрээдэ Петроой хуужа байһан жэлүүдэ- тэ Хорини буряадууд албата түлбэрэ энгай арһаар түлэ- дэг байһан. Тэрэниниин ород приказнигууд суглуулдаг, бу- ряадуудые хашадаг, дарладаг, мэхэлдэг хэн. Доемхотой бу- рлад айлнуудай үхибүүдые Итанцын острогто абаашадаг, эдлүүрини хайн газарынь бу- лимтаран абадаг болобо. Эдэ мэтын тасалжэ хашалан үзүүл- дэг болоһон ушарһаа галзууд отогой зайһан Бадан Турахиин Хорини арба нэгэн обогтон- лоо нэгэ нэгэ этнэгэмхатые оло- жо, бүхэлм делегаци бүридүү- лээд, 1702 ондо ород гүрэнэй түб хото Москва мордохон юм. Энэ холо эдэнэрэй зори- һон ушар хадаа хори бурлад зоной үзэжэ байһан хашалан тухай ород уладай эзэн Петр хаанда гомдол бариха гэхэн хүсэл оролдолго болоно бшуу.

тература гаргууланхай. Дасан болон дугангуудта үзэгдэл, грамматика, бэшлэг, багахан учебнигууд, дидактическа бо- лон ондоошье литература хэб- лэгдэдэг байгаа. Г. Гомбоов, Г. Тугулууров, Г. Дылгыров, Г. Номтоев, Х. Гальшнев (Хэжэн- гын дасангай штатна лама), В. Юмсунов (хори буряадууд- дай түүхэ бэшгэй автор—Доо- до Худанда ажаһууһан), Ш.Н. Хобитыев (гэбшэ, удаань аха- лагша тайшаагай туһалагша, түүхэтэ зохоолой автор—(Хэ- жэнгэдэ түрэнэн), Д. Дамжи- нов болон бусад түбэд болон монгол хэлнүүд дээрэ учеб- нигуудые, толинуудые гаргаха хэрэгтэ эдэбхтэйгээр хабаада- хан, нилээд өхэ хубитаа оруул- хан байха юм.

Ямаршье сагта энэрхы һай- хан сэдхэлтэй байха хэрэг- тэй гэжэ урданай өһо заншал- нууд хургана. Бүхы амиды юу- мэндэ галтайгаар хандоха, ала- ха, ходохагүй гэжэ ходо зааг- дадаг байгаа. Ой модо шатаа- ха, хулгай хэхэ, худалаар хэ- лэхэ, хоб-жоб тарааха, ондоо хүнүүд тушаа муугаар хэлэхэ, хоһон үгэнүүдээр дашуурха гэхэ мэтэ шөө үзэгдэдэг, шоб- то харагдадаг хэн. Эхэ, эсэгээ, аха наһатанин, үбгэд, хугшэ- дые, багшанарые хүндэлхэ гэ- шэ гол уялга байгаа. Хорор бусалхагүй, хүндэ атаархаагүй, сүхалаа хүрэхгүй, шэхэндэ ха- жар үгэнүүдые хэлэхгүй, ямаршье үедэ һэшхэлэ гээ- хгүй гэхэ мэтээр хургадаг хэн.

Хэдэн дасангуудые нээһэнэй һүүлээр Худанай дасан зохада гарашоо хэн. Зүүн Сибириин генерал-губернатор Николай Николаевич Муравьев-граф Амурскини зүбшөөлэй өһоор, Худанай дасан Хэжэнгэ толой хойто талада Заха-Шэбэр гэжэ горхоной адагта нүүгдэжэ аса- рагдаба. Энэ 1853-1855 онууд- та болоо хэн. Тингээд дасан Хэжэнгын гэхэн нэрэтэй бо- лобо. Тэрэнэй түбэд нэрэ Да- ши-Лхунболлинг «Храм массово- го блаженства» болоно. Лхамо дасанинэ сахин хамгаалагша болоо хэн.

Хэжэнгын дасанай ламанар болон хубарагуудай тоо 520 хүндэ хүргэгдэбэ. Гэхэ зуура, засагаар баталагдаһан тушаал- та ламанар шэрээтэ лама тү- рүүтэй 14 хүн байгаа. Тэдэ элдэб нэхэбэри татабарһаа сү- лөөлэгдэдэг хэн. Тушаалта ла- мада салин хүлхэнэй орондо сөбшалангай газар үгэдэг бай- ба. Зөбайкалин дасангуудай тушаалта ламанарые Забайка- лини засагай губернатор, шэ- рээтэ ламые Эрхүүгэй гене- рал-губернатор баталдаг бай- хан юм. Хэрбээ түрэлхндэй зүбшөөлөө үгэжэ, хүүбүүгээ ла- ма болгохо хүсэлтэй байгаа һаань, хорюод онуудай тэн бо- лотор хүн бүхэн лама болохо өргөтэй байһан юм.

1891 ондо Хэжэнгын даса- най доодо дэбхэрей корпусые хирпинсээр бариха дүүргэбэ. Дасанай нэгэ талань 10 сажан хэмжүүртэй, 4 сажан үндэр- тай, тэдээн дорохи модон хо- ер дэбхэрын уйтан болгогдо- хон байгаа. Тэрэ жэлнүүдтэ Чойро («Цанит» факультет) гэ- хэн монастырска хургуули нээгдэ бэлэй. Гол дасанинэ тойроод, хоер дэбхэр гурбан дуган болон мүргэлэй бусад түхээрэлгэнүүд бодхоогдонхой байгаа. Тэдэ гэлэл, Майдарын сүмэ, мүнхэ мавин, найман шодон-субарганууд болоно. 1919 ондо Хэжэнгын дасанай дэргэдэ («Джарунхашор» гэжэ субарга баригдажа дүүргэ- гдээд, ариудхагдаа бэлэй. Энэ- най Непалай Катманду город шадарай райондо оршоһон суу- та «Боднатх» гэхэн субаргые бага болгожо барта бшуу.

Урдандаа дасан бүхэн хүн зоной ажаһуудаг газарыо тү- лөөлдэг байһан юм. Дасанай хүрэнэй газар тэнь мүргэлэй бусад барилганууд, гэрнүүд ба- ригданхай байдаг. Гэрнүүд соо ламанар болон хубарагууд

ажаһуудаг хэн. Хэжэнгын да- сан баһал тинмэ байгаа. Тэрэ айхэбтар гоё һайханаар бариг- даһан юм. Хорюод модоной газарһаа тэрэнэй шэмэглэл яларан толорон харагдадаг бэ- лэй. Дасанда хабаатай бүхы барилга хэдэн 100 гаран мян- ган түхэригэй болоо хэн. Энэ мүнхэ зөөри арад зоной хү- сөөр суглуулагдажа, эдэ бүхы мүргэлэй барилганууд бод- хоогдонхой байха. Эндэ хэды олон мүнхэшэ, алташа дэрха- шуул, һинлүүршэ уран зураа- шад, хэблэлшэд, модон болон бусад зүйлнүүд дэжүүр һин- лэгшэд, түмэр шудхадаг дэр- хашад, угалазтуулан оёдог хэ- нэрнүүд уран бэлнэгэ гүйсэд һайнаар хэрүүлжа, дасан дуган- гуудые шэмэглэн геолсоһон байна. Тэдэнэй тоодо бурла- дууд, монголнууд, түбэдүүд, хитадууд оролсоһон байха.

Чисаанын дасан тухай хэдэн үгэ хэлэбди. Тэрэ дасан 1828 ондо баригдаа бэлэй. Гол да- сан гурбан дэбхэр, мүн 5 ду- гангуудтай хэн. Нэгэ дуган- гын хоер дэбхэр байгаа.

Чисаанын дасанда 300-гаад тухай ламанар, хубарагууд бай- хан юм. Хэжэнгын дасанһаа бүри урид үннэй «Чойро» шу- далжа эхилхэн. 1930-аад оной тэн багаар дасан хаагдашоо бэлэй. Барилгануудай зарима- ниниинэ задалагдажа, нүгөөдүү- лынь хургуулин гэр, хүнүү- дэй ажаһууа гэрнүүд болгог- добо. Нэгэ дугангай байһан далаад онууд болотор байдаг хэн. Тэрэнини клубые, трак- тористнуудай ажаһуудаг хам- тын байрашые болгон хэрэг- лэдэг бэлэй.

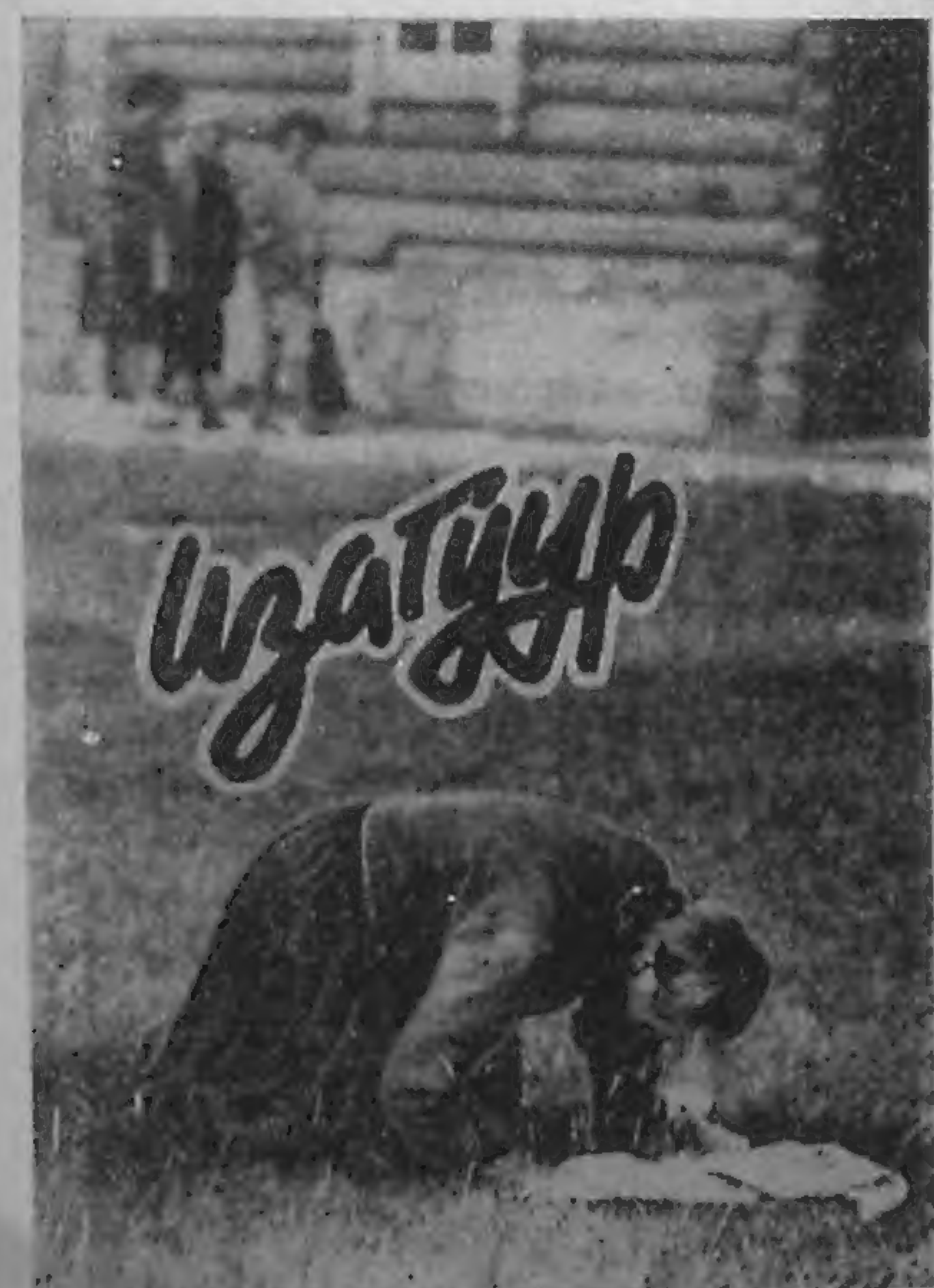
Хорюод онуудай хоердохн хэхэдһаа ламанарые дором- жолжо, түрижэ, дасангуудые һандаргажа эхилээ бэлэй. Энэнтэй хамта, засагайхндай, атеистнүүдэй зүгһөө шаманда шүтэдэг хүн зон хашагдадаг, наһагдадаг болобо. Гушаад онуудта ламанар, нүүгтэй хү- нүүд олохон гэмтэ ябадал гар- гаа гээд гэмнэгдээ бэлэй. Ла- манарые арадей дайсан мэтээр тушаажа, сүлэжэ, лагерьнуудта элгээдэг байба. 1936 оной февраль һарада Хэжэнгын да- сан хаагаа хэн. Үнэ- тэй сэнтэй элдэб зүйлнүүдые, хоморой шухаг номуудые Хэ- жэнгын дасанһаа түбүүдтэ аса- раагүй байгаа. Бусад дасан- гуудһаа Улаан-Үдэ, Ленинград асарагдаһан, хадгалагдаһан ни- лээд олон үнэтэй сэнтэй зүйл- нүүд мэтээр Хэжэнгын дасан- һаа тэдэ хоморой шухаг но- муудые, бүтээлнүүдые абажа хадгалхаар лэ байгаа ха.

Дасан дугангуудые худан һандаргахын тула гол түлэб 16—20 наһатэй залуушуулые элсүүлдэг хэн. Иймэ эдир гул- мэр залуушуулые айлгадаг бай- хан юм. Хэрбээ шиниин холын түрэлшин лама гү, али нодар- ган бави байгаа һаань, шамайе тушааха гэхэ мэтээр элэхэ- дэм тэдэ айһандаа элэхэн үгэ соонь ябадаг хэн.

1946 ондо Ивалгын дасан баригдаба. Ивалгын дасанда асархын тула Хэжэнгын даса- най ламанарһаа хиншье олоо- богүй. Динлэнхэн олонхын түр- мэ шоронгуудта, лагерьнуудта наһа бараһан, амиды үлэлхн заримашуулын сүлэлгэдэ бай- гаа.

Шаманда шүтэдэг хүн зон олон гэжэ элсэдэг. Энэмнай асарлагүй баримта болоно. Фридрих Энгельс «Анти-Дю- ринг» гэхэн зохоол соогоо бэшһэн байдаг: «Бурханда ту- һалха гүбэд, атеизмые шүтэл- гын орн ганса баалалтын һүл- дэ тэмдэг болгохо байнебди... Шаманда эсэргүүсэн дай со- носгобол, бурхан шамангай фанатизмые шангадалгын эр- хим һайн эбсэг болохо!»

П. БАЛДАНДОРЖИН, дайнай болон ажалай ветеран.



Ж. ХАЛБАЗЫКОВОЙ фото.

Хорини бурлад зон Петр Алексеевич хаанин «Абай баа- тар сагаан хаан» гэжэ алдар- шуулан дурдадаг байгаа. Ба- дан Турахиной делегаци Мос- ква хото хүржэ, 1703 оной февралини 25-да гомдолоо эзэн императорта барихадань, тэрэ бурлад албатанарые эн- хэрэн хайрлажа, 1703 оной мартын 22-ой Сибириин при- каз-грамота үршөөгөө. Хорини бурлад зондо элдэб эсын ха- шалан үзүүлхэ ябадалые эсэс- лэн хорийон захиралта Эрхүү- гэй ба Нэршүүгэй тушаалта- да буугаа гэхэ.

Үдэ голы бассейни шадар, мүнөө үеын Хори, Ярууна, Хэ- жэнгэ болон Загагай нота- гуудай дэбихээр дээрэ 1773 ондо түрүүшын дасан бариг- даа хэн. Түбэд ороной уран дархан Наксо Лубсан Шираб дугангай шэрээтэ боложо та- бигдаһан байна. 1795 ондо Анаагай дасан, 1825 ондо Аса- гадай дуган, 1826 ондо Эгэ- тын, 1828 ондо Чисаанын да- сангууд байгуулагдаа.

Буддын шажан мүргэл бу- рлад арад зоной болбосорол- до нилээд өхэ үүргэ дүүргэ- хэн байна. Ламанар арад зо- нини гэгээрүүлгэдэ, үзэг бэ- шэгтэй болголгодо айхэбтар өхэ хубитаа оруулжа шадаа. Эр- дэмтэй бэрхэ ламанар санскрит, түбэд, монгол, заримдаа хитад хэлнүүдһээ һонирхолтой ор- шуулгануудые хэжэ, тусхай пи-

Газарай нюруу дээхэнүүр мүл-
хнэн сайбар борохон манан дэг-
дэж, шөргөл улаан наранай ша-
рахын улам гааран, хүнүүдэй
сэдэлдэ нэра ногоо дэлгэхэ-
дэл гэнэ. Ингэжэ Сэнага нутагай
салгидама ажалай үдэр эхилнэ.
Баатар хаан уулын хормойгоор
хонгоо найхан дуун заримдаа уян-
гатай зөөлхэнөөр, үгышье хаа,
огсом солгон гү, үшөө ута бо-
гони болон эдэлхэ юм.

Гэрэлтэ эсэгынгээ нааралай амьс-
нэгшье удаа татангүй, улам бүри
дура зориг татан эршэдэн дуу-
най абган тээшэ элгэ зүрхөө
хайлан гүйлгэнэ. Хээрэ талын до-
холсо, ой тайгын суурьтасаа хэн
хүүхэн дуулна хаб гэжэн бодол
Гэрэлтын толгой соо бии болоод,
басаганай хоргодон холодохогоо
түрүүн уулзаһайб гэжэ тэбдээр-
рээ болоно, нааралын дэншээ,
соерхо туман гэдэһэ түзэнниинь
таһа буушахаа банһандал үбдөөд
һаланагүй.

Хүтэлье дабамсаарнь үнэхшэ-
мөөр бэша зүйл урдань харагда-
жа байба: нүрэгэр, томо даржа
нүүлн хажуудахы тэбсэг дээрэ
ута үһэтэй басаган олон түмэн
зоной урда дууландал хангуур-
дажа, Гэрэлтын дүтэлхы оройшье
оёорбогүй. Хоёр хүхэн дээрүүн
һанжаһи гээгэнь хара хилэн
шэнгээр наранай гэрэлдэ толото-
но.

Гэрэлтэ хэнэй нимэ сэнхир
кофто, улаан плати үмдэдэгынь
холоһоо танижа:
— Дулмаажы!—гэжэ хашхарха
юм.

Басаган толгойгоо хинсагад гүү-
лэжэ, гээгэзэ хойшонь хаяад,
тэбсэг дээрһээ хүрэжэ бууха-
даа асуугаадижа:

— Гэрэлтэ, хаанаһаа гээшэбши?
— Таагыш даа: хаанаһаа гэжэ
һананаһи?

— Улаан-Үдэһөө!
Гэрэлтэ таабагүйш гэнхэндэл тол-
гойгоо һэжэлэн хойноо асууба:
— Шн хэндэ дууланаш? Зон-
шин алиһи?

Дулмаажы ой тээшэ зааба.
Гэрэлтэ тэндэ эхннншье хара-
багүй, бүтүүржэ ургаһан бүдүүн
нарин, ута богонн хуша, шэнэ-
һэдтэ дуулна гэшэ алтай?

Гэрэлтэ нааралаа гурьбелдажа,
тунга ногоондо табигархөөд, хэн-
тэг нээрүү тоншулда элдүүлжэ
нүхэтэһэн хушын тэбсэг дээрэ
Дулмаажытай эргэлхэ гэнэн аад,
энэһнхэн өрсөба.

Дулмаажы Гэрэлтые шарайша-
лан, магнайдахы анханһаа бии хо-
бдолтой атергаарыи һонирхобо.
Шэрүүмшэг аад, хүйтэн шэгтэй
ноядын хубүүнэй һанаата бо-
лонынь гү, али амар нэгэн бодол-
до абтайһы гэрэлһэн хэбэртэй,
басаган нүгөөдхынь юур дээр-
рһээ үшөө юушьеб уншаха гэ-
һэндэл гэтэжэ, үшөө удаан юу-
шье бү дуугарһан даа гэжэ һана-
ха юм. Шарайн зүһэгү сүх-
гар хүүхэ, эжынгээ ажал хэдэггүй
хүнэй шарай хүүхэ байдаг гэдэгы
һанандоо оруулжа, үбһэ хурял-
гын үедэ ажалгүй, юундэ мори
унаад зайгуулгажа ябанан Гэрэл-
тэ гэшэб гэжэ өөрөөнь асуу-
башье, энэһнэ харюу олохы
оролдобогүй.

— Дулмаажы, нэгэ юумэ асуу-
хам. Зүбшөөхэ гүш!—гэжэ Гэрэл-
тэ басаганай урдаһаа сэхэ хара-
ба.

— Асуугыш, шодаха һаа харюу-
сана бээбэ.
— Дулмаажы, шамтай нүхэрлэ-
хы зүбшөөхыш гэжэ гэз һэм.

— Намтай! Нүхэрлэхэ гэшэм-
най амар удхатай юм! Бидэ хам-
та хурадаг хадаа нүхэд бэшэ юм
гүбди!—гэжэ Дулмаажы юун ту-
хай хэлһынь ойлгонгүй, гэдэргэ
асууба.

— Дулмаажы, дэмы бү ойл-
гоогүйшэ болон даа. Али хэлэхэ
өһөгү юумэ хэлэхэ гүб!—гэжэ
Гэрэлтэ бүри нахам орохо юм.

— Юун тухай хэлэхэ гэһынь
мүнөө ойлгобоб. Шамтай минни
нүхэрлэхэ байһанда лэб этгэнэ
гүш!

Гэрэлтэ дуугай зогсоно.

— Хэлэхэ юумэһин үгы ал-
тай! Харин би шамтай нүхэрлэ-
хөө эшэхэ байнаб.

— Юундэ! Тимэ муухай аал-
си!
— Муухайш. Түрүүндэ һайнаар
хурадаг байһан аад, үнэгэрэн

жэл хэшэлэй үедэ харюусахаа
болеош, Тингэжэ ходоодо баг-
шанарые сухалдуулдаг байгааһ.
Тингэжэ бидэ шинни түлөө эшэжэ
гайхажэ, нюураа хэхэ газараа оло-
хоо болишоод хуудаг байгааһи.
Шамда туһалха гэхэдэһин гү,
үгышье һаа, шамтай хөөрлэхэ
гэхэдэһин, урдаһаамнай аржага-
наад, бидэһин хараадаг бэлэйш.
Тингэжэ мүнөө амар нюураараа
нүхэрлэхэ тухай хэлэнбши! Ши-
нини түлөө улайха сайхаа һана-
нагүйб. Гэрэлтэ, нимэл даа.

— Намайе ном үзэжэ шадаха-
гүй, һалһан хүн гэжэ һанаа гүш!
Байза, танда харуулал байхаб,
таандай наадан болохогүй бай-
хаб!

— Оройшье наадалхые һанаа-
гүйб,—гэжэ Дулмаажы нүгөөдэ-
дөө дүтэлбэ. —Шамтай нүхэр-
лөөд, шинни хэшэлнүүдэй үедэ
элдэб эрэнээр аашалхада, хаб-
һаа хабталзуулжа хуунхаар...

Гэрэлтэ одоол энэ Дулмаа-
жын үнэн зүрхэнһөө хэлһынь
ойлгосбо. Нээрэһье, өөртэйнь,
нүхэрлөө юм һаа, арбадахыда
харахада, өөрөөнь болохо улайха
сайха, нюураа хэхэ газараа оло-
хогүйл. Тон лэ зүб руунь хэлэ-
бэ ха юм. Тингэһээр нүхэдэхидэ
хураха үедөө хуралсалай хоёр-
дохы хахадһаа хурагша хүндэ таа-
рахагүйгөөр аашалһанаа һанаан-
даа оруулсадижа. Хэшэлһээ хо-
жондонош гэжэ Содном Батуе-
вичта эзмэлүүлээд, хоронойш хо-
рондо ном үзэхгүйб, тинхэдэ-
ми һанаа орохош гэжэ һанаад
лэ, ном дээрэ хуушаа болижо,
хэшэлнүүдэй үедэ харюусангүй,
багшанар болон хамта хура-
даг нүхэдөө сухалдуулһааа гад-
на хажуудахы нүхэдөө һабардажа,
шуула татадаг бэлэйл. Ахар ха-
хад жэлэй туршада ингэжэ баг-
шанартаа «мүүе» хүргэжэ гаргаа
юм. Хэшэлнүүдэй һүүлдэ гэрлээ
срөжэ эдэлээд лэ, ном дээрэ
хуушаа болиһон дээрһээ эгээ
нарай багадад доодо классуудай
хурагшадтай газаруур набадад
лэ, сагаа үнэгэргэдэг абал. Адуу-
шан абань тухаа холо ябадаг
тула энэһи түдэй юуш мэдэргэ-
гүй һэн. Харин эжын эрхлүүл-
хэ бөөмэйлхэлһөө ондоо юуш хэ-
лэдэггүй ха юм даа.

— Шн ном үзэхгүйһөө гадна,
үшөө ажал хэнэгүйш. Бидэ үбһэ
хурялга дээрэ хүдэлжэ байһаб-
ди, харин ши мори унаад лэ хээр-
э талаар сэнгэжэ ябанаш. Ажал
гээшэ хэннншье хүн болгодог,
унагыс хүлэг болгодог гэнэн үг-
шье биһл. Биһе анха түрүүн
хурьгадые харууһалжа эхилхэдэ
гү, үбһэ сабшажа захалхадаа, да-
лаа ургаһан бүргэд шэнги болоо
һэм. Иимэл даа. Сэхэ руунь ши-
нини дутагал тухай хэлһэндэм
хүлисөөрэй, Гэрэлтэ!—гэжэ Дул-
маажы нэгэл һонихоноор өөрын
шарайшалаад, ой сооһоо гаржа
өрһэн нүхэдһөөн түрүүн хир-
жор хажуураа бүлюдээд сабша-
жа орошоо.

— Танай зөөногой бүридлээ
ябажа, үбһэ хурялга дээрэ хү-
дэлһүү. Зүбшөөхэ гүш!—гэжэ Гэр-
элтэ басаганда хандаба.
— Энэһин минни мэдэхэ хэрэг
бэшэ. Даргадамнай хандыш.

Гэрэлтэ хажуур сохино ороһон
үбһэ хурялгын зөөногой дарга
Сосорто дүтэлжэ:
— Сосор абга, танай зөөногой
бүридлээ ябажа, үбһэ хурялга
дээрэ хүдэлхэм гүш!—гэжэ амьа
абангүй шахуу табиба.

Сосор тэрэһини ехэл удаан
гэтээд:
— Хүнүүдэй олон. Хэншье хэ-
рэггүй,—гэжэрихэб.

«Ехэл һайн даа. Хүдэлхэ!»—гэ-
хэн гэжэ һанаһан Гэрэлтэ хү-

хоёр сохиулһандал уруугаа ха-
рашаха юм.

Тэдэнэй хоёроо шагнаһан Дам-
ба үбгэжөөл үбһэ хурялгын зөө-
ногой даргаар хүдэлдэг хубүүн
тээшэ дохолоһоор өрээд:

— Сосор, ажал тээшэ һанаһан
хүндэ амаршье ушарта өрсөжэ
болохогүй юм шуу,—гэжэ тун-тан
гэбэ.

Гэрэлтэ ингэжэ үбһэ хурялга
дээрэ хүдэлхэ болоо.

Дулмаажыһаа һалан һандангүй,
борбиень шүүрээд, сабшаха бэ-
зэб гэжэ Гэрэлтэ шэбшэхэ юм.
Тингэжэ лэ хүрхэй гэгшээр хажуу-
раа далайгаадхиба. Юун боло-
шобо хаб? Хажуурын хуха буу-
шаба алтай? Тэг дундаа хүрэтэр

газарты шаагдаһанхай байба.

— Бү гасыш! Гэдэргэнь һуга-
лаад гэгшыл!—гэжэ Дулмаажы
заабаришалһа.—Хажуур баряагүй
хүн алтайш!

Гэрэлтэ туд асуудалынь дуу-
лаагүйдэл үнгэргэнэ. Юуб гэхэ-
д, арбан зургаа хүрээшөөд, хажуу-
р баряагүйб гэхэнь тэрэндэ
эхлэбтэр шэнги үзэгдэбэ.

Хубүүн ехээршье, багааршье
эдоулээд туршаха юм, хажуу-
рын хүрхэ руу шаагдаад, ураг-
шань ябуулаха юм бэшэ. Гэрэлтэ
үшөө даншье туйган, орой модон
шэнги бусадта харагдаһааа гад-
на бүхы бээрээ хажуур дээрээ
хэбтээд, газарта наалдашоод ша-
хуу мүлхихэдэл гэнэ. Хубүүнэй
бэшэ хажуурадые харахадань,
сэб сээр байгаа, нэгэ жэгдээр
далайжа, жэб-жэб сабшанад: үб-
һэ ногоонинь хажууруудын
эридэ орой дээрһангүй, минн
таһараад унахадал болоно. Хэды
хэсүү байдалда байгааһье һаа,
эдэндэ адли юм һаа, нэгшье
хүннине урдаа оруулангүй, булгы-
нь түрүүлээд, мундуу гэгшээр
сабшажал,—сабшажал ябаха һэм,
хүнүүд тинхэдэ өөрын хаража,
баяр моталд хүргэхэ бэлэйл гэ-
жэ Гэрэлтэ шэбшэхэ сүлөөтэй яба-
ба. Тинбшье хүнүүдһээ эшэжэ,
тэрэндэ нюураа хэхэ газарын
олдоногүй. Дулмаажыи жажа саб-
шыхы һамбаа һамбаандаа заа-
хы бүришье түбэгтэй.

Ингэжэ хоёр гурбан үдэр саб-
шадыхы байхадаа, бултанһаа хо-
жондоһон шэгтээл: зөөногой бүхы
найман гар хажуураад түрүү-
шынгээ мүнүүдые хүсөөгөөд, хо-
ердохондоо урдань орожо, гэш-
хэм гэшхэмээр эдоулэн, нэршэ-
гнээсэ сабшаһаар холодохынь
хэлэхэ гүш! Тэдэнэй гарнуудын
хүрин улаанууд, шүрбэхэдэнь гү-
рылдэжэ жэбжэгээд, бөлсөнгүү-
дын монсогод-монсогод сааша
наашаа нэгэ жэгдээр булхагалза-
хы даншье аймшагтайл. Тинхэдэ
Гэрэлтын өөрын сабшаха мо-
хо хутагаар модо талһаншуу,
мүрын мур бэшэ. Юрдео гар-
нуудын болбосоржо бадайраа-
гүй, мондолоһон гүрылдэхэ бөлсөн-
шэ гэжэ байагүйл. Үнэгэн
өөхэн удаан шэнгил. Иимэ хүн яажэ
жал гэжэ, яажэ ажа болохо гэ-
шэб гэжэ өөрыгөө Гэрэлтэ хэ-
бэхэ юм. Эдэнэй дарамта, энэ
дэлхэйн бог гэгдэхэ болоо һаа,
хэды муухай таб!

Хаанаһаа Дулмаажытай ушар-
жа, хүнүүдэй наадан боложо
ябанабиб гээшье өөртөө эзмэр-
хэжэ орохоһье ушар хубүүндэ
дайралдана.

Баһа ондоо бодол толгойдонь
бии болоно: мүнөө жэл нүхэдэ-
хине дүүргэ болоош, намерһаа
арбадахыда хурахаа, Тээд үнэгэр-
һэн хахад жэл соо ном дээрээ
хуунгүй гаршаһан дээрһээ ар-
бадахыда юушье ойлгохогүй өһо-
тойш, тинмэхэ хураһанай хэрэг
бии гү гэжэ Гэрэлтэ өөрыгөө та-
малжа оробо, Ямаршье ушарта

хуралсал гэшэ уулзай хадотой,
хобдолтой хобоотой бшуу, тэдэ-
нине дабажа гарахын тула доо-
до классууды шудалһанаа һай-
наар мэдэхэ хэрэгтэй. Дунда ар-
дэмтэй болохо гээл һаа, ном
дээрээ унаһан малгайгаа абангүй
хууша болохош. Тээд нүхэдэхидэ
юушье ойлгонгүй хии хоолоһоор
гараһанһини тойб тодхор боло-
хо гэнэн зүйлиүүд Гэрэлтые зул-
гаана.

Гэрэлтэ үртэһэн бүхэндэ мур-
һоонь хэн хажууранда хэды га-
ража үгэдэгөө тоолодоггүй. Тү-
рүүшын үдэр орой нэгэ мур гүй-
сөөгөөдүй байхадань, бэшэ ха-
жуурадынь забһарлалга хэжэ,
зариманинь хажууруудаа сохи-

жо ороо, нүгөөдүүлнэ тамхил-
ха гэжэ мэтээр. һамаараа һэн.
Харин Дулмаажы дуулалал мэдэ-
дэ бэлэй!

Тоомтойхон ябаһан намхантай
Танилхан болохо яанабши,
Танилтай шадалаар халуутай
Таатайхан басаган байхалби.

Зохидхон ябаһан намхантай
Золгохо зугаалха яанабши,
Залуутай шадалаар халуутай
Зулгыхан басаган байхалби.

Сэсэгхэн ябаһан намхантай
Сэнгэхэ хүхихөө яанабши,
Сэдхэлэй шадалаар халуутай
Сэбэрхэн басаган байхалби.

Гэрэлтэ басаганай хангуурда-
һан энэ ирэгүү дуу шагнаһан яба-
жа, арай гэжэ мурөө дүүргээд,
үбһэшэдһөө холоһог Сэбир го-
лой ариун тунгалаг уһые гэтэ-
жэ, үшөө шүүдэрээ хатаагүй ной-
тон ногоон дээрэ хуушаһанаа мүн-
өө һайн һанаандаа оруулна.
Сахан уулоһаа эхи һабагшааа та-
тадог эмниг дошхон Сэбир го-
лой тэршээ эээрэг урадхал Гэр-
элтые наадалаа юм гү мүнгэн
сагаан хоһһөө нэранай гэрэлдэ
миралтуулан, үрээ унагадтал дээ-
шэ доошоо собхорхолол гэнэ.

— Гэрэлтэ хүрхэй хажууран
боложо байна даа,—гэжэ үнэн
сэдхэлһээшье, зориуташье дуу-
гарһынь мэдэхэ аргагүйгөөр үб-
һэшэдэй нэгэн амалба.

— Иимэ хүн хүйһэндөө нелбо-
жо хэбтэнгүй яахаби!—гэжэ үшөө
хэншьеб дуугарба.

Гэрэлтэдэ нүдэнзйгөө хараһан
тээшэ гүйшэхэ дуранинь хүр-
бэ. Зүгөөр ехэл тэсэбэри гаржа-
жа, бээ барин хууша баатай бо-
лоно. Сэбиргай руунь хүлһининь
гоожо, нюрганинь хүйтэ даа-
хадэл гэнэ.

Дулмаажы тэдэндэ буд гэшэ-
бэ:

— Таанаршье анха түрүүн ха-
жуур барихадаа, абаһаар саб-
шаад ябашоогүй байхат!

— Гэрэлтэ үлжаа хаджа бай-
һан нэлха үхнүүн болоно гэ-
шэ гү!

— Дулмаажы хэннине хадаа Гэр-
элтые хамгаална хаб!

Тээд мүнөө хүрэтэр ажал хэ-
жэ хураагүй ябаһан хадаа Гэрэл-
тэ эдэ хадхуур үгэнүүдые тэсэ-
хэл ушартай болоно. Хэды хэсүү
байдалдаа орооһье һаа, тэрэ үб-
һэ хурялгын бүхы хугасаа соо
хүдэлжэ гаргаа юм. Түрүүшын
үдэрнүүдтэ бүхы бөөм хушан-
тоод, эрьхэ тэршэлэ бүринь
шарьян нооёжо, мусунүүдын
һалһан мэтэ заримдаа болошо
һэн.

Үбһэ хурялгын тэнгһээ эхил-
жэ, өөрын үндэһи соохи уураг
гэжэ наадалхыашье болоо юм.
Тинхэлээрэ үбһэшэдэй зөөногой
бүрин эрхэтэ гэшүүн болоһонинь
дамжэгүй.

Үбһэ тармеха гү, али бухалла-
ха талаар хэнһээшье дутахаа бо-
лиһондоо Гэрэлтэ хэды баярлаа
бэлэй.

Үшөө бүрүүл байхада сабшажа
гарадагын нэгэл дадхаар бэшэ

таагүй байгша һэн. Сосор зөөно-
оодой аба—үбгэжөөл Дамба ба-
ранһаа түрүүн бодоод, газартаа
түүдэг галаа носооходонь, үлөө-
нэй бүрүүлдэ улаабин гэрэлтүүл-
хыи тон тоо бэлэй. Түүдэгэй өшөд
огторгой өөдэ гээгэтэн сорго-
тожо, Гэрэлтын нойрмог нүдэдтэ
жэгтэйхээр харагдаһаа һэн.

Дамба үбгэжөөл эдэс хоолоо
бэлдэмсээрээ:

— Тоймогууд! Бодогты! Бушуу

хоол бархад, сабшаха гараты!—
гэжэ хашхарха.

Унтаха хэды дуранайнгаа хү-
рэжэ байгааһье һаань, Гэрэлтэ
бусадтай адли һуха харайн бо-
дожо эдэлһээр, үртэһэндөө га-
ража, бултантай адли сабшажа
ородог бэлэй.

Гансал үбһэ хурялгын үедэ

Дулмаажын эсэхэ сүсэхы мэдэ-
гүйгөөр хангуурдан дуулахынь
ханаса садасаа шагнаһан, тэрэн-
һээ боложо, өөрыгөө хэхэ газар-
раа олохоо болооһье һаа, баса-
гантай гансал үбһэ хурялгада
хамаатай асуудалнуудаар хөөрлэ-
дэхһөө ондоо юушье тухай үгэ
андалдаагүй һэн.

Хуралсалай түрүүшын үдэрнүүд-
һээ Гэрэлтэ юушье ойлгонгүй,
ядалдажа ороо юм. Илангаша тоо
бодолгоор тухашархаараа болоо,
Юуб гэхэдэ, Содном Батуевич
карточка дээрэ элдэб тоонууды
өөртэнь гэжэ бэшээд үгэдэг бай-
гаа. Тэдэн арбадахын үхибүүдэй
бодожо байһан тоонуудта оро-
доо тэд ондоонууд бэлэй. Тэдэ-
нине бодоходоо, тоо бодолгын
элдэб номуудые хараха, нимэ
тоонуудые бодохо түлхюүрнүү-
дын ойлгожо абаха гэжэ хэды
зободог байгааби! Юрдеоол кар-
точка дээрэ багшын гараар бэ-
шэгдэн тоонууды бодохын тула
тэдэһинине бодохо онһон ар-
ганууды хэннншье туһаламжа-
гүйгөөр өөрөө шудалха баатай
болоо. Тээд мэдээгүй зүйлиүүдэ
хамта хурадаг нүхэдһөөнь, илан-
гаша Дулмаажыһаа асууһааа зүр-
хэлдэггүй.

Энэһинине Дулмаажы мэдэ-
һэндэл хажуудань бии болоод:

— Гэрэлтэ, юу ойлгоногүйбши,
тэрэн дээрэһини хамта хууял!—
гэжэ оло дахин зулгыһанаар тиеб-
хилэн дурадаха юм.

Гэрэлтэ Дулмаажы эдэ тоонуу-
дые бодожо шадахагүй гэжэ һа-
надаг дээрһээ:

— Ямаршье туһаламжа хэрэггүй,
хуу ойлгоноб,—гэжэ худалаар ха-
рюусадаг ябаа.

Гэрэлтэ басаганай хажуудань
удан байхы хэды хүсөөһье һаа,
энэ тэрэ зүйл ойлгоногүйб, ту-
һалыш гэжээс орой хэрхэлдэггүй
һэн.

Дулмаажын үшөө нэгэ онсо
шэнжэнь гэхэдэ, хэшэлнүүдэһи-
гээ үедэ харюусаха ходоодо га-
раа үргэдэгынь болоно. Зарим-
даа энээгээрэ багшанарые, үшөө
хурагшадые хашараадаг байгаа.

— Дулмаажы, юундэл ходоодо
шалшаганаад, бидэндэ сэгнэлтэ
абхуулиагүйбши!—гэжэ зарим ху-
рагшад басагые эзмэлдэг.

— Юундэ харюусагагүй зом-
тал Хэлэ амьетнай үдөө оёогүй
бшууб,—гэжэ Дулмаажы тэдэ-
нине урдаа оруулдаггүй агша.

Тээд харюусахадаа, шабгаргай
бууса ханхынаа хэлэхэ ородо-
гын Гэрэлтые тэгшэ бэшэ бай-
далда ходоодо оруулдаг.

Гэрэлтэ ингэжэ арбадахыда ху-
радажа, хуралсалайгаа жэлэй
дүүрэхэ болоһоны өөрөөһье
ойлгонгүй гараһоо. Жэлэй эхин-
дэ тон эхээр ядалдаһые һаа,
ном дээрээ шүүдэ зуун хуужа,
хэшэлдээ шудалһанаа бүхөөр
хадуун абаһааа гадна тоо бо-
долгын элдэб номуудые шагаһаа
юм. Эгээ һайннине гэхэдэ хамта
хурадаг нүхэдһин хэшэлдээ ойл-
гоогүй энэ тэрэ асуудалнуудаа
рээ өөртэнь хандадаг болоо. Гэр-
элтэ урма зориг орожо, бэшэн-
дээ тоо бодолгын элдэб ороо
тайлбарнуудаар тодорхой хөөрөө
ходоодо хэхлээ гадна хэшэлнүү-
дэһингээ үедэ харюусахадаа, үсөөн
үгэтэй тоб гэмэ өөрын тобшо-
лохууды хэды оролдодог һэн.

Үшөө хурагдай ном дээрэхинэ
тэрэ хэбэрн хөөрэхэднэ, тэрэ
дурагүйдээдэг. Тинмэшүүд толгой-

Гэрэлтэ дуугай зогсоно.

— Хэлэхэ юумэһин үгы ал-
тай! Харин би шамтай нүхэрлэ-
хөө эшэхэ байнаб.

— Юундэ! Тимэ муухай аал-
си!

— Муухайш. Түрүүндэ һайнаар
хурадаг байһан аад, үнэгэрэн

газарты шаагдаһанхай байба.

— Бү гасыш! Гэдэргэнь һуга-
лаад гэгшыл!—гэжэ Дулмаажы
заабаришалһа.—Хажуур баряагүй
хүн алтайш!

Гэрэлтэ туд асуудалынь дуу-
лаагүйдэл үнгэргэнэ. Юуб гэхэ-
д, арбан зургаа хүрээшөөд, хажуу-
р баряагүйб гэхэнь тэрэндэ
эхлэбтэр шэнги үзэгдэбэ.

Хубүүн ехээршье, багааршье
эдоулээд туршаха юм, хажуу-
рын хүрхэ руу шаагдаад, ураг-
шань ябуулаха юм бэшэ. Гэрэлтэ
үш

[Түгээх: Эхнийн 15-дэх нийрлэл]

соо хүдэлгээгээр залууран, тэмцүүд дээрээ байсаа хуужа, өөндийн тоошолол эхлэе оролдодоггүй, дэрин жаахан бэлэн болгоод, ама руу хэвн юмээр саагад явдаг хэвртэй өгшөө, багшнархыг ном дээрхидэл хэгдэлэн хооронд шигнэнгүй гэж Гэрэлтэ хангааша, хураагдах өөрөө ухаагаар хэгдэлэн тоошололнуудыг багшнар дуратайгаар шагнаа гэж нэгдэлтэ бэш Гэрэлтэ өсөөрхөн байх.

Гэрэлтэ мунөөдэр дежурна байсан тула тоо бодолынгоо кабинетны аршаага угаажа эсбэрлээд, тэндээ гарахаа явахад, Содном Батусевичтай үүдэнд уулзахаа.

— Гэрэлтэ, кабинетта ороод, — гээд, тэр марлажаа явсан гүээгээр уршилан ханжуулсан кабинет руу орошобо.

Гэрэлтэ досоо эб гэжээдэл болсо. Юб гэхэд, юдэдэлдэл хураа байхад, хоёрдох хэвд жэлэй туршда эдэлээр ошоно, илангх өөртэй, Содном Батусевичтай, мунөө хэв гэж оролдхонь ханжуулсан гээд оролтой гү, үг гү гэж тэр үүдэнд зог гээдэл.

— Гэрэлтэ, оролгүй юндэ байшаах— гэж Содном Батусевич кабинет сооноо оолго.

Хүбүүн уруу дургуу соод, үүдэнд доошоо хаража зогсо.

— Наашаа хуу!— гээд, Содном Батусевич хандан залгаа, хүбүүнэй хуулан хойно хэлэж оро. — Гэрэлтэ, удангүй дунда эрдэмтэй боложо, аттестат авахын, Саашааа ямар түсэлтэй байнх мэдээ гээд. Хоёрш даа.

Гэрэлтэ нимэ хоорон хүлээгээгүй байгаа. Энд хэлэгдэлэн үгнүүдээ тээлмэрдэн, юуныгээ гэж хариуцахаа ойлгобогүй. Юб гэхэд, хургуула дүүргээд, саагад юу хэв тухайгаа гүйсэд шиндэлээр абаагүй, үшөө эхэн тушаагаа түрэлдэлтэйгээр хоорондөөгүй. Тээ өөрөө Совет Амид нэн түрүүн элбэ хэв тухайгаа бододог. Эхэн тушаагаа хэнтэйшөө хоорондөөгүй юм. Тиммээ энэ хангалыншөө тиммээ бета хуурийн бэлэл. Игээж тээлмэрдээ туман Дулмаажы хаана ошоно, юу хэв гэлэн зүйл толгойдонь бии боложо, Гэрэлтэ бүришөө юу гээд хариуцахаа ойлгохо болон, толгойгоо үргээгүй. Басаганнаа эхэн тушаа хураахаа байтагй недондо зун үбэ хуралын үед эхээрлээ— гэж дурдаад, хамараа сохууланнаа хойшо ямар тэгэн асуудалтайгаар хандахаа халдаагүй яваа юм.

Мунөө Содном Батусевичтай хэлээхээ шалтагатай Дулмаажы хаана ошоно юм гэлэн хангалда абтаа ха юм.

— Гэрэлтэ, саашанхи хуви зал тухайгаа ямар нэгэн шиндэлээр абаагүй хүн гүш!— гэж Содном Батусевич маратай шураа элбэсэгээд үргэлжлүүлбэ. — Шин ямар нэгэн тоо бодолын шэглэлтэй дээд хургуулида хуралсааа үргэлжлүүлэ байгаа.

— Дээд хургуулида!— гэж Гэрэлтэ хашааа гүйж бододолбо. Юб гэхэд, эдэ үгнүүд багшын зүгөө зориуда хэлэгдэлэн шиги үзгдөө юм: үгэлэн даабарнуудын арай шамай дүүргээ болодог шуу. Тоо бодолын шэглэлтэй дээд хургуули тухай хэлэхдээ яагааша. — Содном Батусевич, тоо бодолын шэглэлтэй дээд хургуулида хураа тухай намда хэлэхдээ неадаа гүй Танай үгэлэн тоонуудыг удаа

саа соо хуужа, арай гэж дүүргэдэг байгаа. Тоо бодолго тээ шэ эгээл миним үхэлни ха юм.

— Би шамай өөрөөш үлүүгээр мэдэлб: үдэр бүхэнд тсн, ороо программааа гадур даа, баринуудыг үгэлэ нэм, түрүүшээр ядалдааг нэншн, байн бай тараа байн бододог болоош. Гэрэлтэ, тоо бодолын хуульын хүсөөр ойлгодог юм гэж мэдэлш, шн бодолго хэв талээр хуульгэн хурдан бодолтойш. Тиммээл нимэ шэглэлтэй дээд хургуулида хураа гэж хангалнаа хэлэб. Гэрэлтэ, энэн тушаа бодожо үзөөртэй. Үшөө хоорондээбдн. Мунөө гэрээ ошо— гээд, Содном Батусевич тоо бодолын элдэб номуудыг шаафууд сооноо гаргажа ороо нэн.

Гэрэлтэ газраа гаратаа, хэ баран нэрэн илбэри дулаахнаар шаража, оршон тойронхи уни буума аятаагаар амилжа байба. Хүбүүн ингэж хуралсалай жэлэн дуулахаа байнх, үшөө эрбадэлн илбэсаа дүүргээ байнхнаа хаял ойлгожо мэдэлж явахад болсо. Тээд гэр тээшээ ошохи ородо хуурийнаа гаржа, Сэхир гол тээшээ яваагшн. Гол хажууда зогсон басагыг өсөөрж, Дулмаажы гэж таниба. Тиммээд лэ яваалаа улам түргэдэлбэ.

Саанаа нутаг ягаан, шара ургинуудээр бүрхээгдэлэн алтаржа, хүбүүнэй нүдэнэй сүсэгтэ байрлуулал, ханаа сэдхэлнэй үрүүлэ юм.

— Дулмаажы!— гэж Гэрэлтэ арай шамай амалба. — Хууль, Дулмаажы! Үнэрлэн зун нэг асуудалтайгаар хандаа, тээндээ ямаршөө хариу абаагүй нэм. Мунөө хариуцаа даа!

Басаган хариуцаахын ородо дуугаа зориулаа нэн:

Дуулим талын басаганби
Дүүрэн бээ хүсэлхэйб даа,
Дууша хүбүүн хаанахамши
Дулаан дурал шинихил даа.

Хээр талын басаганби
Хүүхэн бээ хүсэлхэйб даа,
Хоёрхи хүбүүн хаанахамши
Халуун дурал шинихил даа.

Шуурган талын басаганби
Сээс бээ хүсэлхэйб даа,
Шинраг хүбүүн хаанахамши
Сэмүүн дурал шинихил даа.

Дулмаажын ингэж дурал тухай түүрээхэн дуунаа ногтон, Гэрэлтэ тэрнине даган дуулажа, даа жэгүүр ургаханд албаа нэн.

Саанаа нутаг,
1978.

СССР-тэ ерэхэнэ



Ород драмын театрай байсан соо

майн 16-аа 24 болотор

ДАРХАНАЙ ЗАЛУУШУУЛАЙ ХҮГЖЭМТЭ
ТЕАТРАЙ (МНР) ЗҮЖЭГҮҮД ХАРУУЛАГДАХА

ГАСТРОЛЬ ЭХИЛХЭНЭ

16, среда, 20, воскресени

МУНХАГ ЗАСАГ

С. Булинэмэх

хүжэмтэ драма
2 үйлэтэй

17, четверг, 18, пятница

БЕРТУ ЧИНУ (НЮУСА ТОЕШО)

Д. Ганбаатар

2 хубитай

19, суббота, 24, четверг

ШОУ-КОНЦЕРТ

[хореографическа миниятюрнууд]
2 отделениэтэй

ХҮҮГЭДТЭ, ЭЖИНЭР БОЛОН
ЭСЭГЭНЭРТЭ ҮГЛӨӨНЭЙ ЗҮЖЭГҮҮД

19, суббота, 20, воскресени

МОДОН ХАРГЫ

Л. Устинов

хүжэмтэ битохон

Зүжэгүүд хариула үедэ уулгата хүжэм эдэлхэ, хатарнууд хариулагдата, ород хэлэн дээр оршуулагдаха.

Биледүүд худалдаа эхилхэй, хатилнууд абтана: театрай насанууд: «Юбилейны» уул-вермаг соо [2-дохн даххар] 11-нээ 17 саг болотор.

Тээр соо 13-аа 20 саг болотор, понедельнигтэ 19 саг болотор.

Зүжэгүүд эхилхэ гээд: үглөөнэй—12, үдэшн—19-30.

Имэ телефонуудээр биледүүд худалдаа абахын тула хүн бүхэнхөө, хамтын мэдүүлгэнүүд абтаа гээд: 3-02-10, 3-16-71.

Анхарагты! Биледүүд худалдаа абаһанай түлөө мунгэ элгээхэд, профкомой мунгэнхөө абахада болохо.

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 5. Один из героев трилогии К. Федина. 7. Воодушевление, страстный, приподнятый тон речи. 8. Всадник, верховой. 9. Сорванец, озорник. 12. Физик, академик-атомщик. 15. Кривая, ограничивающая видимость часть земной поверхности. 18. Система, способная накапливать электрические заряды. 19. Город в Витебской области. 20. Подельный камень. 21. Сооружение для транспортировки жидкого топлива. 22. Плотная шерстяная ткань. 25. Персонаж итальянской комедии масок. 28. Боченок для воды в шлюпке. 30. Духовой музыкальный инструмент. 31. Крупное войсковое оперативное объединение. 32. Стихотворение Г. Державина.

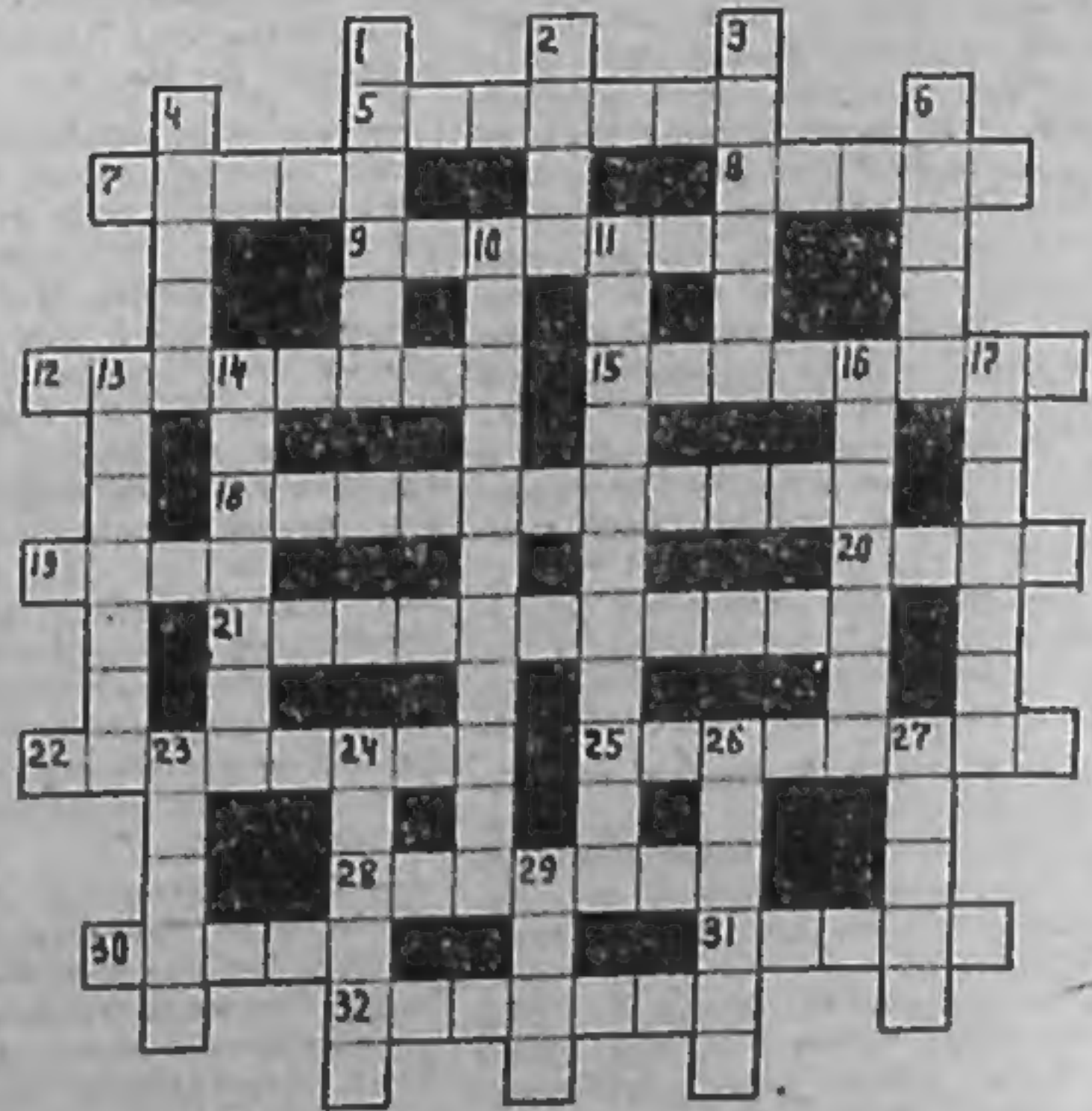
ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Устный учебный спор. 2. Разменная монета США. 3. Мастер, изготавливающий изделия из драгоценных камней и металлов. 4. Музыкальный лад. 6. Двигатель ракет. 10. Советское издательство. 11. Автоматический

самозаписывающий прибор. 13. Двустворчатый моллюск. 14. Получение рельефных изображений путем ручной выколотки. 16. Комплекс гимнастических упражнений. 17. Деталь установленного образца. 23. Сладкий картофель. 24. Прочная крученая нить, применяемая при пошиве обуви. 26. Дорога вдоль линии фронта. 27. Государство в Северной Африке. 29. Пушиный зверь.

АПРЕЛИН 28-ДА ТОЛИЛОГДОН КРОССВОРДЫН ХАРИУНУУД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 1. Яснотка. 7. Осадкомер. 8. Этика. 10. Ветка. 11. Тхта. 16. Родриго. 17. Гнездо. 18. Микроб. 19. Лактоза. 20. Фланг. 22. Полюс. 24. Нитка. 25. Филателия. 26. Автомат.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 2. Стасов. 3. Очковирательство. 4. Камера. 5. Бата. 6. Шрифт. 8. Эпиграф. 9. Индейка. 12. Хаорост. 13. Арабика. 14. Кроль. 15. Роман. 21. Графа. 22. Прилив. 23. Селка. 24. Наряд.



МАНАЙ
АДРЕС,
ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Калан-переходов—2-40-57, корректор-даришвилл, 23. Телефоны: зам. редактора—2-34-06, секретаря—2-34-41; отделов: идеологический—2-43-23, социально-экономических проблем—2-43-23, писем и образования, 73 ГАРАДАГ.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. H-04384.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.